

Regeringsforandringen den 14de April 1784, fremstillet af Charlotte Dorothea Biehl.

Meddeelt af

E. Holm.

Paa Kongens Bibliothek findes en Pakke, der hidtil ikke er bleven indregistreret, og som Geheimeraad Bülow til Sande-
rumgaard¹⁾ i sin Tid har foræret Konferensraad Werlauff. Den er af denne bleven givet til Bibliotheket. Denne Pakke indeholder flere Bidrag til Danmarks Historie under Christian den Syvende. Det vigtigste er den oftere omtalte, af Dorothea Biehl forfattede Fremstilling af Regeringsforandringen den 14de April 1784²⁾. Hertil slutter sig en Deel Breve og enkelte andre Aktstykker, som hun har benyttet ved Affattelsen af sit Arbeide; de findes enten in originali eller afskrevne med Bülows Haand. Vistnok har Dorothea Biehls Fremstilling hidtil ikke været ganske ubekjendt, da den tildeels er aftrykt af H. P. Giessing i hans »Struensee og Guldberg« (Kjøbenhavn 1849), uden at han imidlertid nævner, hvem der har forfattet den³⁾. Det kunde saaledes synes unødvendigt her at udgive den paany; men deels mangler over den første Fjerdedeel af den hos Gies-

¹⁾ Om denne see nærværende Bind S. 256 ff.

²⁾ Da det er blevet antaget, blandt Andre af Prof. Schiern (S. 265), at denne Fremstilling efter Bülows Død er kommet til Sorø Akademi, skal jeg gjøre opmærksom paa, at dette kun kan gjælde, forsaavidt der her har været en Afskrift af den; men det er selve det med Bülows egenhændige Rettelser og Tilføielser forsynede Originalhaandskrift, der findes paa det kongelige Bibliothek.

³⁾ Jævnfør Prof. Schierns Bemærkninger S. 265.

sing¹⁾, dels har han benyttet den med Udeladelser og Forandringer paa en Maade, der er saa forkastelig, at allerede dette kan være Grund til at udgive Haandskriftet i dets virkelige Skikkelse. Selv om den historiske Fremstilling i dette ikke sjældn lider baade af Eensidighed, Snakkesalighed og trættende Moralisceren, er det dog utvivlsomt den rigeste Kilde, vi have til de Begivenheders Historie, som det omhandler. Et Udvalg af de vigtigste Breve o. l., som findes sammen med Haandskriftet, følger som Bilag efter selve Afhandlingen.

Bülow har havt en væsentlig Deel i denne Skildrings Tilblivelse. De Begivenheder, der knyttede sig til Regeringsforandringen i 1784, havde saa stærkt optaget ham, og selve Forandringen forekom ham saa vigtig, at han naturlig ønskede at gjøre Sit til, at en Fremstilling af den endnu kunde udarbejdes, medens Stoffet til at skildre den var let tilgængeligt og Erindringen om dens Enkeltheder klar. Han havde nylig under sit Bekjendtskab med Dorothea Biehl igjennem hendes Breve om de danske Konger i det 18de Aarhundrede²⁾ faaet Indtryk af et udpræget Talent for historisk Skildring, han vidste, hvor nøie hun havde fulgt Begivenhedernes Udvikling siden Struensees Fald; og hendes Opfattelse af disse, hendes Forhaabninger om den nye og bedre Tid, der skulde begynde for Danmark, naar Kronprindsen greb Statens Ror, svarede ganske til hans egne. Hun var derfor i hans Øine den, der bedst passede til at sætte hans Plan iværk. Han vandt let Kronprindsen for Sagen, og allerede i Juni Maaned 1784 udtalte han sit Ønske for hende. Hun gik villig ind derpaa; et Brev, som hun den 27de Juni skrev til ham,³⁾

¹⁾ Denne har, som det synes, benyttet en Afskrift, der i sin Tid har tilhørt Kolderup Rosenvinge, og som nu findes paa det kongelige Bibliothek (Ny kgl. Samling Nr. 716), men hvori netop dette Stykke mangler.

²⁾ See Historisk Tidsskrift III, 4de Bind.

³⁾ Findes i den Bülowske Manuskriptsamling i Sorø Pakke 47. Sammesteds findes de Breve, der ere benyttede i det Følgende af dette Forord.

viser, i hvilken Grad hun med sin eiendommelige, extravagante Livlighed blev begeistret over den Opgave, der her blev stillet hende. »Tro mig, min tilbedede Ven, skriver hun her, Keyserindens Følelse ved at blive udraabt til Regentinde over Rusland, kan ikke have naaet mine i det Øyeblik da min B. sagde mig, at C(ron) P(rindsen) havde tilladt, at jeg maatte gjøres deelagtig i det, som ingen uden han og De vidste, og giøre en fuldstændig Historie deraf. O min Ven, det var ikke Forfængelighed eller Stolthed, men det var Siælens Henrykkelse over dette mageløse Beviis paa Deres Tillid og Agt, der bragte mig til at kaste mig paa Deres Haand som hvilede paa Deres Knæ, og trykke mine Læber op til den« . . .

For at Dorothea Biehl skulde kunne løse Opgaven, maatte Bülow give hende det nødvendige Grundlag, dels ved at stille forskjellige Aktstykker til hendes Raadighed, dels ved at meddele hende Meget af, hvad der var foregaaet. Han har gjort begge Dele med stor Iver, og man kan forsaavidt sige, at Skildringen af Regeringsforandringen 1784 nok saa meget er hans som Dorothea Biehls Arbeide. Den 18de Juli 1784 skriver hun ham igjen et af sine begeistrede Breve til, som netop er fremkaldt ved de Aktstykker og Oplysninger, Bülow har tilstillet hende. Det hedder her: »Million Tak min Velsignede for i Gaar, lige fra Morgen Stunden til Aftenen! De forstaaer mig min B—. Deres Tiener var neppe ude af Døren, førend den blev slagen i Laas med Befaling ikke at lade noget Menneske, end ikke min Broder gaae ind uden at sige mig det, og derpaa læste jeg, og glemte Blomster, Jordbær, mig selv og alle ting indtil Mørket forbød at komme videre. Hvor uendelig forbunden er jeg Dem ikke for dette kiære Arbeyde, og Deres derved yttrede Fortroelighed til mig, Maalet for mit Hierte og Ærgierrighed, Indtrykket Læsningen gjør i mit Bryst, giver mig Haab om, at jeg skal paa nogen Maader svare til de gode Tanker, man viiser at bære til mit Hoved og min Pen o. s. v.« Det blev ikke blot ved Udtalel-

sen af hendes Glæde over dette Hverv, der blev betroet hende; men hun kastede sig strax med en saadan Iver over Arbeidet, at hun allerede den 20de Juli kunde sende en Prøve deraf til Bülow. »Her, skriver hun, har De min Beste, en Prøve af den Maade jeg troer Historien bør sættes i Lys paa, og hvorledes jeg tænker at benytte mig af Deres anbetroede Papiirer, finder det Deres Bifald, vil jeg fare fort dermed, men vil De have det anderledes, saa hav den Godhed at sige hvordan, og det skal være mig en sand Glæde at rette mig derefter siden. Deres Biefald er min Æres Krands og største Belønning. Naar jeg kommer til C(ron) P(rindsen), har jeg i Sinde at gjøre et Portrait over de, der vare meest og nærmest om ham ifald De ikke har noget derimod. At B(ernstorf)s Afskeed er en vigtig Tildragelse, og som ikke kan forbigaaes vil De selv finde, og af den Aarsag ønskede jeg gierne at have nogen Oplysning af Dem om noget i Papiirerne* o. s. v. Omtrent 14 Dage efter, den 6te August, sender hun Bülow et nyt Stykke af sit Arbeide, og da skriver hun paa samme Maade: »En god Morgen min beste Ven, herved sender jeg Dem nogle flere Papiirer til Eftersyn og Anmærkninger, stryg ud, hvad der ikke staaer Dem an, sæt til hvad Dem lyster, og naaer jeg er kommen til Enden, saa beviis mig den Godhed, at lade mig skrive det reendt af igjen for at pynte Stilen, som jeg ikke allevegne er tilfreds med, naar jeg læser det igjennem for at rette Penne Feylene, og disse ere der og mange flere af end der burde være, som kommer af Tankernes Præsning inden jeg faaer dem paa Papiiret.« Den 3die September skriver hun til Bülow, at hun er snart færdig; men hun er i Tvivl om, hvor hun skal ende, og i den Anledning ønsker hun hans Raad. Endelig den 7de September kan hun sende ham Slutningen, og med det Samme fornyer hun sin Tak for den Tillid, der er viist hende ved dette Arbeide. »Har jeg glemt Noget, skriver hun videre, som De ønskede anført, saa siig mig det, vil De have at jeg skal strække Tiids Puncten længere saa kan det skee endnu, og troe ikke at det

er mig besværligt, jeg kiender ingen anden Lykke, jeg føler ingen anden Glæde end at leve for Dem . . . Jeg har derfor ikke heller sendt Dem Deres anbettede Papirer tilbage, men naar jeg har talt med Dem og hørt Deres Mening saa kan De faae dem» . . .

Bülows Svar paa disse Breve haves vel ikke; men man kan efter hans hele Stilling til Sagen og hans Forhold til Dorothea Biehl ikke tvivle om, at han er vedblevet med at give hende Oplysninger og Raad. Ja han har endogsaa overladt hende til fri Benyttelse en af ham selv udarbejdet Fremstilling af Hoffets Historie fra 1773—1776, som nu findes i samme Pakke paa det kongelige Bibliothek, hvori D. Biehls Arbejde ligger. Der var Meget i dette Haandskrift, som hun ifølge sin Plan ingen Brug havde for; men foruden at hun paa flere andre Steder har benyttet det, har hun i Skildringen af de Personer, der dannede Kronprindsens Omgivelser, næsten ordret optaget hans Charakteristik af dem, naturligviis med Undtagelse af, hvad der angik ham selv, hvor hun ret paa egen Haand har givet sin Begeistring over ham Luft.

Trods den Iver, hvormed D. Biehl gav sig ifærd med Arbejdet, kom hun dog i Aaret 1784 kun til Ende med et foreløbigt Udkast dertil. Der gaaer derpaa henved 2 Aar hen, inden hun tager fat paa det igjen. Nu, i Slutningen af 1786 begynder en lignende Brevvexling, som den hun havde ført med Bülow i 1784. Da hedder det den 13de Decbr. i et Brev til ham: »Her har De det første, min beste Ven, troe ikke at det er Mangel paa Lyst og Drift at det gaaer saa langsomt men snart kommer een, snart en anden, jeg maae ofte læse et heelt Ark igjennem og Dagene ere korte og meget Mørke« . . . Det har ikke blot været en stilistisk Omarbejdelse, det lille Skrift er blevet underkastet; hun beder nu som tidligere om Oplysninger, og man faaer et tiltalende Indtryk af hendes Omhu for at have et sikkert Grundlag at bygge paa, saa at det ikke er uden Grund, hun siger: »jeg har ikke funden den 14de Aprils Historie af mig selv«. Det har vistnok været

paa denne Tid, at Bülow har sendt hende nogle Papirer og Oplysninger, indlagte i et Ark Papir, hvorpaa han har skrevet:

Min kjære gode Dorothea!

Her har De alle Papirerne som De har tilladt mig at sende Dem. — At De viser mig et sjeldent Vennestykke ved at paatage dem at ordne dem etc.: det er en afgjort Sag — og at jeg, i at sende dem, giver Dem den største Prøve for (paa) Fortroelighed, det er ikke mindre afgjort — At jeg skulde blive utaknemlig for deres Venskab og saamange Prøver som de har givet mig paa Velvillighed, derfor maa min Veninde ikke mistænke mig og altsaa tvivler de ikke om at jeg til mit sidste er deres

oprigtige og troe

Ven J.

Glem ei at denne Historie bliver skreven med Sandhedens nøyeste Præg — uden Sminke, uden Partiskhed, uden Persons Anseelse — Oprigtig, ærlig, sanddrue som for Gud.»

Der findes ikke noget Datum ved dette Brev, og forsaavidt er det meget muligt, at det allerede er skrevet i 1784; men jeg har sat det til den ovenfor angivne Tid, fordi der paa Foden af Brevet ved Dorothea Biehls Adresse med Blyant er skrevet 1786, og det med en Haand, der stærkt ligner hendes.

Det sidste Brev fra hende, hvori hun hentyder til dette Arbeide, er mærket 17de Januar 1787, og det er formodentlig i dets nuværende Skikkelse blevet fuldendt meget snart efter. Ligesom Bülow har havt Deel i det, forsaavidt han har skaffet den største Deel af Stoffet tilveie, saaledes har han bag efter læst Manuskriptet igjennem og gjort sine Rettelser og Tilføielser. Man er altsaa berettiget til at opfatte Skildringen i den Form, hvori den her trykkes, som i alt Væsenligt godkjendt af ham.

Min beste Ven!¹⁾ De ønsker at have en fuldstændig Beretning om en Tildragelse, der har oplivet det fortrykte Dannemarks Haab og bragt det til at see op med Friemodighed i den glade Forestilling med Tiiden at faae sin tabte Glands igien, og paa nye blive det iblandt de *Europæiske* Magter, som det i en lang Tids Rum har været. Deres fornemste Hensigt herved er den, at bevare de til denne store og glædelige *Epoque* sammenstødende Aarsager sande og uforfalskede til Efterslægten, og sandelig, dersom nogen kan kaldes trøstende og opmuntrende for et Folk, der seer sin visse Undergang for Øye, og føler sin Elendighed i dens fulde Kraft, saa er det denne. Forsynets viise og beskiermende Haand sees ikke allene deri, at en ung Prinds af dets store Naade udrustes med usædvanlige Gaver og gjør en, hans Navn til udødelig Ære, værdig Brug af dem, men først og fremmest i det, at nedrigsindede og slette Mennesker²⁾, som af Had, Ondskab, Egennytte og oprørte Sindslidelser, som de gave Navn af Nidkjerhed for hans Ære og Kierlighed til hans Person, bragte ham til at føle den tilføjede Fornærmelse med dobbelt Kraft, og til den Slutning at afkaste Aaget, bleve den Ære berøvede at tage Deel i Udførelsen af en Plan, som De havde været med at anlægge, men som i Deres Hænder havde tient til at gjøre et elendigt Land endnu elendigere og beskiemet Prindsens Navn, hvis Vel de syntes at have

¹⁾ De Noter, som i det Følgende findes trykte med større Typer, ere tilføjede af Dorothea Biehl selv. Hvor der findes et enkelt Bogstav eller Ord i Parenthes, er det en Tilføielse af Udgiveren; men hvor der er Parenthes om hele Sætninger eller større Stykker, findes de saaledes i Manuskriptet.

²⁾ Bülow har i Margen skrevet: Jomfru Biehl! Deres Dom er for haard, for stræng, meget for stræng.

for Oye. Hvor klarlig sees ikke Almagts Beskiermelse over det trykte Rige, der bragte dette store Værks Udførelse i de meest veltænkende og værdigste Mænds Hænder, der, uden Hensigt til Dem selv, saae allene paa Prindsens Ære, og ved at gjøre ham til Landets Frelser, og viise ham, som den beste og lydigste Søn mod en mishandlet og hiemsøgt Fader, forvissede ham ikke allene sit Folks Kierlighed og Tilbedelse, men endog den sildigste Efter-slægts ærbødigste Høyagtelse.

For at sætte dette i sit fulde Lys bliver det nødvendigt at gaae et langt Strække tilbage i Tiden, og oversee Virkningen af den 17de *Januari*, og Følgerne den havde havt. Uagtet den af Hyklere som siden fortrød deres Handling, da de ikke høstede de Frugter af den, som de ventede sig, blev besiuungen, som Dannemarks Frelses Dag var det dog alt for øyensynlig, at den Overumpling og Forskrækkelse, Kongen paa den havde udstaaet, havde forøget hans Angst og Svaghed, og Maaden han blev behandlet paa kunde heller ingen anden Virkning frembringe siden hans Ønskers Opfyldelse endog i de ligegyldigste Ting bleve ham nægtede. Adgangen til ham var endog de betagne som hans Tilstand ikke kunde være skiult for, og han var enten tvungen til at være allene, eller og at have Personer om sig, som han viiste Afskye og Modbydelighed for, Ober Hoff *Marchallen*¹⁾ undtagen, men denne besvarede ham sin udviiste Kierlighed og Tillid saa ilde, at han allene handlede efter Andres Villie og Velbehag, og ved sin Magt over Kongen tilkiøbte sig Dronningens Naade og *Stats Secretairens* Venskab²⁾, hvorved hans Kasse

¹⁾ C. E. v. Schack, f. 1749, Overhofmarchal 1780; see om ham S. 278.

²⁾ Guldberg var bleven Geheimekabinetssekretær 1774 og havde 1776 faaet Titel af Stats- og Geheimekabinetssekretær.

vandt anseelig. Hvor lidet man skaanede den beklagelige Herre, og i ham den Kongelige Ære og Værdighed, maae det tiene til et Beviis paa, at den første Forholds Regel, som unge og ueftertænksomme *Pager* bekom, bestod deri: at de ikke maatte svare Kongen naar han taledede til dem, og ikke udrette hvad han befalede, med mindre Befalingen blev igientaget af nogen Anden.

Efter en i *Febr.* 1772¹⁾ udstædet og bekiendtgjort Forordning, skulde alle Staten vedkommende Sager gaae igiennem det geheime Stats Raad, hvor *Collegierne* skulde referere, men efter Haanden, og som man alt meere og meere smagte Sødheden af at regiere, fandt man for godt at afgjøre alle Ting ved *Cabinets Ordre*, som bleve forfattede af *Stats Secretairen* og af *Ober Hoff Marchallen* lagde Kongen til Underskrift, indtil først i 83, da denne havde ladet et ubetydeligt *Document* underskrive af Kongen, som ikke var gaaet igiennem *Stats Secretairens* Hænder; dette blev anseet for saa stor en Formastelse, at Prinds *Frid(erich)* fra den Tiid af tog *Cabinets Ordrene* som vare af Betydenhed med sig i det Geheime *Stats Raad*, hvor de laae under hans Hat indtil Ministerne vare borte, da han tog dem frem og lod dem underskrive af Kongen*). Disse *Cabinets Ordre* voxede dagligen saaledes til, at *Collegiernes*

*) Andre bleve forelagde af *Schack, Jacobi*²⁾, undertiiden ogsaa af *Cammer Musicus Schiöring*, under hvis Opsigt Kongen ofte skrev Breve af største Betydenhed, som f. E. det til *Cron Prindsen*³⁾.

¹⁾ 13de Februar.

²⁾ C. F. Jacobi blev 1766 Hofmester for Juliane Maries *Pager*, 27de *Febr.* 1772 *Lecteur* hos Christian VII og kort efter tillige Høieste-*retsassessor*; † 1810. Om hans Betydning i Litteraturen see N. M. Petersen: *Bidrag til den danske Litteraturhistorie* V.

³⁾ Vistnok det, der omtales S. 344.

heele *referat* ikke allene som oftest bestod i at fremlægge disse underskrevne *Ordre* i Stads Raadet, men endog mange af dem blev ikke engang Ministrene bekiendtgjorte, og det værste herved var dette, at ikke Retfærdigheden, men Gunst og Forbøn var bleven hørt ved deres Udstædelse til Fornærmelse for mange velfortiente Personer.

Det syntes, som man havde det til Grund Regelen i sit Forhold, at udmærke sin Regiering ved *Naade*, uden at have et Begreb om dette Ords egentlige og rette Bemarkelse; thi ellers havde man ikke allene vidst, men endog taget det i Betragtning, at *Naade* uden *Retfærdighed* er en *Skrobelighed*, og at man, ved at foredrage en mindre værdig, begaaer en aabenbare Uretfærdighed imod den Værdigere. At dette maatte skee her, og skeedte ofte er let at indsee; siden det er umuligt for een Mand, enten at kiende alle, eller at oversee det Heele, og dog blev næsten alle Ting afgjorte og besluttede af *Guldberg* efter Overlæg med Dronningen, Prinds *Friderich* og undertiiden *General Eichsted*¹⁾, som man ikke torde gaae forbi, endskjønt man i Hiertet hadede ham, og da een Haand stedse maae toe den Anden, saa føyede han ogsaa dem for at føyes igien, hvorved der blev saa mange flere Creaturer, der skulde hielpes, og naar der ingen Plads var for dem, saa maatte erfarne og velfortiente Mænd viige for uerfarne og mindre duelige, men paa det hiine ikke skulde klage og skrige over udøvet Vold og Uretfærdighed, saa bekom de store Pensioner til en ubodelig Skade for Land og Rige,

¹⁾ H. H. v. Eichsted, født 1713, Kommandant i Kjøbenhavn 17de Jan. 1772 og samme Dag R. af D., Statsminister Februar 1772, Overhofmester hos Kronprindsen Oktbr. 1772, R. af El. Novbr. 1773. † 1801.

hvorpaa der kunde anføres mange Exempler men følgende maae være nok:

For at forskaffe een af sine Yndlinger et *Cavallerie Regiment*, der laae i *Slagelse*, hvor han havde et Gods i Nærværelsen, skrev *General Eichsted til Obersten* af samme Regiment, og deels ved Løfter og deels ved Trudsler søgte at bringe ham til at anholde selv om sin Afskeed, men ganske forgieves; han lovede ham først 1000de derpaa 2000de Rdl. aarlige Pension, samt det hvide Baand, men det eene virkede ligesaa lidet, som det andet. Manden var en forsøgt og hærdet Soldat, der hadede et kielent og uvirksomt Liv, og søgte sin Ære og Glæde i at være Kongen og det Land nyttig, som han nød sin Underholdning af, hvorfor han svarede: »Jeg er frisk nok endnu »til at giøre min Tieneste; har jeg forbrudt mig i noget, »da kan man lade det undersøge, og straffe mig om jeg »findes skyldig, men faaer jeg min Afskeed uden Aarsag, »saa ligger der to Pistoler færdige, den eene for min *Suc-* »*cessor*, den Anden for mig.« Havde nu denne Mand enten havt mindre Moed eller mindre Virksomhed, saa havde han sikkert taget imod de 2000de Rdr. Pension, og Vedkommende for at naae sit Øyemeed med Glæde forskaffet ham Tilladelsen at fortære dem i sit Fædreneland, da han er en Fremmed, hvorved Staten ikke allene var bleven bebyrdet med en unødvendig Udgift, men endog saa mange Penge meere gaaet aarligen ud af Landet.

Da den saa kaldte Naade og Mildhed, men, som i sig selv var en himmelraabende Uretfærdighed, var *Favorit Systemet*, saa blev ogsaa alle de, der vendte sig til Dronningen og *Cabinettet* hiulpne, nogle faa undtagen, der følede deres egen Værd for meget til at krybe og hykle, eller søge de Kilder Naades Beviisningerne flød igiennem.

Men da det var en Umuelighed alle de kunde faae Betieneringer, som toge denne Vey til Lykkens og Ærens Tempel, og tillige mange af de om Naade skrigende ikke vare duelige til at forestaae nogen, og dog skulde hielpes, saa uddeledes der aarligen utroelige Summer til *Gratiales* og Pensioner; var der intet i Casserne til at tage af, saa gav man *Caracteerer* og Æres Titter, hvis Glands siden efter maatte vedligeholdes paa Kongens og Statens Bekostning, hvorved de Værdigheder, som af en viis Regiering vare bestemte til at udmærke Fortienester, bleve foragtelige endog i Almuens Øyne. Foruden det, at denne Oversvømmelse af Titter betog Kongen det Regale at kunde belønne, uden at det kostede Staten noget, saa havde det tillige det store Onde i Følge med sig, at de bleve Kilden til en fordærvelig og ødeleggende Overdaadighed; thi naar en Borger af Regieringen var bleven benaadet med en Rang, saa søgte han at viise sig dette Fortrin værdig ved at indrette sin Levemaade efter sine Overmænds, og de, som forhen havde været hans Ligemænd troede at viise, at han i ingen Maade var bedre end de, naar de levede som han.

Landet var i Gield, de Renter som aarligen gik ud af Landet vare saa store og trykkende, at det burde forbundet Vedkommende til at iagttage den strængeste Sparksomhed, men i det Sted øsede man saaledes Pengene ud med begge Hænder, som om man havde havt Guld Miiner, der aldrig kunde tømmes eller tilstoppes; thi foruden de omtalte *Gratiales* og Pensioner, var Kongens Casse det Sted, hvor enhver tyede hen for at laane store og vigtige Summer, uden at kunde stille mindste Sikkerhed for dem, og uden Hensigt til deres virkelige eller foregivne Trang, som begierede dem, hvorved denne ilde anvendte og

falske Naade blev dobbelt fordærvelig, siden ikke den nøysomme Vindskibelighed, men den pralende Ødselhed blev understøttet, man fulgte sin Begierlighed til Pragt, man ødede paa alle Kanter, uden at overveje eller see til Enden, man vovede, uden at forstaae eller kiende det mindste til Handelen store Penge i *Actier* og Skibe i det Haab med et og uden Møye at blive riige, og det i den fulde Fortrøstning, at om det ikke lykkedes, saa skulde Kongens Casse hielpe¹⁾.

Denne Huusholdning forøgede ikke allene Landets Gield, men alleting forfalt endog i Riget af Mangel paa Penge til dets nødvendige Vedligeholdelse. Nogle af de, der skulde tale paa det, og forestille Følgerne det kunde have, gjorde det ikke, men samtykkede af egennyttige Hensigter, Alt hvad man fandt for Godt, og de bleve forfremmede og bekom Æres Tegn, de derimod, som fulgte Ærens og Pligtens Love, og som redelige Mænd krævede det fornødne, bleve ikke alene ilde hørte, men vandt endog intet andet der ved, end at dem med suure Ansigter blev sagt, at det maatte bie til der var meere Penge.

Fra *Banquens* Oprettelse under høysalig Konge *Christian* den Siette²⁾ havde den været bestandig i *private* Hænder, indtil *Anno* 1773, da Regieringen fandt for Godt, at bemægtige sig den³⁾; naar altsaa Casserne vare ledige; tog man den Slutning at giøre *Banco* Sæddeler, hvorved Landet blev fyldt med Papiirer, Creditten svækket, og Vexel

¹⁾ Jævnfør S. 363 ff. Om Skibsbygning for Statskassens Regning, see Nathanson: Danmarks National- og Stats-Huusholdning. (Udgave 1844) S. 439 ff.

²⁾ I Aaret 1736.

³⁾ Ved kongeligt Reskript af 11te Marts. Hver Aktie blev ombyttet med en kongelig 5 pCt. Obligation paa 350 Rdlr.

Coursen saa umaadelig høy, at stræbsomme og flittige Kiøbmænd vare paa veye at falde, fordi Regieringen havde understøttet deres overdaadige og uforsigtige Med Brødre med Papiirer, som endog i vore egne Provindser ikke meere havde deres Værd, men med Forliis af 12 til 14 Sk. paa en Rigsdaler allene kunde blive byttet¹⁾.

Jo længere man kom fra Aaret 72 io nøyere og stærkere blev man overbeviist, at Herske Syge og ikke Kierlighed til Kongen, hans Huus og Landet havde været Drivefiederen i Dron: Foretagende den 17de *Januari*. For dem, som eye den Gave af smaae Ting at kiende det Menneskelige Hierte, havde hendes yttrede Afskye for den hende tilkommende Titel af Enke Dronning, længe sagt, at hun vilde være regierende; men de, som lode sig blinde af Skinnet, troede i den Forordning angaaende Stats Raadet at finde en fuldkommen Forsikkring for, at hendes heele Hensigt var, at betrygge Folket for, at ingen skulde gjøre Misbrug af Kongens sygelige Tilstand; men naar det havde været, maatte man givet det geheime Stats Raad den virkelige Myndighed, som det allene havde Skinnet af, den, at ingen Æmbede maatte besættes uden med deres Villie, ligesaa lidet nogen gives Afskeed, eller det ringeste vigtige eller kostbare Foretagende sættes i Værk uden dets Biefald og især ingen af dets Lemmer af eller indsættes uden alle de øvrige gave deres Stemmer dertil. Paa den Maade havde det været hvad det burde: *Cron* Prindsens Formyndere i hans Mindreaarighed, og de, som naar han kom til den behørige Alder, og hans Hr. Fader ikke imidlertid havde faaet sin Helbred, skulde til ham

¹⁾ Denne Angivelse stemmer med Nathansons l. l. S. 83, hvor Forskjellen angives til 13 pCt.

paa Kongens Vegne aflægge Regnskab og staae til Ansvar for alt hvad der i den Tiid var foretaget.

I det Sted bestyrede Dronningen alt, forødede Statens Penge paa en uforsvarlig Maade, uddeelte Afskeeder og gav Betieneringer bort uden at Stats Raadet engang var vidende derom endsige biefaldt det, og Statsministerne selv bleve forafskedigede naar hun fandt det for godt, endskjønt de redeligste, og forstandigste Mænd i det, sadte sig derimod. Dette skeedte i Aaret 1780 med den værdige, den fortiente Grev *Bernsdorf*, der af alle retsindige i Landet var ligesaa høyligen elsket for sit Hierte, som æret for sin Forstand og Indsigter¹⁾. Han maatte enten ved en eller anden Leylighed have paadraget sig Dronningens Mishag eller hun og frygtet for at finde en mægtig Hinder i ham til hendes Anslags lykkelige Udførelse, siden hun tog Anledning af det Russiske Hofs Misfornøjelse²⁾ med Greven til at faae ham bort; thi at det ingen Nødvendighed var sees tydeligen deraf, at Geheime Raad *Schack Rallau*³⁾ den eneste Mand i Stats Raadet, hvis Indsigter og Redelighed kunde sættes i Ligning med Greve *Bernstorff's* var af en uliige Meening derom med det herskende Partie, som efterfølgende *Copie* af hans egenhændige Brev til *Stats Secretaire Guldberg* tydeligen bevidner.

Copenhagen le 11. Nov. 1780.

«Je vous rends mille & mille graces, mon tres cher Ami,
«de l'entretient que vous avéz bien voulu m'accorder hier au
«soir, quoique je n'y aye pas reussi à Vous faire adopter

¹⁾ Dorothea Biehl holdt personlig ikke af Bernstorff, see f. Ex. et Brev fra hende til Bülow af 10de Dec. 1784 i den Bülowske Samling i Sorø; jævnfør S. 261.

²⁾ Om Danmarks Forhold til Rusland i Slutningen af 1780 og det russiske Hofs Vrede imod Bernstorff see S. 130—140.

³⁾ Om denne jævnfør Hist. Tidsskr. 3. R., IV, S. 471 Note 1.

« mon opinion & à Vous persuader à contribuer à l'accomplissement de mes vœux, (il) n'a pas laissé de m'être d'un agrément infini & d'une vraie consolation, par la confiance sans réserve avec laquelle Vous avez bien voulu me parler sur l'affaire desagréable qui dans ces jours ci fait l'objet de nos soucis & de nos sollicitudes, & cette confiance qui merite toute la mienne, laquelle deja depuis tant d'annees Vous est entierement acquise, m'impose une nouvelle obligation de vous ouvrir mon coeur sur la dite affaire avec cette verité & cette franchise avec lesquelles il convient à des amis de se parler, surtout quand il s'agit d'affaires du plus grand Interet & de la plus grande jmportance.

« Je ne Vous cacherai donc point, mon cher ami, que je sens toute la force que peuvent avoir plusieurs des arguments que Vous m'avez alleguez pour me prouver que l'éloignement du Comte de Bernstorff est necessaire dans ce moment ici pour le Bien du service, mais permettez moi de Vous repeter par escrit, & Vous m'y avez engagé Vous même, ce que je Vous ai represente de bouche, savoir qu'un changement de Ministre, surtout de celui qui est chargé du departement des affaires étrangères, est toujours une secousse violente qu'il faut epargner à l'Etat tant qu'il est humaine possible, & particulièrement dans un Moment où l'une moitié de l'Europe est en guerre, et où l'autre est journellement menacée d'y être entraînée. Joignez à cette reflection une autre tout aussi naturelle, qu'il faudroit peutetre plus de tems au successeur que le Roi donneroit au Comte de Bernstorff, quelque habile & bien intentionné qu'il pourroit être, pour s'acquerir la confiance de la cour de Russie qu'il n'en faudrai(t) à Mr. de B(ernstorff) pour regagner celle qu'il vient de perdre apres l'avoir possédé en plein pendant plusieurs années, & dans les Negociations les plus difficiles & les plus epineuses, & qu'en attendant les conjonctures actuelles, dont il s'agiroit de tirer partie peuvent changer tout a fait de face, au lieu que si le Memoire justificatif, si je dois le

« nommer ainsi, que nous allons presenter à la dite cour &
 « dans lequel nous lui ferons la declaration si sage & si bien
 « calculée dont S. A. R. Msgr. le Prince Frederic à conçu
 « l'idée¹⁾, fait son effet, comme nous devons nous le promettre
 « de la bonté de notre cause, de l'équité du ministere Russie
 « & surtout de la clemence de cet Etre suprême qui tient le
 « coeur de tous les hommes entre ses mains & en dispose à
 « son gré, le Comte de B(ernstorff) pourra rentrer en peu de
 « tems dans la confiance de notre alliée & par elle dans celle
 « de la cour de Berlin (car je(ne) nomme pas les autres cours de
 « l'Europe, ni les belligerantes parce que nous ne devons re-
 « chercher aucune entre elles preferablement ni les autres neutres
 « parcequ'en partie elles nous sont indifferentes en partie même
 « suspectes) nous pouvons être mis à même de suivre & d'exe-
 « cuter d'abord & sans interruption les Plans que nous avons
 « concertes & qui nous restent à concerter encore avec la
 « Russie, & en un Mot le calme pourra être retablie, sans que
 « nous soyons exposes aux desagremens & aux suites facheuses
 « qui accompagnent toujours les changements de Ministre.

« A ces considerations politique(s), Vous me permettez d'a-
 « jouter quelques autres, qui selon moi ne laissent pas non
 « plus de meriter de l'attention. Ne devons nous pas compter
 « pour beaucoup les services essentiels que pendant pres de 8
 « ans le Comte de Bernstorff a rendus au Roi dans le Depart-
 « tement des affaires étrangères, le zele & l'application infati-
 « gable avec lesquels il a travaillé, la decence et la dig-
 « nité avec lesquelles il les a conduites & les succes qu'il a
 « eus? le malheur d'avoir déplû dans une seule affaire qui en
 « elle-même étoit bonne & juste, à une cour étrangere qui sans
 « contredit est celle à laquelle nous sommes & devons être le
 « plus attaché, mais de laquelle je sais si positivement que
 « Vous redoutez tout autant que moi que nous soyons ou pa-

¹⁾ See Arveprinds Frederiks Brev til Bernstorff Side 133—34.

«roissions être dependants, doit-il detruire dans un instant tout
 «ce que ce Ministre a fait pendant plusieurs années de Mini-
 «stère? Non je ne saurois le croire, au moins suis-je de l'opi-
 «nion, qu'il faut tout tenter pour calmer & tranquilliser la dite
 «cour avant que d'en venir à cette extremité, & ne s'y re-
 «soudre qu'apres avoir remarqué qu'il ne reste absolument pas
 «d'autre moyen de maintenir le système du Roi.

«Je ne crains point, mon digne ami, de plaider dans ce
 «cas-ci la cause du Comte de Bernstorff vis a vis d'un homme
 «aussi vertueux & qui pense aussi noblement & avec autant
 «de delicatesse que Vous, et je le redoute d'autant moins
 «que personne ne sait mieux que Vous combien je suis im-
 «partial sur son Sujet, combien peu il y a eú de l'intimité
 «entre lui & moi pendant que nous avons servi ensemble dans
 «le conseil, combien souvent nous avons différé de sentiments
 «au point qu'il y a même eu de l'aigreur entre nous¹⁾, & que
 «dans des certaines choses tres essentielles, dont je ne veux
 «citer que la seule loi de l'Indigenat²⁾, nous ne pouvons &
 «ne pourrons jamais être d'accord, de sorte qu'il est clair
 «comme le jour que ce n'est pas un attachement particulier
 «pour lui & mon Interet personnel, qui me font parler en sa
 «faveur, mais que j'agis par conviction & selon mes lumieres

¹⁾ Hos D'Yves: Geheime Hof- und Staats-Geschichte des Königreich Dänemark, S. 42—46 og i Høsts: Geschichte der dänischen Monarchie unter Chr. VII. I. S. 217 omtales Splid imellem Schack Rathlou og Bernstorff som Grund til, at denne allerede i 1775 søgte sin Afsked; men man forsonede ham ved at gjøre ham til Elephantridder 29de Februar 1776. (Smilign. Eggers: Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Grafen A. P. v. Bernstorff S. 142.)

²⁾ Schack Rathlau var en ivrig Forkjæmper for Indfødsretten, ja efter det Bülowske Manuskript «Det danske Hofs Historie fra 1773—1776», som findes paa Kongens Bibliothek, var det ham, der gav Guldberg Ideen til denne Lov. Bernstorff har altsaa været en Modstander af den.

«qui peuvent m'egarer sans doute, mais que je dois suivre
«tant que je le(s) crois vraies.

«Me voilà soulagé. J'ai déposé dans le sein d'un ami
«cheri tout ce que j'ai dans l'ame au sujet de cette affaire impor-
«tante. Vous en ferez l'usage que Vous jugerez le plus con-
«venable, & plein de resignation aux volontés du Roi, j'atten-
«drai tranquillement tout ce qui arrivera, en implorant la bonté
«divine de benir toutes nos entreprises & de détourner de
«nous & de l'Etat tout evenement facheux & desagreable.

«Je Vous embrasse du fond de mon coeur & suis a
«jamais

& & &

S. Ratlau.

Men hvad enten det nu var Frygt for Rusland, der
avlede denne feygagtige Føyelighed imod dens mindste
Vink, eller Dronningen betiente sig af dette Paaskud til at
blive af med Greve *Bernstorff* og faae hans Post besat
med en Mand, som hun bedre kunde leede og føre, saa
blev dog Følgen den, som den værdige Geheime Raad *S. R.*
gruede saa meget for, Greve *Bernstorff* bekom sin Afskeed
og følgende Brev fra Dronningen:

Christiansbourg le 13. Nov. 1780.

«Monsieur, je ne vous dirai point, ce que j'ai sentis en
«aprenant la resolution, que le Roi s'est cru obligé de prendre
«à vous dispencer des charges qu'il vous avoit confie, que
«vous avéz remplie pendent ce 7 années écoulées, avec tout
«le zele, dignité & fidelité qui caracterisent toutes vos actions.
«Vous devez me connoitre, c'est tout dit, & l'estime & j'ose
«dire l'amitie, que je vous porte, & que je vous porterai tou-
«jours (vos merites personnelles aiant droit de faire pretention
«à ces sentimens de ma part) vous peuvent, vous convaincre
«du regret sincere que j'en ai, mais ce même regret, me fait
«aussi prévoir avec une satisfaction interieure, que le Roi re-

«compensera vos services infatigables par une generosité, qui
 «vous mettra non seulement un tant soit peu a votre aise,
 «mais qui rejaillera aussi sur vos enfants: il dependra de vous
 «d'attendre de ma bouche ce que j'avance ici par escrit, que
 «jamais estime & amitié furent plus sincerés, que celles avec
 «lesquelles je serai toute ma vie

«Votre tres affectionée & sincérement devouée

Julie Marie.

Paa denne Maade behandlede man alle dem hvis Ret-
 skaffenhed man frygtede for ikke vilde tillade dem at sam-
 tykke i noget som de ikke burde, man *complimenterede*
 dem, man gav dem store Pensioner, og Kongens Villie og
 Velbehag var idelig Dækket for det, som enhver Retsindig
 maatte misbillige. Man rødmede ikke ved at bruge Kon-
 gens Navn og Villie endog til dem, som vedste at Kongen
 endog i de allerubetydeligste Ting ingen Villie blev for-
 undt, men at man paa hans Regning styrtede Land og
 Rige i den yderste Elendighed, og det med saamegen større
 Tryghed, som man enten haabede at bringe *Cron Prindsen*
 under Aaget med ved at bøye ham strax under det, eller
 og i den Overbeviisning at hans egen Ære vilde i sin Tid
 hindre ham at fordre, ham saa nær beslægtede Personer
 til Regnskab og Ansvar for Handlinger, der ved Kongens,
 hans Faders Haand vare gjorde gyldige og retmæssige.

Kongen af Preussen havde stedse været Dronningens første
 og fornemste Raadgiver, at hun ingen meere oplyst, erfaren
 og forstandig kunde faae var uimodsigeligt, men enhver,
 som besad mindste Skjønsmhed var ogsaa overbeviist om,
 at han ingen andre Raad meddeelede hende, end de, hvor-
 ved hans Fordeele og Hensigter best kunde opnaaes.
 Enhver Fornuftig følede altsaa en sand Misfornøielse
 over, at see saa ung en Mand som *Baron Rosen-*

*crone*¹⁾, der aldrig havde havt *Leylighed* til at viise sit Pund, om han endog havde været betroet noget, at sættes til en saa vigtig Post som Minister for de udenlandske Sager, uden nogen anden Fortieneste end Kongen af Preussens *recom(men)-dation*, en Ting, der hos en viis Regiering, havde været nok til at udelukke ham fra den om han end havde besadt alle muelige udkrævende Fortienester og Indsigter; siden man kunde være vis paa, at Kongen af Preussen ikke gjorde det uden han var fuldkommen overbeviist om, at *Baronen* enten ikke var i Stand til at kige ham i Kortet, eller og stod saaledes med ham at han i alle Begivenheder kunde faae sine Ønsker og Hensigter opfyldte.

Mange paastode, at *Stats Secretaire Guldbergs* Stolt-hed, som Greve *Bernstorff* ikke havde vildet give efter for, havde foranlediget Grevens Afskeed, men for at gjøre det til et ugrundet Rygte skrev *Stats Secretairen* Greven følgende Brev til:

Monsieur!

«Je suis peutetre des derniers à marquer à V. E la part
 «que je prends à tout ce qui vient d'arriver, mais j'oserois
 «bien dire que personne au monde n'a plus redouté ce triste
 «moment, n'a plus travaillé pour l'eloigner, n'a plus senti la
 «perte, que firent le Roi & l'Etat. J'ai eu asses d'occasion
 «pour apprecier le vrai merite de V E, pour connaitre à fond
 «les forces de son esprit & les qualités de son coeur & pour
 «remarquer la superiorité decidée dans la varieté des affaires
 «qui se presentent au Conseil. Cette conviction, autre fois si
 «rassurante, a versé dans mon coeur bien de l'amertume à
 «l'approche du moment fatal, qui se moquoit de toute resi-

¹⁾ Markus Gerhard Rosenkrone var en Søn af E. Londeman, der 1732 blev Lector Theologiæ i Bergen og adlet 1749 med Navnet Rosenkrone. Sønnen blev Friherre 1773, Medlem af Geheimestatsraadet 1782, Greve 1783, R. af E. 1809. † 1811.

«stance u(l)térieure. Le Poste, que j'occupe, & dont je ne sens
 «gueres les agrémens, a cela de bien malheureux, que l'on
 «est souvent censé d'avoir voulu ce que on s'est efforcé d'ecar-
 «ter. V. E, dont la perspicacité m'est tres bien connuë, &
 «qui sait bien approfondir les caractères des hommes, ne se me-
 «prendra pas sur mon sujet. Ma conscience me rend le
 «temoignage, que je ne suis pas indigne de son affection; &
 «mon coeur agité & pénétré de douleur m'a fait epuiser toutes
 les ressources de mon esprit. Il m'importe infinement de con-
 «server l'estime de V. E. Mes voeux sont pour Elle; ma véné-
 «ration est celle que l'on n'a que pour les grans Hommes.

«Je suis avec ces sentimens inalterables

M

de V. E.

le tres h. & tres ob. serv —

H. Guldberg.

a Christiansb.

le 14 de Nov. 1780.

Endskjønt dette Brev synes meere at bevidne en Mand, hvis sande Ærbødighed for Grevens Fortienester gjorde ham Forliiset af hans Høyagtelse smertelig og derfor søgte at befrie sig for Mistanken, at have havt Deel i det, som var skeedt, end den stolte Mand der triumpherede over at have ydmyget sin Modstander, saa er og bliver der dog de største Formodninger om, at han her har spillet en listig Hofmands Rolle, og heller vilde berøvet sig det halve af sin Triumpf ved at lade Greven være uvidende om Haanden, Slaget kom fra, end miste Fordeelen af at kunde toe sine Hænder i Uskyldighed ved en Leylighed, enhver Ret-sindig viiste Mishag over. Der havde stedse været personligt Uvenskab imellem ham og *Greve Bernstorff*. Denne sidste fandt at den Anden tog sig for megen Myndighed, og lod sin Foragt for ham kiende, hvilket opirrede den

Anden, hvorfor han endog ikke kunde skiule sin Glæde over Grevens Afskeed for dem som (han) ikke frygtede; thi da K(ammer) J(unker) *Bülou*¹⁾ nogle Dage efter i Prinds *Friedrichs Gallerie* yttrede sin Kummer for ham over en Mands Forliis, han ansaae for en ligesaa arbejdsom, som fornøftig og ærlig Mand; saa vel som hans Frygt, at det Almindige som elskede ham, vilde stoerligen lægge det *Guldberg* til Last, svarede han ham: Kiære, lad Folk kun snakke, ingen kan dømme derom uden den, som er i *Cabinettet. Bern*: kunde man ikke holde paa, det er en Sandhed, men som jeg ikke kan sige dem.

Man kan altsaa giøre den Slutning, at *Guldberg*, endskjøndt (han) ikke selv havde tordet vove at kiøle sit Moed paa *Greven*, har med Glæde understøttet Dronningens og Kongen af Preussens Had til *Greven*, og ved Kunstgreb og falske Beretninger bragt det dertil, at kunde bruge Ruslands Navn til et Skiul for deres Hensigter; thi det som de strax med foreenede Kræfter begyndte at arbejde paa, lader ikke mindste Tvivl derom blive tilbage. Hun maatte være mindre snedig end hun er, dersom hun ikke havde indseet, at hun aldrig kunde faae en Mand til at give efter i vigtige Ting, der aldrig kunde beqvemme sig til at bringe hende den Røgelse, som alle de andre, og hendes Siel mindre herskesyg, dersom hun ikke skulde søgt at bringe en Mand af *Cron Prindsens Øye*, der ikke allene vilde viise ham sine Rettigheder i deres fulde Kraft, men endog troeligen understøtte ham i deres Haandhævelse. Hun frygtede og hadede ham i slig en Grad, at hun, da han var kaldet til-

---

¹⁾ Geheimeraad Johan Bülow var dengang Kammerjunker hos Kronprindsen.

bage ikke undsaae sig ved at sværte ham ved nedrige Usandheder, men sagde til *Marechal von Bülow*¹⁾, at hun ikke kunde begribe, hvad *Cron Prindsen* vilde med en Mand i Stats Raadet, som han snart maatte sætte ud af det igien; thi hans Paastaaelighed og Arrighed²⁾ havde bragt ham til at skrige og støye saaledes i Statsraadet, at *Laqueirne* havde hørt det i Forgemakket og troet, at han var gaaet fra Forstanden.

Men førend jeg taler videre om alle de Ting, som uden Indsigt og Overlæg bleve iværksatte til Landets store Skade, er det nødvendigt at tale noget om Rigernes Haab og Trøst, vor elskede og tilbedede *Cron Prinds*, hvorledes der blev sørget for hans Opdragelse, de Personers Fortienester og Tænkemaade, man betroede den til, saa vel som deres, der ved at sættes til hans Hofstat, bekom, ved at være dagligen om ham, en stærk Indflydelse paa det Hjer-tes Dannelse og Begreber, som *Millioners* Vel beroede paa, og man vil deraf blive vaer, at Forsynet, keed af at straffe et elendigt Land, ved sin umiddelbare og naadige Bestyrelse vendte alleting til det Bedste, og vidste at gjøre det, som efter Menneskelig Udseende, maatte have de bedrøveligste Følger, ved sin beskiermende Varetægt til Kilden og Udspringet for Undersaatternes Glæde og Lyksalighed.

I Høsten 1772 blev den unge Prindses Hoffstat ud-nævnt³⁾ d. 17. *Januari* var endnu i alt for kiert et Minde

¹⁾ Ved Kronprindsens Konfirmation i Aaret 1784 blev Johan Bülow Marechal hos ham.

²⁾ At Bernstorff var paastaaelig og holdt stivt paa sine Meninger, indrømmes selv af hans ivrige Beundrere.

³⁾ Denne Fremstilling af, hvad der angaaer Kronprindsens Opdragelse og Omgivelser, følger noie Bülows Meddelelser. See derom Indledningen S. 285.

hos Dronningen, hun følede Vellysten i at styre det Tømme den havde givet hende i Hænderne, alt for stærk, at hun ikke ved denne Leylighed skulde tænkt paa denne bemærkelige Dags Helte, og i Følge deraf, saa vel som og for at være vis paa, at Prindsens *Ober Hovmester* ideligen vilde viise ham denne Dag, ikke allene som Landets men endog, som *Cron Prindsens* Frelser blev *General Eichstæd* udvalgt til at beklæde denne ærefulde, og for Land og Rigers Vel, saa overmaade vigtige Post. Men da dette vare Grunde, som ikke kunde offentlig anføres, saa blev Paaskuddet til hans Valg, den hærlige og ypperlige Opdragelse, som han havde givet sin eeneste Søn, der var Ritmester i Faderens Regiment. Hvor stor Dronningens Indflydelse var, kan Intet bedre beviise, end at uagtet Prinds *Friderich* ikke kunde lide ham, og han ikke besad een eneste af de mange og store Egenskaber, som denne vigtige Post udkræver, men utallige der burde udelukket ham fra den, om han endog havde haft de fornødne saa bekom han den dog ved Dronningens Myndighed og *Guldbergs* Understøttelse.

Om Dronningen havde haft Snedighed nok til at bilde *Guldberg* ind at det var en Fordeel for ham at have slig en Mand i den Post, eller om det var hans egen Overbeviisning er vanskeligt at bestemme, men da *Eichsted* engang var meget heftig syg, sagde *Guldberg* til K(ammer) J(unker) *Bülou*: Jeg er saa angst at *Eichsted* skal døe, og ifald det skeedte, da vidste jeg ikke, hvad jeg skulde giøre; *Bülou* yttrede sin Forundring derover og igientog ham, hvad han ofte havde sagt ham om, hvor uskikket en saa høyst uvidende, svag og rænkefuld Mand var til at være hos en *Cron Prins* og i et Stats Raad. *Guldberg* svarede ham: Han er mig uendelig Nytte; thi for Exempel som i den

nye *Militairiske Plan*¹⁾, hvorledes skulde jeg have faaet den saaledes igjennem, dersom jeg ikke først havde gjort ham den begribelig, han optaget den som sin, og derpaa forfægtet den i Statsraadet? Venskabet blev ogsaa vedligeholdt paa denne Maade imellem dem indtil i *October* 1781, da to af Livvagtens *Officerer* bleve arresterede ved en *Cabinets Ordre* for *Pinettes Skyld*²⁾; thi siden efter hadede de hinanden af ganske Hierte.

Naar man har sagt, at denne Mand havde megen Kundskab om Heste og Jagt³⁾ saa har man opregnet alle hans Fortienester, men med den første havde han tillige indsuet alle en Heste Prangers Egenskaber; thi han bedrog alle de, som i dette Tilfælde søgte at betjene sig af hans Indsigter. Videnskaber og Studeringer vare ganske fremmede for ham, han havde ikke engang saa megen Kundskab om dem, at han kiendte Bemærkelsen af deres Navne; i fremmede Sprog var han ikke meget stærkere, og sit Moders Maal taledede og skrev han meget Jammerlig. Imidlertid var han intet mindre end dum, han havde et godt, sundt men udyrket Begreb, og meget af det, som Verden kalder Klogskab, men da hans Hjerte var sort, nedrigt og hadefuldt, saa brugte han disse Naturens Gaver til at fremme sin Egennytte, beskierme sine Creaturer og forfølge dem, som ved deres Pligters strænge Iagttagelse beskiermede

¹⁾ Forordningen af 14de September 1774, hvorved Landmilitzen organiseredes.

²⁾ Her menes vist Pinetti, en paa den Tid bekjendt Taskenspiiler.

³⁾ Opfattelser af Eichstedts Charakteer, der afvige fra Dorothea Biehls og Bülow's, findes omtalte i Schierns Historiske Studier I, 190—191. Suhm (i hans utrykte Efterretninger om det første Decennium af Kong Christian VII's Regjering) kalder ham en meget retskaffen Mand og en god Borgerven, og siger, at Struensee talte om ham som *•ein guter einfältiger Däne•*.

ham i Hiertet, og derved paadroge sig baade hans Had og Misundelse. Hans Sæder vare de meest fordærvede og skammelige, som man kan forestille sig; han havde i den egentlige Bemærkelse et langt større *Serail* end den tyrkiske Kayser; thi hos ham bevidner Mængden allene hans Høyhed og Pragt, men endskiønt *Generalen* havde sin *Sultane Favorite* og en stor Mængde af en mindre kostbar Slags saa vare disse dog ingenlunde nok for hans Begierligheder, og han var saa lidet kræsen i at fyldestgiøre dem, at da et Fruentimmer, som for Løsagtighed var bleven dømt til Tugthuuset, noget efter at hun var sluppen ud af det, paa nye blev stævnet, som Løsgienger, og paa Politie Kammeret blev adspurgt: hvormed hun ernærede sig, svarede hun meget fræk, at en god Ven betalte Kost og Kammer for hende, hvor hun boede. Politie Mesteren vilde vide hvad han hedde, hvorpaa hun i en endnu høyere Tone nævnede *General Eichsted*, og dette betydelige Navn betog Politie Mesteren strax med Skræk og Ærbødighed. Da Tungen stedse er Hiertets Tolk, saa var hans Tale, og det endog i Prindsens Nærværelse, af en Beskaffenhed, at den indjog de dydede og fornuftige baade Afskye og Frygt, og deres eneste Trøst imod den sidste var den: at da Prindsens Øre blev saa ung vandt til at høre sligt, at Intrykket, som det kunde giøre i en farligere Alder, derved vilde blive svækket.

Saaledes var den Mands Forstand, Hierte og Sæder beskafne, som blev valgt til at danne, oplyse og vejlede Rigernes eneste Haab, eller i det mindste at have et vaaget Øye over, at de, som det blev overdragen, opfyldte deres Pligter, men hvorledes han, som ikke engang havde et Begreb om, hvad disse Pligter krævede og hvori de bestode, kunde det, maae enhver fornuftig dømme. Havde

man endda, ved at vælge ham en Hovmester, der kunde erstatte alle de Mangler, som Partiiskheden oversaae hos *Ober Hovmesteren*, søgt at holde Prindsen og Landet skadesløs, saa havde der dog været noget at anføre til Vedkommendes Undskyldning, men man ansaae tvertimod denne Post at være ganske unødvendig. Man havde betroet ham i saa ypperlige Hænder, og til saa værdig en Mands Varetagt, at han aldrig kunde komme i nogen bedres, og da Prindsens Opdragelse var det eneste, hvori man viiste Sparksomhed, saa blev han ogsaa den første *Cron Prinds* i Dannemark, som ingen Hovmester havde havt. Med den samme viise Undersøgelse, efter de samme Grunde man var gaaet til Værks i at vælge *Ober Hovmesteren* blev ogsaa *Informatoren* valgt, og dette var Dronningens *Pagers* Hovmester, og som ikke længere havde beklædt den Post end fra *Januari* Maaned, da hans Formand var bleven sadt til at være *Lecteur* hos Kongen.¹⁾ Om Hr. *Sporon*²⁾ besad den fornødne Dygtighed til at underviise *Cron Prindsen*, var ventelig ikke Hoved Spørgsmaalet, men til at opfylde Dronningens Hensigt kunde neppe findes nogen beqvemmere; thi han var ikke allene een af hendes Creaturer, havde hende sin Lykke at takke, saa hun var berettiget til hans ganske Erkiendtlighed, men feylede endog den, saa havde hun dog en sikker Tilflugt i hans herskende

---

¹⁾ Dette var Jacobi, om hvem see ovenfor S. 289 Note 2.

²⁾ Benjamin Georg Sporon, født 1741, blev 1771 Informator for Juliane Maries Pager, og da han nu 1773 blev Informator for Kronprindsen, fik han tillige Titel af Professor. Om hans Udnævnelse og Afskedigelse i 1784 see i det Følgende. Han blev siden i Aaret 1793 Amtmand over Koldinghuus Amt og døde 1796 som Konferensraad. Om hans Betydning i Literaturen jvfr. N. M. Petersens Bidrag til den danske Literaturs Historie 5te Bind.

Sindslidelser, der vare saa mange og saa store, at hun, ved at smigre for dem, kunde være vis paa at beholde ham for stedse i sin Vold.

Hr. *Sporons* første og fornemste Egenskab var den, at troe sig selv alle muelige Fuldkommenheder til; hans Meeninger vare efter hans Tanker de eneste ufejlbare; hans Hierne et Forraads Kammer af al menneskelig Viisdom, og de Ting, som han ikke havde eller og ikke kunde lært, holdt han for smaae Ting, som det ikke lønnede Umagen at vide. Naar nogen spurgte *Socrates* hvad han vidste, svarede han: Jeg har lært, at jeg veed Intet; men havde nogen gjort samme Spørgsmaal til Hr. *Sporon*, havde han sikkert svaret: Jeg veed Alt. Disse overmaade høye Tanker om ham selv gave hans Væsen et trodsigt og modbydeligt Udseende og hans *deciderende* og myndige Tone gjorde hans Omgang høyst ubehagelig. Een god og værdig Forfatter, i hvor megen Biefald han end havde vunden og hvor megen Agt hans Lærdom end fortiente erklærede han det første han ikke fandt Behag i ham, af egen Myndighed for *Inspide*, og afsagde, paa Efterslægtens Vegne, den Dom: at han i næste *Seculum* ikke meere vilde blive læst. Søgte nogen ved Grunde at overtyste ham om det modsadte, saa nedlod han sig ikke saa dybt, at føre Beviiser for sine Meeninger, men han besvarede det enten ved at trække paa Skuldrene med en foragtelig Miine, der indbefattede: Er det ikke Beviis nok, at det siiges af en Mand som jeg? eller og det blev sagt med reene Ord. De fleste ere af den Tanke, at Dyden og Lasten sadte i Forhold mod hinanden giøre det stærkeste Indtryk. Hr. *Sporon* derimod var af den Meening, at det var langt tienligere for unge Mennesker at see Lasten i al sin Afskyelighed end Dyden i al sin Tilløkkelse; og vist er det, at om denne

Regel holder Prøve, saa havde *Cron Prindsen* i sin *Ober Hovmester* og sin *Informator* to Afbildninger for Øye, der maatte befrie hans Hierte for alle muelige Feyl; thi *Sponsors* store Egenkierlighed og Selvtillid avlede de sædvanlige af dem flydende Laster: Begierlighed og Misundelse, thi da han allene var klog og dydig, saa tilkom ham ogsaa allene Belønning og Ære, og alt hvad andre fik var et Ran, der øvedes mod ham og hans Fortienester.*)

Til Prindsens første Kammer Junker blev en Hr. *von Urne*¹⁾ valgt, et Menneske af en sat og stille *Caracteer*, der havde anvendt sin Tiid vel, og ved en utroelig Fliid og Møye bødet paa Mangelen af Naturens Gaver, og derved erhvervet sig gode Indsigter og Kundskaber.

Hans anden Kammer Junker blev Hr. *Johan von Bülow*, og man kan sige, at Forsynets viise og naadige Haand sadte ham til Prindsen, siden han uden at have gjort Ansøgning derom, og uden at være en Yndling af nogen af de altingformaaende blev valgt til en Plads, hvor han har gjort saa megen Nytte og indlagt sig saa sand en Ære. Om man havde gjort sig Møye for, at Prindsen skulde have den meest fuldkomne *Contrast* af sin *Informator* for Øye saa kunde denne Hensigt aldrig nøyere bleven op-

---

*) Til et Beviis herpaa sagde han engang ved Thebordet i *Cron Prindsens* Nærværelse, i Anledning af at nogle unge Mennesker havde faaet *Cammer Herre* Nøglen, og som han læste af *Adresse Contoiret* for ulykkelige Hændelser: *Nu kan man paa min Siel ej byde mig ringere end det hvide Baand, naar man sualedes kaster Tittler bort.*

---

¹⁾ Christian Urne blev 1775 Amtmand over Halds Amt, siden Kammerherre, R. af D. og Stiftamtmand over Ribe Stift.

fyldt, thi *Sporon* troede at vide uendelig meere end han vidste, og *Bilou* meget mindre, siden hans Mistvivl om sig selv idelig holdt hans Øye fæstede paa de Kundskaber han manglede og han søgte at erhverve sig. *Sporon* forebragte ved alle Begivenheder sine Meeninger uadspurgt og som *Oracler*, *Bilous* sande Beskedenhed derimod bragte ham til at vægre sig ved at tilkiendegive sine saasart han troede, at Sagen overgik hans Indsigter, og blev han tvungen til at tale, saa skeedte det efter Hiertets Overbeviisning, men tillige paa en Maade, at han ønskede meere at underviises om han feylede, end at lægge sin Viisdom for Dagen. Denne hos en Hofmand saa meget rare Dyd voldte noget meget tilbageholdent i hans Væsen og Adfærd, saa forekommende det end iøvrigt var, og foraarsagede, at han af mange blev anseet for at være Treusk og Lumsk og som man siger, at have Skalken Finger tyk bag Ørene. Naar jeg nu lægger til, at han i Hiertet var en sand Christen, saa flyder tillige deraf, at en god Samvittighed og Hiertets Vidnesbyrd om at have af yderste Kræfter stræbt at opfylde sine Pligter var den højeste Lykke han attraaede, og Regelen hvorefter han indrettede alle sine Handlinger, i den faste Tilliid, at naar han intet havde at bebreyde sig selv, saa vilde Forsynet ogsaa beskikke ham, hvad der var ham best og gavnligst.

Hr. *Rosenkrantz von Giedde*¹⁾ blev Prindsens Kammer Page, han var en af de *Caracteerer* som man finder over alt, og som i sig selv ere ubestemte, men kunde blive baade gode og onde, alt eftersom de leedes og føres til,

---

¹⁾ Werner Hans Rudolph Rosenkrantz v. Giedde, født 1756 † 1816, blev Kammerherre 1779, levede i Slutningen af sit Liv som Privatmand paa Fredensborgslot, hvor han havde Fribolig.

af dem, i hvis Hænder de falder, og som uden at see til Følgerne og Enden handle efter som Tingene synes best, uden at trænge dybere ind i dem end til Overfladen.

Inden et halvt Aar var til Ende var *Ober Hovmesteren* og den Første Kammer *Junker* allerede ueenige. Hr. von *Urne* oversaae *General Eichstedt* uendelig meget, men var for heftig til at bære over med den uretmæssige Magt, som *Generalen* vilde udøve, og som stedse er en Følge af Dumhed og Uvidenhed; thi io meere den føler sin egen Mangel, io nødvendigere holder den det at sætte sig i Anseelse ved sin Myndighed, og da Forstanden allene kan bestemme den sine rette Grændser, saa driver man den for vidt, uden at overveje, at der udkræves langt meere til at befale end til at adlyde. Enhver af Prindsens Hofstat havde ved at tiltræde den dem anbetroede Post bekommet en skriftlig *Instrux*, og efter den skulde den første Kammer *Junker* anordne Prindsens Paaklædning, have Opsyn med Kammer Tjenerne, *Garderobbens* Ordentlighed osv. Men alle disse Ting fandt *Generalen* for godt at blande sig i. Da hans Smag og Indsigt i at klæde Prindsen, var af en Beskaffenhed, at *Urne*, som den, det var anbefalet, burde vente sig en Irettesættelse derfor, saa fandt han for raadeligt at viise *Generalen* sin *Instrux*, men isteden for at denne skulde være glad ved at have en Leylighed mindre til at røbe sin Uvidenhed ved, blev han højlig forbitret, vilde ingen *Instrux* høre tale om, da hans Befalninger var og maatte være den eneste Rettesnoer for Alleting. Et par Spænder, som *Generalen* havde anordnet for Prindsen til at reyse til *Fredensborg*, og som af Kammer *Junker Urne* var bleven forkastet, og flyed et par andre til *Cammer Tjeneren* var saa stor en Forbrydelse, at den maatte have en haard Irettesættelse i *Cron* Prind-

sens og fleres Overværelse, og da *Generalen* ved den Begivenhed tillige vilde give en Prøve paa sin Veltalenhed, og i den Sted forebragte nogle ynkelig sammensadte Uriimeligheder, saa var *Urne* ikke Herre over et foragteligt Smil, der tegnede sig paa hans Kinder. *Generalen* blev det vaer, og spurgte: om han beloe ham? *Urne* svarede: Ney; hvorpaa han vilde vide hvad han da loe af? *Urne* havde taget en Psalme Bog og bladdret i medens *Generalen* taledede, og begik den Uforsigtighed at svare: af noget som her staaer. Religionen har ofte maattet tiene dem, som ingen havde, til et Skiul og Dække for deres Laster og Ondskab; den maatte ligesaa her, en Mand, hvis skammelige Sæder gav det stærkeste Vidnesbyrd paa, at al Kierlighed og Ærbødighed for det høyeste Væsen og Religionen var udslættet af hans Hierte, gjorde det til saa stor en Forbrydelse og af saa farlige Følger at lade et Menneske, der i Prindsens Nærværelse ikke havde undseet sig ved at sige, at han loe af Guds Ord, blive hos ham, at han i Aaret 1774 bekom sin Afskeed.¹⁾

Herved blev Hr. von *Bülou* første Kammer Junker, Kammer Page *Giedde* den anden²⁾ og tillige Kammer Page indtil 1779 da han giftede sig, da *Generalen* fandt det nødvendigt, at der til den Post kom en anden. Uden at forespørge sig enten hos Dronningen eller Arve Prindsen, om de havde tiltænkt nogen den, eller at agte paa alle derom indgivne Ansøgninger fandt han for godt af egen Hu og Raadighed at vælge dertil en Hr. von *Schlangebush*³⁾, der,

¹⁾ Han staaer endnu i Statskalenderen for 1775 som første Kammerjunker.

²⁾ I Statskalenderen for 1776 staaer, formodentlig ved en Feil, *Giedde* som første, og *Bülou* som anden Kammerjunker.

³⁾ See om denne S. 259 ff.

som han sagde, ingen *Connectioner* kunde have siden han var fremmed og nyeligen kommen fra *Sorøe*. Han skrev altsaa til Faderen, tilbød ham denne Plads for hans Søn, der, som man let kan slutte, tog med Glæde og Taksigelse imod Tilbudet, hvorpaa *Generalen* meldte hvad han havde gjort til Dronningen, som var meget vel fornøyet dermed. Men hvorledes og i hvad Aarsager end *Generalen* iklædte sit Valg, saa vidste man ikke allene at han var vidtløftig beslægtet med *Schl*: men man erindrede sig og, at denne havde gjort adskillige Gange sin Opvartning hos ham, førend han var reyst til *Sorøe*, og at *Generalen* havde befaleet ham at besøge Hr. *Sporon*, og sætte sig i Gunst hos ham, og dette lod ikke mindste Tvivl tilbage om, at den Befordring, som han nu nød, alt da var bleven lovet ham.

Det fattedes *Schl*: i ingen Maade paa Forstand, men hans Hierte var sort og nedrigt, og hans Sæder meget fordærvede. Endog førend han var kommen til *Sorøe Accademia* havde han været hengiven til stærk Drik, og førend han kom til Prindsen, var det allerede saa vidt med ham, at han var syg om Morgenen indtil han havde nydt et par Glas Rum. Da der ved *Cron Prindsens* Hofstat ingen Leylighed var til at fyldestgiøre denne Tilbøyelighed uden paa hans Kammer og hans egen Bekostning, saa søgte han at fyldestgiøre den i Selskaber i Byen; hvorved Opvartningen som oftest blev forsømt; thi enten var han paa den Tiid i fuld Sviir, eller og han var bragt hjem i en Tilstand der forbød ham at komme for Prindsens Øyne. Men saa sielden, som han endog efterkom sine Pligter, vidste han dog naar det skeedte saa vel at forstille sig og at viise saa stor en Iver for Prindsens Vel og saa sand en hengivenhed til hans Person, at den unge Herre fattede megen Godhed og Bevaagenhed for ham. I den Alder

som Kammer Junker *Schlangebusk* havde, offerer man sielden til *Bachus* uden *Venus* faaer Røgelse med, som da ogsaa røbede hans Feyl og slette Forhold, som siden skal viises.

I de første tre til fiire Aar efter at Hr. *Sporon* var kommen til *Cron Prindsen*, havde de Fornuftige i deres Hierter intet derimod, at han ingen flere Læremestere bekom, men alt som han voxede til, og det endda blev ved samme Indretning blev man meget misfornøyet over, at Landets og Rigets Haab og Trøst skulde overgives i en eneste Mands Hænder, og om hvis Duelighed dertil man ikke havde mindste Vished. Men hvor stor var ikke enhver Retsindigs Mistrøstighed bleven, dersom det havde været bekient, at denne opblæste og selvkloge efterkom sin Pligt paa den meest skiødesløse Maade, og ikke engang biebragte Prindsen det, som han kunde, endskiønt han vilde have funden sig i høieste Maade fornærmet og sadt Himmel og Jord i Bevægelse, om nogen havde ladet sig forstaae med; at han burde have flere Underviisere. Enten maae Dovenskab have forført ham til at forlade sig paa, at *Ober Hovmesteren* hverken vidste hvad Prindsen lærte eller hvad han burde lære, og denne Vished giort ham tryg i sin utilgivelige Efterladenhed, eller og hans umaadelige Egenkierlighed forleedt ham til at ansee sig selv for saadan et Vidunder i Naturen, at det var en blot Umuelighed for nogen Anden at romme al den Viisdom der laae giemt i hans Hierne, og af den Aarsag ladet det meeste deraf blive liggende urørt og ubrugt i dette smukke Forraads Kammer. Havde han i Prindsen enten havt en ulærvillig eller tungnemmet Geist at dyrke, saa havde han dog havt noget til sin Undskyldning, men Forsynet havde meddeelt Prindsen de hærligste Siele Gaver: et ypperligt og hurtigt

Begreb, en stærk Skønsomhed, Tænkraft og Overlæg, og alt det foreenedes med en stor Lærvillighed og den inderligste Attraae efter at udvide sine Kundskaber. I Steden for at drage Fordeele af dette fortræffelige Anlæg og indlægge sig en udødelig Ære ved at dyrke med en utrættelig Flid Prindsens ypperlige Sinds Gaver tilbragte han Nie Aar med at undervise ham i Christendommen, *Heraldique*, *Astronomie*, *Geometrie* og *Arithmetique*, *Natur* og Folke Retten, samt Kirke Historien af *Holberg*. Det forunderligste, og som der vel aldrig kan anføres mindste Grund for var det, at en Herre, der skulde herske over Tydske Stater, hverken lærte eller maatte lære det Tydske Sprog indtil de par sidste Aar *Sporon* var hos ham, da han læste *Friderich* den Fierdes Historie af *Hoyer*¹⁾ med Prindsen paa Tydsk og gik *Hesselbergs* Juridiske *Collegium*²⁾ igiennem med ham. Unægteligt er det vel, at en fast og grundig Kundskab om Religionen og dens store Sandhed er den fasteste Grundvold i en Regents Hierte for hans egen og Folkets Lyksalighed og at have lært og bibragt Prindsen den, kan ingen uden den største Ubillighed betage *Sporon*, men om ikke andre Aarsager har bragt *Sporon* til at arbejde sin Afhandling *om den christelige Religions Hoved Lærdomme*³⁾ saa vel ud, end hans Omhue for Prindsens Vel og Kierlighed til at opfylde sin Pligt, er et andet Spørgsmaal. 1776 fattede man det Forsæt at gjøre en

¹⁾ Dette Skrift blev som bekjendt først udgivet 1829, saa at *Sporon* maa have benyttet et haandskrevet Exemplar; jævnfør Fortalen til *Riegels: Forsøg til Femte Christians Historie*.

²⁾ Dette omtales i *Baden: den danske og norske Lovkynligheds Historie* (S. 96) som et nyttigt Værk.

³⁾ Udgivet 1779. N. M. Petersen (*Bidrag til den danske Litteraturs Historie* V, a. 232. Anm.) siger, at den alene var bestemt for Prindsen, og at der kun blev trykt nogle faa Exemplarer af den.

Forandring i Skole Væsenet, ved den skulde *Guldbergs naturlige*¹⁾ og *aabenbarede Theologie*²⁾ gøres til en Skolebog, men da han selv mærkede, at de fattedes, og især den aabenbarede, meget i deres Fuldstændighed, saa begierede han af Pagernes *Hovmester* Hr. *Bierregaard* at skrive et *Suplement* dertil, som ogsaa begyndte derpaa. Men hvad enten dette Arbeyde overgik hans Kræfter, eller han var for magelig til at udføre det, eller og han vilde gjøre den mægtige *Sporon* en Compliment der ved saa gik han til *Stats Secretairen* og forestillede ham, at da *Sporon* dog skrev en Afhandling om Religionens Sandheder til Nytte for Cron Prindsen, saa kunde man io best gjøre den til en Skolebog, og derved tillige de Grunde og Meeninger offentlig bekiendte, som i denne vigtige Post blev *Cron Prindsen* indpræntet. Dette Forslag fandt Biefald, og maa-skee det bevægede Hr. *Sporon* til at vende meere Fliid paa det end han ellers havde gjort.

Men i hvor vigtig og fornøden end denne store Kundskab var kunde der dog med hans Nemme og Lyst været biebragt ham mange fleere, og iblandt de mange Skiødesløsheder, som man i Tolv Aars Regierings Tiid har gjort sig skyldig i er den, hvormed Cron Prindsens Opdragelse blev besørget, den meest utilgivelige. Ingen kan begribe Hensigten derved; thi var det den, at io mindre han lærte io mindre kunde han give Agt paa dem og deres Foretagende, saa var den aabenbare falsk og urigtig; thi io snevrere man gjorde Kredsen for en saa skønsom og virk-

---

¹⁾ Den naturlige Theologie som Indledning til den aabenbarede (1763).

²⁾ Den aabenbarede Theologie eller den Hellige Skriffs Hovedlærdomme (1773).

som Geist til at udbrede sig i, io meere vilde hans Opmærksomhed blive draget hen til det, der gik for sig omkring ham. Den eneste antagelige Grund som man kunde anføre derfor var den, at da man af Erfarenheden har lært, at io mindre Mennesket kan faae en heftig Attraae stillet io stærkere bliver den, saa skulde ogsaa Prindsens Begierlighed efter Kundskab voxte og tiltage jo meere den blev indskrænket, og blive til saa voldsom en Sinds Lidelse, at han, naar den Tiid kom, at man ikke meere kunde udelukke ham fra at tage Deel i Regieringen og i Følge deraf blev meere overladt til sig selv, skulde i steden for at iagttage den ham ved Fødselen paalagde Pligt at sørge for Landets og Undersaatternes Vel, overlade sig til sin Tilbøielighed for Videnskaberne, og derved give dem endnu nogle Aars længere Tiids Rum til at skalte og valte, som de lystede, men det milde Forsyn, som til et ulykkeligt Lands Frelse havde udrustet Prindsen med store og usædvanlige Gaver, sørgede ogsaa paa en umiddelbar Maade for, at de kom ham til Gavn og Nytte. Kammer Junker *Bülou*, der i Aaret 1774 var bleven den Første, blev derved forbunden til at være meere og næsten idelig om Prindsen uden i de Timer naar *Sporon* informerede ham; thi i alle de andre maatte han være nærværende,¹⁾ hans Agtsomhed i at holde sin Samvittighed ubesmittet, hans Nidkierhed i at opfylde sine Pligter bragte ham til at offere al sin Tiid til sin Herres Tieneste, og med den ømmeste Omhue at biedrage al sit til sin unge Prinses Nytte og Fornøyelse. Prinsens Hierte var for godt og ædelt og hans Skønsomhed alfor stor til ikke at mærke, at *Bulous* Hengivenhed for ham kom af

---

¹⁾ *Bülou* har her som flere Steder rettet i Manuskriptet. D. Biehl havde skrevet: uden i hans Informations Timer.

Hiertet, og at belønne ham den med sin Agt og sit Ven-
skab. Han var endnu meget ung, da han gav Hr. von
Bulou et ligesaa rørende som tydeligt Beviis herpaa. Hoffet
var paa *Fredensborg*, og Ting af Vigtighed havde tvungen
ham til at begiere Tilladelse at reyse til Byen paa en Dag,
og de opholdt ham der længere ud paa Aftenen, end han
havde formodet. Prindsen, som det var meget fremmed
og usædvanligt ikke at see sin kiere *Bilou* en heel Dag
længtes inderlig efter hans Tilbagekomst for dog at sige
ham god Nat; men da Haabet at kunde gjøre det mundt-
lig forsvandt besluttede han at gjøre det skriftlig, som han
ogsaa fandt Leylighed at udføre, og da *Bilous* Seng stod
tæt ved hans puttede han sin Sæddel uformærket i den,
hvori han med sin Alders uskyldige og usminkede Oprig-
tighed udtrykkede ham sin udstandne Længsel og Hensig-
ten han havde skrevet i. *Bulou* fandt den, læste den med
de stærkeste Følelser af Æmhed og Glæde, og fornyede for
Guds hellige Ansigt det store Løfte, uden Hensigt til sig
selv, at fremme Prindsens sande Vel om endog hans Liv
og Blod udfordredes dertil. Jo ældre Prindsen blev jo
meere indsaae *Bulou* at den Underviisning han fik, hver-
ken var tilstrækkelig for hans Alder eller Skønsomhed,
han kiendte tillige hvor farligt det var at lade en virksom
Geist, der aldrig kan være ørkesløs, fattes god og nærende
Underholdning, og fattede derfor den Slutning at bøde paa
denne Mangel saameget det var i hans Kræfter. Han
havde megen og god Læsning, den havde stedse været
hans Forfriskelse i hans ledige Timer, og naar noget havde
giort et besynderligt Indtryk hos ham havde han giort
Excerpta deraf for at komme sin Hukommelse til Hielp.
Men da han holdt dette for at være af liden og ingen
Nytte for Prindsen, saa gjorde han Vold paa sin Beske-

denhed, og gav sig i Samtale med de kyndigste og berømteste Mænd i de Ting, som han troede var Prindsen meest gavnligt og nyttigt at vide, men dog paa en Maade der viiste at hans Hensigt var mere at undervises end at lægge sin Viisdom for Dagen, og da hans ustraffelige Forhold gjorde ham agtet og elsket af alle Retsindige, saa udlod enhver sig ganske aabenhjertet for ham. Hvad han paa denne Maade hørte og lærte, sammenlignede han med hvad han havde læst i de Materier, og bar derpaa med en sand Glæde sin, som en flittig Bie, indsamlede Honning til sin elskede Prinds, og Forsynet lagde sin Velsignelse og *Amen* til hans priisværdige Fliid og ædle Hensigt.

Endskiønt han havde tilbragt nogle Aar paa *Sorøe Academie* troede han sig dog ikke Styrke nok til at give Prindsen *Skolastiske* Underviisninger men betiente sig af *Socratiske*, og disse gjorde dobbelt Nytte. Prindsen mærkede ey at han blev underviist, det stive det pedantiske, der ofte gjør Underviisnings Tiimerne saa kiedsommelige og frugtesløse for unge Mennesker, var her ikke mindste Spor eller kiendetegn af, Prindsen troede kun at tale i Fortroelighed med sin Ven, han gjorde ham Spørgsmaale og Indvendninger, som han ellers ikke havde vovet, og hans Kierlighed og Tillid til *Bülou*¹⁾ bragte Ordene fra hans Læber lige ind i Prindsens Hierte, og naar Samtalen var forbie bleve de hentede derfra og underkastede Fornuftens og Skionsomhedens Undersøgelse, hvorved de bleve hans for stedse uden at det kostede ham anden Møye end den

---

¹⁾ Hvor stærkt Bülou forstod at vinde Kronprindsen, kan man f. Ex. see af flere Pakker Smaabreve fra denne til ham, som findes paa Kongens Bibliothek. De ere skrevne i den Tid, her er Tale om; baade Haandskrift og Tankegang er i høieste Grad barnlig.

Fornøjelse man finder i at igientage for sig selv, hvad man har talet med den man elsker. Omtrent i Prindsens Siette Aar havde *Bülou*, der ansaae det for nødvendigt at Prindsen kunde Tydsk¹⁾, med *Oberhovmesterens* Tilladelse begyndt paa at lære ham det, men Prindsen havde yttret saadan Modbydelighed derfor, uden at kunde overtales at sige Aarsagen dertil, at *Bulou* holdt det raadeligst ikke at fortfare dermed, siden det voldte Prindsen Kummer uden at gjøre ham Nytte, men da med den tilige Skønsomhed, hans Lyst til at vide alt det, han kunde have Nytte af brød frem kom ogsaa Attraaen efter at vide det Tydske Sprog, han tilstod da, at hans Forhold derved naar *Bulou* havde læst og forklaret det for ham, havde reyst sig af Frygten for de Trudsler, hvormed *Sporon* havde forbuden ham at lære det. Hvor stor hans Begierlighed efter at udviide sine Kundskaber og Indsigter var, kan ingen større Beviis gives paa, end at han af *Bulou* lod sig overtale til at lære Tydsk.

Ligesaa lidet som man sørgede for at forskaffe ham de Nyttige og grundige Videnskaber, ligesaa lidet var man betænkt paa at bibringe ham Begreb om de skønne og Kunsterne, man forglemte reent hvilken vægtig og svar Byrde han var kaldet til at bære, hvor mange Tiimer han i sin Tiid maatte anvende paa Arbeyder der udkræver Forstandens og Siele Ævnerne yderste Udspendning, og hvil-

---

¹⁾ Det vilde være urigtigt, om man heraf vilde slutte, at Bülou nærde Forkjærlighed for Tydsk. Det er i den Henseende ikke uinteressant at see, hvorledes han udtaler sig i et Manuskript af ham, der findes paa det kgl. Bibliothek og hedder „Udkast til Biographier“. Han siger her (S. 86): Jeg forestillede ham (Kronprindsen) Nyttens af at indføre det danske Sprog strax i Sønder-Jylland (!) og anlægge om muligt at indføre det med Tiden i Holsteen, iligemaade at samme Lovgivning kunde blive i Sønder-Jylland som i det øvrige Danmark. Ogsaa foreslog jeg Pr(indsen) at lære svensk.

ken Lise og Hvile Omgangen med de spogende *Muser* og Kunsterne da forskaffer det trætte Sind, naar man kiender saa meget til dem, at man kan føle og indsee hvori Skionheden af det, der indtager os, bestaaer; uden engang at tale om hvilket ypperligt Hielp Middel de ere mod den fortærende Kiedsomhed, der ofte forleder den grundigste Forstand og det dydigste Hierte imod sit bedre Vidende og Villie at tage sin Tilflugt til en mindre lovlig og uskyldig Tidsfordriv. Kongen hans Hr. Fader havde baade lært *Musique* og Tegning; Dronningen havde ladet Arve Prindsen i nogle Aar underviise i det sidste, Men saa megen Lyst, som *Cron* Prindsen end yttrede til at lære det, blev det dog ikke bevilget ham. Man troede at have sørget rigeligen for at skaffe ham Fornøyelse og Sinds Forfriskelse ved at føre ham tree Gange paa Skuespillet om Ugen; uden at overveye at alle de Ting, som enten blive til en Vane, eller hvori Villien hverken kan vælge eller forkaste, forvandle Forlystelser til Ulyst, og en idelig Igientagelse af dem til en Forretning, der bliver meere trættende end virkeligt Arbeyde, fordi det er imod Tingenes Natur og egentlige Bestemmelse. Da det var høyst nødvendigt at ingen, og især *Sporon* ikke kom i Erfaring om hvad Brug Prindsen og *Bulou* gjorde af den Tiid de tilbragte med hinanden, og som *Bulous* tavse Beskedenhed befriede ham for al Mistanke om, saa paalagde denne Prindsen ikke allene den dybeste Tavshed desangaaende, men han viiste ham tillige hvor nødvendig denne Dyd var for en Regent, der var pligtig til at høre manges Betænkninger og udvælge det bedste og tienligste af dem, og hvor liden Tilliid og Aabenhiertighed der kunde viises mod den, der ikke havde Kræfter til at tie. Prindsen iagttog den ogsaa paa det noyeste, men hans strænge Begreb om denne Dyds Nød-

vendighed, og den Pligt det var at vedligeholde den, naar det blev fordret af ham, var nær bleven ham og Rigerne til en ubodelig Skade, som siden skal viises.

At *Geheime Raad Greve Bernsdorffs* Afskeed var en Følge af Dronningens fattede Anslag og hendes af Kongen af Preussen bekomne Raad, fik ikke længe efter, at han var borte den stærkeste Bekræftelse; thi vel overgik Prindsens Forstand og Skønsomhed i hans Trettende Aar langt hans Alder og Erfarenhed, men desuagtet var den hverken moed nok, eller hans Stats Indsigter store nok, til at kunde giøre det vigtigste Skridt i Livet saavel til hans eget som Folkets Lyksalighed af eget Valg. Hun var ikke saa snart bleven den besværlige *Bernsdorff quit*, som hun forud saae at det var umueligt at faae til at samtykke det Valg hun havde giort til en Brud for *Cron Prindsen*, førend hun begyndte at forestille ham Nødvendigheden i at see sig om iblandt *Europas* Prindsesser for i Tiide at udleede sig en Brud, og faae alleting bragt i Rigtighed desangaaende, paa det ikke andre skulde komme dem i Forveyen. Prindsen svarede derpaa, at han overlod sig i denne vigtige Post ligesom i alt Andet til sin naadige *Grand Mamas* Forsorg og Kierlighed, men det var langt fra ikke det, som den trædske og listige Dronning søgte, hendes Agt og Villie var at bestemme Valget eftersom hun fandt det for godt, men tillige give det Udseende af at være Prinsens eget Hiertes Drift, og til den Ende svarede hun ham, at hendes Kierlighed tillod hende ikke at foreskrive ham noget i den Post, at han deri skulde følge sit Hierte og sin Skønsomhed, og naar han var bleven eenig med sig selv derom kunde han lade hende vide det skriftlig, men at det ikke hastede, han kunde give sig Tiid at overlægge det paa det nøyeste.

For ikke at give Kayserinden af *Rusland* Anledning til at besvære sig, at man havde foretaget sig saa vigtig en Sag uden en saa noye *allierets* Vidende, saa skrev hun hende til aabenbarede og beklagede for hende den store Bekymring hun svævede i over Valget af en Brud til *Cron Prinsen*, og for at skiule sine Hensigter des bedre, syntes hendes Ønske at sigte til en Prinsesse af *Wurtemberg*. Dette Brev, som var skreven den 23de *December* 1780, besvarede Kayserinden hende den 5te *Januarii* 1781¹⁾. Hun takkede hende for det Venskabs Beviis hun havde givet hende ved at aabenbare hende sin Bekymring angaaende Prindsens Giftermaal men da hun havde havt den Forsigtighed at tænke derpaa saa tidlig, saa vilde ogsaa Prindsens unge Aar forskaffe hende al den behørige Tiid til at gjøre Valget med Overlæg og uden at overiile sig. Hvad Prinsessen af *Württemberg* angik, saa vilde hun som Ven betroe hende, at der blev gjort Prinsessens Paarørende Forslag desangaaende, som sikkert ikke vilde blive forekastede, siden de iligemaade vare Huuset til megen Fordeel²⁾. Venteligen har Kongen af Preussen havt Nys derom og ladet Dronningen det vide, saa at hun med største Tryghed kunde meene een og nævne en Anden.

Prindsens Forfængelighed blev alt for meget smiggret ved den Tilliid man viiste til hans Forstand og Skønsomhed i at betroe ham et for hans eget og Statens Vel saa vigtigt Valg, at han i den Alders uskyldige Oprigtighed og

---

¹⁾ Bilag Nr. 1.

²⁾ Elisabeth Wilhelmine Louise, Datter af Hertug Friederich Eugen af *Württemberg*, født 9de April 1767, blev gift med en Søn af den daværende Storhertug Leopold af *Toscana* (siden Keiser under Navn af Leopold den Anden). Hendes Gemal var den senere Keiser Frants 2.

liden Erfarenhed om Menneskernes trædske Rænker skulde bleven den skiulte Angel vaer hvormed man søgte at fange ham. Han var tillige endnu alt for meget i sin *Ober Hovmesters* Vold til at vove at gjøre dette vigtige Skridt uden hans Biestand, han gik altsaa *Tabellerne* over de Fyrstelige Huuse igiennem med ham, og *Ober Hovmesteren*, som enten var underrettet om Dronningens Villie eller let kunde slutte sig til hvilken Prinsesse, der vilde være hende den Behageligste, kunde let faae hans Valg til at falde paa Prinsessen af Preussen ¹⁾ uden at *cronprindsen* kunde mærke eller vide andet, end at det var skeedt af hans egen Drift. Han gav altsaa, i Følge af Dronningens Befalning, hende sin Meening tilkiende i et fra 11te April 1781; vide *Litr. A.* ²⁾

Førend Dronningen havde faaet Brevet fra *Cron Prindsen* var der bleven givet Kongen to Breve til at afskrive med egen Haand, det eene til Kongen af *Preussen* og det andet til hans Broder Søn, Prinsessens Fader, hvori Kongen formelig anholdt hos dem begge om Prinsessen til sin Søn *Cron Prinsen* vid *Litr. B.* ³⁾ og *C.* ⁴⁾ Begge Brevene vare *daterede* den 10de April 1781, og altsaa en Dag ældere end det, hvori Prindsen havde bedet Dronningen at formaae Kongen hans Fader til at anholde hos ham om Prindsessen af Preussen; et overtydende Beviis paa, at hun ingenlunde havde gjort det for at opfylde hans Ønske, men at han var ført bag Lyset og forledt ved hendes List og Rænker til at udvælge den, som hun længe i Forveyen havde udsøgt og bestemt til ham.

Det Preussiske Hoff tog det heller ikke i lang Be-

¹⁾ Friderike Charlotte Ulrike Cathrina, f. 7de Mai 1767, Datter af den siden som Konge af Preussen bekendte Friederich Wilhelm 2.

²⁾ Dette Aktstykke findes ikke i Manuskriptpakken.

³⁾ Bilag Nr. 2.

⁴⁾ Bilag Nr. 3.

tænkning at indgaae denne Forbindelse; thi Kongen bekom baade hendes *grand Oncles* og Faders*) skriftlige Tilsgagn paa hende *daterede* Potsdam den 21de *April* 1781. Prindsens Brev var egenhændig, men Kongens allene af ham underskrevet. *vid: Litr. D og E.*¹⁾ For i Veyen havde Dronningen underrettet Kayserinden af *Rusland* om sit Forehavende, som derpaa i et Brev fra tredie *May*²⁾ lykønskede hende til sit trufne Valg, og at det var falden paa en Prinsesse, der var hendes Mayestæt saa nær beslægtet, og da hun tillige var opdragen under Dronningens Søsters Varetægt³⁾, saa havde hun en dobbelt Aarsag til at spaae sig den største Fornøjelse og Velbehag af denne Forbindelse. Det første Løttet paa Prinsessen var kommen fra Preussen, begierede Dronningen Princessens Portrait derfra venteligen til en Foræring for *Cronprindsen* og for desto før at kunde glæde ham med det, lod hun i Forveyen ved *miniatur* Maler *Müllers* Foranstaltning forfærdige en meget prægtig Ramme med Kongelig Krone over og en blind Ramme til. Da *Bleckenberg*⁴⁾ meldte hende at det var kommen lod hun ham vide til hvad Tiid

---

*) Indtil det Øyeblik havde *Cron Prindsen* af *Preussen* beegnet sin Daatter, som fremmet, og tydeligen viist Aarsagen hvorfor hendes Moder var sendt og maatte blive i *Stetin*, men fra den Tiid af omgik han hende, som sin Daatter.

---

¹⁾ Findes ikke i Manuskriptpakken.

²⁾ Bilag Nr. 4.

³⁾ Juliane Marie var en yngre Søster baade til Frederik den Andens Dronning Elisabeth Christine og til den unge Prindsesses Bedstemoder Louise Amalie, gift med Frederik den Andens Broder August Wilhelm.

⁴⁾ Kancelliraad Daniel Bleckinberg, Slotsforvalter.

hun vilde være paa Slottet og at *Muller* skulde befales at være der naar hun kom. Det skeedte ogsaa, og da hun havde ladet *Bleckenberg* rulle *Maleriet* op og beseet det, sagde hun uden at lade sig forstaae med hvem det var: Er hun ikke døylig, som en Engel? Da de havde sandet det, og Portraitet var ogsaa meget smukt, men slet malet, befalede hun *Muller* at spende det paa blind Ramme til den, han havde ladet giøre. Han svarede: at da han havde været uvidende om til hvad Ende hendes Mayestæt havde ladet ham kalde, saa havde han ikke det ringeste med sig af de Ting, som han nødvendig skulde bruge dertil, og maatte han først gaae hjem og hente dem. Dronningen meente, at det vilde tage for lang Tiid bort, at han maatte see at hielpe sig med hvad han kunde faae der, siden hun endelig maatte bort igien om en halv Tiime og skulde have Portraitet med sig. *Muller* forestillede hende at det var ham ganske umueligt; thi Udspændningen allene, om han og havde alt det behørige Værktøyt med sig, vilde tage meere end to Tiimer bort med de mange Passninger og afmaalninger som vare høyst nødvendige deels at Portraitet ikke kom til at sidde skievt, og deels at der ikke gik noget af det nødvendige i Drapperiet bort, da det var malet til en firkantet og skulde skieres af til en *Oval* Ramme. Dronningen blev overmaade vred, sagde, at saa kunde det ikke nytte, naar hun ikke kunde faae det med sig, som hun allene var kiørt ind for; hvorpaa hun befalede (*Bleckenberg*) at lægge det i sin Casse igien og forvare det; og de mægtige Skønheder, der skulde tænt *Cron Prindsens* Hierte i Brand, kom ikke for hans Øye.

Jo meere *Cronprinsens* Indsigter og Begreber udviidede sig, io meere indsaae han Nødvendigheden i at skiule, at han vidste eller fattede meere end hvad *Sporon* lærte ham,

og dette blev ham i visse Maader til nye Fordeel; thi ved det, at han var forbunden at give Agt paa sig selv, blev hans Agtsomhed tillige draget hen til det, der gik for sig omkring ham, og som man paa ingen Maade skiulede, siden man langtfra ikke tiltroede ham den Styrke i Efter-tanken at kunde lægge Mærke dertil. Han var allerede i den Alder, at han efter Konge Loven var myndig¹⁾ om Gud kaldede hans Hr. Fader; dette vedste han, og følede derfor dobbelt, at man ikke allene i alleting behandlede ham, som et Barn, men som et Barn, der havde deres Gunst og Naade at takke for alleting. Jo meere han sammenlignede denne Forholds Maade med den frie Villie og Raadighed man havde forundt ham i at vælge sig en Brud, jo mistænkeligere kom dette sidste ham for, og han blev ikke heller længe uvidende om, at det havde været et blot Spilfægterie, og at man havde gjort ham Indvendninger ifald han havde nævnet nogen Anden end den man pegede paa. Denne underfundige Omgangs Maade i at sætte hans Villie og Velbehag som Madding paa Krogen han skulde fanges ved, fortrød ham meere end om man ligefrem havde sagt ham: Hende har Kongen bestemt dem til Brud, Forbittrelsen derover aad saaledes om sig i hans Hierte at den undergravede al den Agt og Godhed, som Dronningens forstillede Ømhed og Kierlighed havde opvakt i det; jo nøyere han overveyede og sammenlignede alle hendes Handlinger, jo tydeligere blev han den herskesyge, listige, rænkefulde og misundelige Stivmoder vaer der til sit og Sines Ønskers Opfyldelse satte Land og Rige i den yderste Forvirring og Elendighed, og dette Billede forarsagede saadan en Gysen

---

¹⁾ Kongeloven sætter som Myndighedsalder «det trettende Aar fuldendt, det fjortende begyndt.»

og Rædsel i hans Barn, at hans Afskye strakte sig til alle dem, der kom hende det ringeste ved, og i Følge deraf til hans Brud med, og da adskillige Omstændigheder biedrog til at forøge hans fattede Modbydelighed, saa fattede han den Slutning før at vove det yderste, end nogensinde at opfylde den indgangne Forbindelse.

Som en stille og ubemærket Tilskuer, var det umueligt, at Kongens Behandling, *Cabinets Ordrenes* skadelige Misbrug, Indkomsternes uforsvarlige og daarlige Forøvelse, den Langsomhed, Penge Mangelen til alt det Nødvendige, foraarsagede i de vigtigste Ting og Undersaatternes beklagelige Tilstand kunde blive skiult for hans forskende Øye, og det foraarsagede saa heftig en Giering i hans ædle og følende Barm, at det ikke var at undre over at hans hæftige Misnøyelse nær havde brudt frem, men vel, at han i saa unge Aar kunde med saa megen Klogskab og Forsigtighed skiule den for alles Øyne, at endog de, som vare dagligen om ham ikke kunde mærke det ringeste.

I Høsten 1781 paa *Fredensborg* spisede *Stats Secretairen* ved *Cron Prindsens* Taffel, der ved denne Leilighed spurgte *Guldberg* om Aarsagen til at det gik saa langsomt med en vis Foranstaltning, men i en Tone og paa en Maade, som indeholdt en Bebreydelse. *Guldberg*, der gjorde Landet Skade, og megen stor Skade, men uvidende og af Mangel paa Indsigter og Kiekhed, og hvis Hierte og Samvittighed i Følge deraf ikke bebreydede ham noget, besvarede *Cron Prindsens* Spørgsmaal med meere Hæftighed end han burde, og Ærbødigheden for den der spurgte, tillod. *Cron Prinsen* glemte for det Øyeblik sin Klogskab og Tilbageholdenhed og blev hæftig, saa Ordvexlingen imellem dem næsten blev et Skienderi. Imidlertid havde det dog vel ingen videre Følger havt, dersom *Oberhofmesterens*

Dumhed og Ondskab ikke havde været, og som kan tiene til et nyt Beviis paa, hvor farlige og skadelige disse to Egenskaber ere hos en Mand, der har Magten i Hænderne. I hans Hierte kildrede *Cron Prindsens* yttrede Misfornøielse mod *Guldberg* ham, men han holdt det tillige nødvendig at retfærdiggjøre sig, at han ikke havde opvakt den i hans Barm, og valgte dertil et Middel, som nødvendig maatte forbitte Prindsen endnu meget meere mod *Guldberg*; thi isteden for at lade det blive ved en Irettesættelse for hans Overjelse, tvang han Prindsen til at giøre *Guldberg* en skriftlig Afbigt, og endskiøndt denne Ydmygelse for Prinsen var, som sagt er, allene en Virkning af *Eichstedts* dumme Ondskab, saa var *Guldberg* dog Aarsagen og Anledningen til den, og i Følge deraf maatte ogsaa Prindsens Forbittrelse nødvendig falde tilbage paa ham; thi naar han ikke havde tilsidesat den skyldige Ærbødighed, hvorved Prindsen blev opirret, saa havde *Eichsted* ikke kunde ladet ham føle Vægten af sin Myndighed paa saa empfindtlig en Maade.

Havde Kammer Junker *Bilou*, som en stærk Øre Pine tvang til at blive i sit Kammer, været ved Taffelet, saa var det formodentlig aldrig kommen til denne Trætte; thi et blot Vink af ham havde været nok til at erindre ham om sit saa viiseligen fattede Forsæt; aldrig at yttre sin Misfornøielse over noget af alt det, der gik for sig. Han savnede altsaa ikke allene denne forsigtige og aarvaagne Paaminder til at holde hans Heflighed tilbage, men endog den troefaste og hengivne Vens Barm til at udøse sine Klagemaal i. Han var krænket paa den empfindtigste Maade, den ham tilføiede Ydmygelse trykkede og omspendte hans Hierte, at han trængte høyligen til at skaffe det Luft, og da han ikke kunde nyde Trøst og Husværelse hos ham,

som han var vant at tage sin Tilflugt til, saa maatte han søge den hos en Anden, og troede altsaa, at den Kjerlighed og Hengivenhed, som Kammer Page *Schlangebusk* syntes at viise for ham, fortiente, at han gav ham Fortrinet.*)

Havde *Schlangebuskes* Kierlighed til Prindsen været af den Beskaffenhed, som han foregav, reen og uden al Egenytte, saa havde den lært ham, især da det ikke manglede ham paa Forstand, at han aldrig kunde give Prindsen større Prøver paa den, end at sætte det ubehagelige i Prindsens Forfatning i saadan et Lys, at det meest krænkende i den kom i Skygge, og, ved at dreje hans Fortrydelse hen til *Overhofmesterens* taabelige Uvidenhed, uformærkt svækket den. Men da han i det Sted pustede til Ilden, forstørrede den Skiødesløshed man behandlede Prindsen med, og den liden Opmærksomhed, man viiste for ham, og betiente sig dertil af Foregivender, som han enten digtede til den Ende, eller og grundede sig paa blotte Formodninger, som han havde samlet i sine Klubber og Sviire Selskaber, saa kan man med Vished slutte, at Egen Fordeel, Misundelse og Had har avlet de Anslag i hans Hierte, som han gav Prindsen, og som, uden Forsynets beskiermende Bestyrelse, havde voldet Staten smertelige og blødende Saar, og opvakt Nag og Bebrejdelse i den beste og elskværdigste Prinses Barm.

Et Menneske, hvis Tænkemaade og Sæder ere i høyeste

---

d) *Cronprindsen* har aldrig havt Godhed for *Slangebusk* som han selv ofte har bekræftet, og stedse viist i Gierningen, undtagen i det eene Tilfælde, hvoraf den 14de April blev en Følge, og som ikke skeedte af Kierlighed til ham, men fordi han troede, at han kunde være ham behielpelig, og at han kunde liide paa ham.

Grad fordærvede kan aldrig elske Dyden for dens egen Skyld, den er meget Meere foragtelig i hans Øyne undtagen naar Skinnen af den kan bringe ham til sit Maal. Den, som Hiertets Vidnesbyrd overtyder om, at naar Retfærdigheden uddeelte Lønnen og Straffen, den sidste da nødvendig maatte blive ham til deel, kan umuelig ivres over, at Billigheden sættes til Side, at Uværdige viises Naade, og de Dydige og Fortiente oversees, men vel over det, at han ikke er med i de Uværdiges Tal, som foretrækkes; og anden Grund kunde altsaa ikke heller *Schlangebuskes* Forbittrelse mod dem, som styrede Roeret have. Deres Skiødesløshed mod Prindsen og hans Vel, havde han den Lykke at takke at være saa nær om hans Person; thi dersom man havde viist den behørige Omhue for Rigernes Haab og Konge Huuses Støtte, var det aldrig bleven *Schl*: tilladt at nærme sig ham. Saa forsømmelig, som han var i sine Pligters Udøvelse, saa sielden, som han iagttog dem, saa faldt dette lidet ham dog høyst besværlig; og han havde gierne befriet sig ganske for dem. Han havde forelsket sig, og kiendte saa lidet til sig selv, at han troede sig i Stand til at være Huusfader; han attraaede denne ærværdige Titel hæftig, ikke af Lyst til at opfylde dens Pligter, men for at fyldestgiøre en flygtig Begierlighed, men vidste ingen Middel til at faae et Udkomme, der kunde forskaffe ham det ørkesløse og vellystige Liv, som han ønskede sig. Naar man nu giver Agt paa hans Sinds Beskaffenhed, hans da værende Forfatning og Ønsker, og saa legger dette til, at det eneste Beviis paa en troe Tjeners sande Hengivenhed for sin Herre, er den ømmeste Omhue for hans Vel, og den yderste Anstrængelse af Siele Ævnerne til at forebygge og afværge alt det, hvorved hans Sinds Roe eller Ære kunde lide, saa bliver der ikke engang en Skygge af

Tvivl tilbage om Drivefiedrene til *Schlang*: Foretagende.

Prindsen havde ikke saa snart udøst sit Hierte for ham, førend han af alle Kræfter forøgede *Guldbergs* Brøde og viiste den, som den allerhøieste Grad af Formastelse, hvorved han tillige sporede Prindsen til at kaste Aaget af, bemægtige sig den Myndighed, som Gud og Lovene gjorde ham berettiget til; thi naar Kongen ikke selv var i Stand til at regiere, saa faldt det hverken hans Stivmoder eller Broder, men hans Søn til, og Prindsen kunde forlade sig til, at Undersaatterne vilde være ligesaa villige som skyldige til at vove Liv og Blod for at haandthæve deres fødte Herre i den ham engang overdragne Ret, og det saa meget kraftigere og stærkere, som de selv vare yderst Misfornøiede, og allerede længe havde sukket efter en Forandring i Regieringen. En ung Herre, der var fornærmet og i høieste Grad opbragt, og som følede det saa meget heftigere, som det syntes, at man Dag for Dag ansaae ham for at være ganske ubetydelig, og i ingen Maade at kunde komme i Betragtning, maattet være meere end Menneske, han ma(a)tte være Engel og aflagt Kiød og Blod, for af egen Kraft og uden al anden Hielp og Understøttelser, end de Indvendninger, som Fornuft og Eftertanke kunde gjøre ham midt i Sindslidelsernes Oprør for at imodstaae Fristelsen til at drage sig ud af sin ubehagelige Forfatning, og bemægtige sig den Ret, som man paa saa ubillig en Maade ganske udelukkede ham fra.

Beslutningen blev altsaa strax tagen, men heele Vanskeligheden var, hvem han skulde betroe sig til, og hvorledes det bedst kunde sættes i Værk. *Schl*: meente, at det var best Prindsen skrev den for afskedigede

Greve *Bernsdorff* til;¹⁾ yttrede sin Misfornøjelse over at han var kommen bort, betroede ham hvad han var sindet at gjøre, og at han inderligen ønskede at have ham i Tienesten igjen, og kunde han saa meget tryggere betroee sig til ham, som den første og fornemste Aarsag til hans Af-skeed havde været den, at han paa Prindsens Vegne havde gjort Paastand paa, at *Cron Prinsen* skulde have Sæde i det Geheime Statsraad, det første han havde naaet sit Trettende Aar, som den i Kongeloven foreskrevne Tid for en Regents Myndige²⁾ Aar. Hvad enten dette blev opfunden for at bestyrke Prindsen i sit fattede Forsæt, eller om Greve *B—* havde ladet sig forstaae med, at han holdt det tienligt, er vanskeligt at bestemme, men Paastand desangaaende kan han ikke have gjort, siden Konge Loven kun bestemmer denne Alder til en *Cron Prinses* Myndighed ved Kongens Død, men ikke ved hans Svaghed eller Udygtighed til Regieringen, som man ikke engang har voyet at forudsætte, og i Følge deraf ikke heller talt om. Den sande Høiyagtelse, som *Cron Prindsen* bar for Greve *Bernsdorffs* Fortienester gjorde ham meget villig at følge hans Raad; han skrev Greven til, viiste ham de store Aarsager han havde til Misfornøjelse, den slette og fordærvelige Maade Alting blev bestyret paa, ønskede at have Greven i Tienesten og at han vilde staae ham bie i at faae Regieringen sat paa en anden Fod og i andre Hænder. Dette Brev skulde lægges i et andet fra *Schl—* til Greven,

¹⁾ Bernstorff opholdt sig i denne Tid sædvanlig paa sit Gods Borstel i Holsteen. Bülow har tilføiet følgende Bemærkning: Kan det undskyldes hos *Bern*: at han indlød sig med *Sch*: som han kun havde seet?

²⁾ Bülow har indklamret Stykket fra »og kunde — — myndige Aar» og skrevet i Margen: Dette er mig ubekjendt.

hvori der skulde gives ham en udførligere Beretning om alleting.

Brevene vare skrevne og færdige, men *Schl*: vidste ikke igiennem hvem han skulde faae dem bort, siden det var mueligt og troeligt, at Breve til *Greve Bernsdorff* maatte blive aabnede, og den Biestand han søgte og fik i denne Post, er et nyt Beviis paa, at hans Hensigter vare slette og nedrige. Dronningen havde en Hovmester¹⁾ hos sine Pager, der havde et lige saa sort Hierte, som en aaben Hierne. Han var indbildsk, falsk, bagtalende, og ansaae alle Midler for lovlige og gode der kunde tiene til at befordre og fremme hans Lykke. En af hans Maader hertil var den, at tale paa det skammeligste og usømmeligste om Regieringen, hvor han kom. *Stats-Secretairen*, hans Ukyndighed; og *Cabinets* Orderne maatte ved alle Leyligheder holde for; enhver forundrede sig over hans Dristighed, men han havde været underfundig og nedrig nok til at forskaffe sig Sikkerhed i Forveyen for alt hvad der kunde flyde af. Han havde Jndsneget sig i *Guldbergs* Gunst og Bevaagenhed ved det utilgiveligste Hyklarie, han gjorde ham til en sand *Gamaliel* ved hvis Fødder man allene kunde lære Viisdom og indsamle nyttige og grundige Kundskaber, for at give ham det største og unægteligste Beviis paa sin Hengivenhed tilbød han sig at være hans Spion, og troeligen at indberette ham alt hvad man sagde og tænkte, men for ikke at blive mistænkt, og paa det ingen skulde skiule sit Hiertes Mee-ning i hans Paahør, som et Menneske man vidste, at hendes Mayestet værdigede sin Naade og Beskyttelse, saa var

---

¹⁾ Niels Ditlev Riegelsen, eller Riegels f. 1755 † 1802, den bekjendte Historiker, om hvis literaire Betydning henvises til N. M. Petersens *Literaturhistorie*. Han blev 1781 Hovmester hos Juliane Maries Pager, men afskediget i 1784.

det nødvendigt, at han maatte forstille sig og selv være den første ved alle Leyligheder til, at igiennemhegle og tale foragtelig om de Personer og Foranstaltninger, som han vilde udlokke andres Tanker om. Dette Forslag fandt Biefald, det blev iværksat og udført hvorved den listige og lumske Hr. *Riegelsen* fandt sin Regning paa mange Maader. Blev Regieringen i deres Hænder og paa same Fod, som den var, saa havde han viist sig som en troe Tiener af den, hvis Nidkjerhed og Fliid fortiente at belønnes; foregik der en Forandring i den, som der efter al Formodning maatte, saa kunde den patriotiske Iver hvormed han havde povet at dadle deres Forhold og Foretagender, som havde Magten i Hænderne, umuelig blive ubemærket og upaa-skønnet, saa at han var i Sikkerhed, hvorledes Udfaldet end blev, og foruden det havde han tusende Leyligheder til at smage den for et ondt og hadefuldt Hierte saa uimodstaaelige Vellyst at sværte og gjøre dem forhadte ved sine falske og usande Beretninger, som enten havde tildraget sig hans Mishag eller hvis redelige og ustraffelige Forhold opvakte Bebrejdelser i hans Hierte over hans lumske og strafværdige Opførsel.

Hadde nu sand Kierlighed og Iver for Prindsens Vel været Drivfjederen til *Schl*: Foretagende, saa havde han umueligen faldet paa, at betroe en Hemmelighed, der var saa vigtig for Prindsen i alle Henseender, til et saa slet og nedrigsindet Menneske, der kunde altsaa intet andet end Kundskaben om Overeensstemmelsen i begges Tænkemaade og Hensigter bevæge *Schl*: til at sætte Liid til *Riegelsen* i denne Begivenhed; thi naar det ikke havde været, saa var just *Riegelsen* den, som han af alle Mennesker meest burde søge at skiule Prindsens Følelser og Hensigter for, i hvor stor Fortroelighed der

end i øvrigt maatte være imellem dem. *Riegelsen* stod ikke allene paa en meget god Fod i Dronningens Tieneste, men hun var endog en Beskytterinde og Velgiørerinde af hans heele Slægt. Hun havde paalagt ham det stærkeste Taknemmeligheds og Forbindtligheds Baand, da hun, efterat hans rasende og utæmmede Sinds Lidelser havde i en deel Aar berøvet ham Forstandens Brug, og derved været udelukt fra al Menneskelig Samfund, kaldte ham ind i det igien paa saa store og fordeelagtige Vilkaar, som om al den Tiid havde været anvendt til Nytte for det Menneskelige Samqvem og til at give Prøver paa sin Fliid og Duelighed, og af alle muelige Laster er Utaknemmelighed den farligste og skadeligste, siden den, ved at døve Erkiendtlighedens (?) Stemme opløser alle de hellige og ærværdige Baand, der findes i Naturen; thi den, der kan forraade og skade sin Velgiører, den myrder sin Fader og sælger sin Søsters Ære for at fremme sine Hensigter. Erkiendtlighed maae aldrig forelede et retskaffens og veltænkende Menneske til at overtræde sine Pligter og handle imod sin Samvittighed, den maae ikke tillukke Øynene til at blive en Velgiørers Feyl vaer, men den tilstæder ham aldrig at blive Svøben til at revse disse Feyl.

Men uagtet disse og flere Betragtninger burde holdt *Schl.*— fra at fortroe sig i mindste Maade til *Riegelsen*, saa blev han dog den der bekom Fortrinet, og skaffede Brevene ved Hr. *Dr. Cramer*¹⁾ i Kiel til *Greve Bernsdorff*, der strax besvarede dem, forsikkrede Prindsen i de stærkeste Udtryk om at offre Liv og Blod til hans Tieneste, og med Glæde at adlyde hans mindste Vink og Befalning;

---

¹⁾ See om denne S. 273, Note 1.

*dieck*¹⁾ og i de faa Øyeblikke om Aftenen, hvori *Bülou* klædte sig af i sit eget Kammer, for at komme ind og lægge sig i Prindsens Sove Gemak, flyede man ham Greve *Bernsdorff*(s) Breve og tog Aftale om hvad der skulde skrives ham til igien.

Prindsens faste og uryggelige Forsæt var at gjøre en Forandring i Regieringen og *Ministerio*, Grev *Bernsdorff* havde lovet og var villig og bereed til at understøtte dette Foretagende af alle Kræfter, men der var endnu ingen Plan lagt hvorledes og ved hvem det skulde sættes i Værk og udføres, siden det ikke vel lod sig gjøre ved Breve, men udkrævede en mundtlig Samtale. Da altsaa *Cammerherre Eiben* sidst i Aaret 1781 reyste bort, blev han af *Schlangebusk* overdraget at reyse til Greve *Bernsdorff* og gjøre fuld- stændig Aftale med ham om alleting, men om *Eiben* enten ikke har anseet *Schl—* for gyldig nok til at indlade sig i sligt efter hans Forlangende, eller om han har anseet Sa- gen for alt for farlig til at vilde blande sig i den, kan man ikke med Vished sige, men vel, at man aldrig hørte et eneste Ord fra ham desangaaende.

Efter at al Haab var ude at faae noget udrettet ved ham, begierede *Schl—* i Foraaret 1782 under Forevendning af hans svagelige Helbred Tilladelsen at gaae til *Pyrremont* som han ogsaa bekom. Under Veys havde han et par Tii- mers Samtale med Greve *Bernsdorff*, hvori den heele Plan

¹⁾ J. C. Bodendick, f. i Eckernförde 1735, en Tidlang Livlæge hos en Grevinde Danneskjold, Kammertjener og Livchirurg hos Frederik den 6te fra 1776-1810, † 1818. *Bülou* har tilføiet: Det skeedte strax tilligemed *Riegels*.

²⁾ Der levede paa denne Tid to Mænd af dette Navn. Den ene var Christian August v. Eyben, Kammerherre, Geheimeraad, R. af D., Domdechante i Stiftet Lübeck; den anden var Friederich Ludewig v. Eyben, Kammerherre, R. af D. Hvem af dem der her tænkes paa, kan ikke siges med Sikkerhed.

blev lagt og aftalt.*) Hvor store og usædvanlige Gaver Forsynet havde forleenet *Cron Prindsen* kan man slutte sig til af det, at uagtet han elskede Kammer Junker *Bulou* meget høyt, uagtet denne gav ham alle de Beviiser paa en sand og uforfalsket Hengivenhed, som der stod i hans Magt; *Bodendieck*, som Prindsens anden Fortroelige, var af den Meening, at *Bülou* burde og maatte vide det, saa vedligeholdte Prindsen dog i al den Tiid, en paa hans Alder næsten utroelig Tavshed, deels fordi han havde lovet *Schl*— det, og deels maaskee ogsaa fordi denne idelig paastod, at *Bulou* aldrig samtykkede deri, men vilde gjøre alt sit til at afværge det. Havde *Schl*: været sindet at gjøre *Bülous* Lovtale og at forøge Prindsens Agt og Fortroelighed til ham, saa kunde der ikke være noget kraftigere dertil end dette aflagde Vidnesbyrd; thi det indbefattede med faa Ord, at Pligt og Samvittighed var Rettesnoren for alle hans Handlinger, og at hverken Fordeele, tilføyet Forurettelse, eller andre Hensigter formaaede at bringe ham til at blive sine Grundsætninger utro. Havde *Schl*— havt Leylighed til at kiende *Bulou* fra en anden Side, saa havde han ikke kundet frygte saa høyligen for ham; thi de, som havde Magten i Hænderne havde ikke ladet det feyle *Bulou* paa Anledning til Misfornøyelse; *Cron Prindsen* burde alt længe for hen havt en *Marchal*, Kongen, hans Herre Fader havde ikke allene bekommet een, da han var meget

---

*) I den Samtale imellem *Bern*: og *Schlangebusk* forelagde denne sin tilsnegne Fuldmagt, skreven af *Cronprindsen*, hvorefter alt hvad han foretog sig i den Sag blev *authoriseret*. *Schlang*: vilde afgjøre alleting i det franske Sprog, men *Bern*:, som ei kunde forstaae ham, bad ham tale Dansk.

ungere, men endog Arve Prindsen. Det tilkom *Bulou* at blive det; hans Nøyagtighed i at opfylde meere og ikke mindre, end kunde kræves af ham, fortiente det, og da man ikke engang saa meget, som gav ham Vished eller Løfter for Fremtiden, saa kunde han havt Føye til at giøre den Slutning, at man af ingen anden Aarsag tøvede dermed, end for jmidlertid at faae ham paa en eller anden Maade anbragt. Men alt dette gjorde ingen Indtryk hos ham; han krævede jntet, han bad om jntet, men blev ufortrøden ved at iagttage sine Pligter, og overlod det øvrige til Forsynets milde Bestyrelse. Undertiiden takkede han det endog i sit Hierte, fordi man lagde saa liden Mærke til ham, siden han derved blev sat i Stand til, at kunde for Fremtiden handle efter sin Overbeviisning, uden at han enten selv eller nogen Anden kunde have Aarsag til at bebreyde ham den mindste Uerkiendtlighed.*)

Då *Schl*— var kommen tilbage fra Badet, og havde berettet *Cron* Prindsen hvad der var bleven aftalt imellem Greve *Bernsdorff* og ham, begyndte han at arbejde paa, at drage Personer i Forbundet, der kunde hielpe til at sætte Anslaget i Værk, der bestod i en ordentlig *Revolution*: Kongens Tilstand skulde offentlig bekjendtgjøres, *Prindsen* viise, at Regieringen, ved hans Faders Udygtighed dertil, eene og allene tilkom ham, grunde sin Ret til denne

---

*) Prindsen sagde ham siden efter, at Aarsagen der havde bragt ham til at fortie det for ham var den: at ifald man opdagede Hemmeligheden, saa vilde man vist jage alle Medviiderne bort, som da ikke stod i hans Magt at forhindre; men i saa Fald var han dog vist paa at beholde ham, paa hvis Hengivenhed han var sikker, og saa udføre Tingen ved en bequemere Leilighed.

Paastand paa Konge Loven og understøtte den ved Magten, hvorved efter al Formodning Riget var bleven hiemsøgt med en borgerlig Krig, et Onde, der havde forøget, men ingenlunde hæmmet eller raadet Bod paa de Ulykker og Elendigheder, det hidindtil havde været et Rov for*)

Efterat denne Plan var aftalt og overlagt imellem Greve *Bernsdorff* og Kammer Page *Schlangebusk*, blev den skriftlig opsadt af Greven. Grev *Ernst Schimmelmänn*¹⁾, Greve *Ludvig Reventlow*²⁾, *Bodendiek*, *Riegelsen* og endeel andre bleve

---

*) Efter Grev *Chr. Reventlow*³⁾ eget sigende var *Schlangebusk*: første Forslag til *Reventlow*: og *Schimmelmänn*) den: at *Cron Prindsen* skulde gaae ned til *General Huth*⁴⁾, som underrettet derom skulde have i Forveien forsamlet *Artilleristerne* paa Tøyhuuset, hænge ham det blaae Baand om, og i Kongens Navn befale ham at besætte Slottet uden og inden; tage Dronningen og sende til *Colding*, *Prinds Fried(erich)* og Gemalinde til *Jægersborg*, *Guldberg* til *Jylland*, arrestere *Sporon* etc. etc. Men dette blev forkastet af *Asspirationen*, hvorpaa *Schlangebusk*: med Hidsighed udlod sig, at dersom de ei vilde være behjælpelige, da kunde han gjøre det allene, hvilket opvakte nogen Ueenighed imellem dem og *Schlangebusk*: maatte til Slutning give efter.

---

1) Grev Ernst Heinrich Schimmelmänn, f. 1747 † 1831; jævnfør om ham S. 275 Note 1.

2) Grev J. L. Reventlow, f. 1751 † 1801; jævnfør om ham S. 276.

3) Grev C. D. F. Reventlow til Christianssæde, f. 1748 † 1827; jævnfør om ham S. 275 Note 1.

4) Wilhelm v. Huth, f. 1712 i Sachsen † 1806, Chef for Artilleriet 1771, General af Infanteriet 1772, R. af El. 1783, Medlem af Statsraadet 1784. Om hans Fortienester af Artilleriet see W. H. F. Abrahamson: Geschichte der königl. Artillerieschule in Kopenhagen 1780. S. 74 ff.

giorde deelagtige i den, og som alle vare villige til at forpligte dem til af alle Kræfter at hielpe til dens Udførelse, som blev fastsat til *Januarij* Maaned 1783. Da de alle vare unge Mennesker, saa fandt de det høyst nødvendigt, at drage Mænd i dette Foretagende, hvis Ærværdighed, Kyndighed, og bekiente Redelighed og Retskaffenhed kunde giøre det agtbart i andres Øyne, og saa at sige, blive Borgen for dets Lovmæssighed, og Valget faldt paa Geheimeraad *Stampe**) og *General Huth***). De forelagde dem ikke strax heele Planen, men talede kun om hvor nødvendigt det var eftertrykkelig at drive paa *Cronprindsens* Indtrædelse i det Geheime *Stats* Raad, hans *Confirmation* og deslige. *Huths* Ivrighed fængede strax, og han tog deel i alle ting med al sin Militairiske Fyrighed, men *Stampe* iagttog meere Juristisk Vaersomhed. Greve *Bernsdorff* be-

*) En Mand der i sin Ungdom var bekiendt for et af de meest opvakte Hoveder og største Arbeydere saavel som *Jurist*. En lærd og tillige god og retsindig Mand, men hvis stærke Tænkraft og Legems Styrke var bleven svækket ved en rørelse i den ene Side¹⁾.

***) *Huth* havde tient sig op ved personlig *Courage* i de Tydske Krige, af et uroeligt, hidsigt, mistænkeligt og vellystigt Temperament. Da han blev kaldet herind havde han den forudfattede Meening, at ingen Dansk kunde liide nogen Tydsk, og søgte derfor at holde sig i Veyret ved idelig at krybe for den, som for den Dag havde det meeste at at eige; iøvrigt havde han meget haarde Grundsætninger og kun liden Kundskab.

¹⁾ Henrich Stampe, f. 1712 † 1789, Generalprokurør 1753, fik Fornyelsespatent om sin adelige Herkomst 1759, blev R. af D. 1769, Geheimeraad 1774, Medlem af Statsraadet 1784.

kom Efterretning om alle ting, og hans Betænkninger derover blev snart den ene, snart den Anden meddeelte til at give de andre Part af.

Midt i denne Gfæring bekom *Oberhofmesteren* et egenhændig Brev fra Kongen, hvori han bekiendtgjorde ham, at da Prindsen nu nærmede sig den Alder, hvori han selv var bleven *confirmeret*, saa havde han besluttet, at denne vigtige Act for hans elskelige Søn skulde gaae for sig Palme Søndag 1784, og saa snart han havde været til Herrens Bord skulde han tiltræde det *geheime Stats Raad*. Indholdet af Brevet skulde strax bekiendtgjøres *Cronprindsen*, og paa det hans Faderlige Formaninger maatte trænge desdybere ind i hans unge Bryst skulde Prindsen tage en Afskrift for sig af Brevet. Men i et Postscriptum befalede han Generalen at give Prindsen *Originalen* og beholde Afskriften til en glædelig Erindring. *vid. Litr. F.¹⁾*

Endnu samme Dag viiste *Cronprindsen* Kammerjunker *Bulou* dette Brev, men forbød ham tillige ikke at lade nogen vide at han havde seet det, fordi *Sporon* havde bedt ham, at viise *Bulou* det, og han havde svaret: Ney; det vilde han ikke. *Bulou* spurgte ham af hvad Aarsag han havde gjort det? hvorpaa Prindsen svarede: Fordi han skulde troe, at der var slet ingen Fortroelighed imellem os. Hvilken Klogskab! Hvilken Eftertanke, og det af saa ung en Herre!

Endskiønt dette Brev fra Kongen, der bestemte Tiiden til det Betydeligste af de Ting, som man ophidsede Prindsen til at begiere og forvise sig med Magt, burde have standset det heele Foretagende, saa skyndte det dem, der havde paataget sig Udførelsen deraf, meget meere til at ile

¹⁾ Findes ikke i Manuskriptpakken.

med at faae det i Værk sat, hvad enten de saa ikke sadte liid til det, men troede, at naar den bestemte Tiid kom, man da vidste Middel og Udveye til at faae det længere udsat, eller og man frygtede for, at man allerede var gaaet for vidt til at der ikke skulde opdages noget af det i meere end et Aar, og Vedkommende faae stor Uleylighed deraf, maaskee har man ogsaa frygtet for at tabe Lønnen for sin Møye, og ikke vildet miste Leyligheden til at lægge sin Iver og Hengivenhed for *Cronprinsen* for Dagen, men hvilken af deelene det var, saa blev de meere og meere begierlige efter at faae den anlagde Plan udført.

Formodentlig har man enten troed, at *Cronprinsens* ædle og fortræfflige Hierte ikke vilde tillade ham, at kræve det med Trodsighed og paa en krænkende Maade for Kongen hans Herr Fader, som om saa føye en Tiid efter hans egen Villie og Velbehag blev forundt ham; eller og Prindsen maae have ladet sig forstaae med noget sligt siden (man) holdt det nødvendigt at forsyne sig med noget, der kunde betage Prindsen al (Tanke) om det uretmæssige i sligt et Foretagende, og forvisse ham om alle Retsindiges Biefald. For at faae det begav Greve *Ludevig Reventlau* sig til Geheime Raad *Stampe* og forelagde ham følgende Spørgsmaale til skriftlig Besvarelse:

1ste Qv. Om det ikke maatte eragtes rimeligt og anstændigt, at Hans Kongelige Høyhed Cron Prindsen, som nu gaaer i sit Sextende Aar, io før io heller blev *confirmeret*?

Svar: Da de specielle Omstændigheder, som her mueligt maatte være forhaanden, ere mig aldeles ubekjendte, saa maae jeg *abstrahere* derfra, og allene overveye *Questionen* i Almindelighed, og naar jeg da betragter:

- a. At hos os tilforn ikke er fastsadt nogen vis Tiid til Ungdommens *Confirmation*, men at det *dependerede* af Vedkommende, dertil at *presentere* sig, naar de formeente sig tilstrækkelig *preparerede*.
- b. At det ved Forordningen af 25 *May* 1759 er fastsadt, at Ungdommen i Almindelighed ikke skal *confirmeres* førend de ere 14 til 15 Aar gammel.
- c. At den Alder derved er bleven den, i hvilken de fleeste *Confirmeres*, naar der ikke ere *spirituelle* Omstændigheder, som ofte gjør, at *Confirmationen* længere udsættes.
- d. At det i nærværende Tilfælde ikke kan fattes paa grundige og tilstrækkelige Underviisninger, ligesom man og (Gud skee Lov!) er forvissed om, at det ikke fattes paa *Genie* og Lærvilighed.

Saa kan jeg ey skionne rettere, end at det under de fleeste forhen ommeldte Vilkaar ville være rimeligt og anstændigt, at hans Kongelige Høyhed, som nu har fyldt sit 15de Aar, blev io før io hellere *Confirmeret*.

Anden *Qv.* Om det ikke var rimeligt og nyttigt, at Hans Kongelige Høyhed io før io heller tog Deel i alle *Affairer* af Vigtighed og Sæde i det geheime *Conseil*?

Svar: Efter mine Tanker staaer denne *Question* just ikke i nogen nøye *Connexion* med den foregaaende, men beroer fast allene paa de *specielle* Omstændigheder i hvilke vi befinder os, og som ikke ere mig videre bekiendte, end af de

almindelige Rygter, og naar jeg da i Følge deraf skal sige min Meening (hvorved jeg atter maae igientage at de *specielle* Omstændigheder ere mig ubekiendte) kan jeg ikke skionne rettere, end at det vilde være baade nyttigt og billigt, at Hans Kongelige Høyhed io før io heller tog Deel i (fik Kundskab om) alle Sager af Vigtighed, saa at samme bleve *ventilerede* i hans Overværelse og at Vedkommende for ham forklarede, saa vel de Grunde de havde for deres Meening, som hvad de havde imod, og de Uleyligheder, som de skionnede at kunde flyde af eet eller Andet, da det forstaaer sig selv, at enhver vilde gjøre sig en Fornøyelse af at forklare Hans Kongelige Høyhed Grunden til Alt, som blev foretaget og den Nytte man deraf kunde vente.

Kjøhv: d. 30te Januarii 1783.

Stampe.

Stampe havde *dicteret* Greve *Ludevig Reventlau*: fik Kundskab om, men maatte noget derefter paa Grevens indstændige Begiæring forandre det til at tage Deel i, som han ogsaa gjorde, paa Vilkaar, at Greven skulde viise Kammer Junker *Bulou* begge *Originalerne*, for at han kunde udvælge hvilket af dem, han vilde viise Prindsen, men Greven viiste ham kun det sidste, og det andet saae han først hos Geheime Raaden selv den 18de April 83.

Kongens Fødsels Dag var *Riegelsen* i Kongens Gemakker for at besee Laasene paa Døren(e), om der var Skodder for dem, hvad Nøgler der kunde oplukkes med, o. s. v. og da han havde aflagt behørig Rapport derom til de andre, besluttede man ikke at tøve længere; Men saasnart

som mueligt, at lægge Haanden paa Værket, men førend det kom dertil, syntes *Cron Prindsen* at *Bulous* mod ham i saa mange Aar udviiste Troeskab og Kierlighed fortiente at han maatte underrettes om hvad man havde for. Maa-skee ogsaa en lønlig Uroe i Prindsens Hierte ved et saa voveligt Foretagende har skyndet ham til at aabenbare ham det i den Tanke at blive meere roelig, naar *Bulou*, hvis Retskaffenhed han havde saa mange Prøver paa, biefaldt og samtykkede hvad der var overlagt og besluttet. Ihvor stor og umaadelig end *Bulous* Forskrækkelse blev, saa viiste han dog den mueligste Koldsindighed ved hans Herres Tale, der gav ham en udførlig Beretning om alle Ting, med det Tillæg, at da hans mod ham stedse udviiste Kierlighed havde gjort ham forvisset om, at han ikke kunde andet end biefalde alt det, der kunde være Prindsen og Landet gavnligt, saa havde han ikke vildet sige ham noget derom førend alting var færdigt, deels for at betage ham den Kummer og Frygt, han vilde have svævet i, at det maatte blive røbet, deels og for, i Fald det var skeedt, At han da med Sandhed kunde bekræfte hans Uskyldighed og Uvidenhed. Da nu Prindsen havde udtalt, svarede *Bulou* intet videre: det er et voveligt Skridt, maae jeg see Greve *Bernstorffs* Breve.

Intet uden en usynlig Magt kunde i det Øyeblik af Forvirring og Rædsel give et ungt og i visse Maader uerfarent Menneske den Kraft, Kiekhed og Veltalenhed, som der udkrævedes til at viise den unge Herre den farlige Afgrund han stod paa Brædden af, og alle de græsselige Følger sligt et Foretagende kunde have for ham selv, heele Landet og de betrængte Undersaatter, der vel endog kunde strække sig til de Ufødte. Han opregnede alle de Egenskaber og Kundskaber, som der kræves af en Regent,

han foreholdt ham om han havde disse Ævner i den behørig Grad til at paatage sig Regierings Byrden, og om han troede det, saa maatte han overveye, hvad Troeskab han kunde vente sig af sine Undersaatler, naar han selv lærte dem, at han ansaae deres til Kongen aflagde Troeskabs Eed for at være af saa liden Betydenhed, at han efter Behag kunde løse dem af den. Dersom Naturen og Æren vare døde i hans Hierte, saa maatte han dog betænke Giengieldelsens Ret, og at han ved sit Forhold gav slette Mennesker, naar han engang i sin Tiid kom til at bære det ærværdige Navn Fader, Anledning til at forleede hans *Cron Prinds* til at gjøre det samme mod ham, uden at han kunde have Føye til at beklage sig, siden det var en Regel for alle fra den største til den mindste: *Alt hvad du vil at andre skal (gjøre mod) dig, det gjør mod dem.* Prindsen søgte vel at forsvare sig med, at det ikke var Kongen, men (de) som misbrugte hans Navn til Landets Skade og Fordærvelse, at han vilde rive Myndigheden af Hænderne, og at det var en hellig Pligt, som ved Fødselen var paalagt ham, at vaage og sørge for Undersaaternes Beste. Kort, Prindsen anførte alle de Grunde, som man dagligen havde søgt at bestyrke ham i sit fattede Forsæt med, og betage ham al Tvivl angaaende alt det, som kunde siges derimod.

Bulou forestillede ham, at det hverken var eller kunde ansees for hans Pligt, førend denne Omhue blev ham overdraget af den, som burde bære den: og da Kongen havde udnævnt Tiiden dertil, saa maatte han oppebie den, og da ikke allene kalde Greve *Bernsdorff* som en dydig, værdig, fortient og stor Mand ind til at være hans Raadgiver og Ledsager, men endog efter hans og andre viise Mænds Gotbefindende foretage sig alt hvad der kunde raade Bod paa Landets Elendighed, da han kunde vente

sig den Højestes Velsignelse dertil, naar han indtil den Tid forholdt sig stille og roelig.

Disse Grundes Rigtighed vare alt for stærke og overtydende at de ikke skulde gjort Indtryk i Prindsens ædle Hierte, han syntes at give efter for dem, og biefaldt dem, hvorpaa *Bulou* lagde til: Jeg kan endnu mangle den Kundskab og Erfaring, som udkræves til at dømme rigtig i saa vigtig en Begivenhed, og at jeg med den bedste Villie til at raade dem det Beste kan feyle; men da intet uden min inderlige Kierlighed til dem og min varme Nidkierhed for Deres Vel og Ære bevæger mig til at gjøre Dem disse Forestillinger, saa beviis mig den eeneste Naade, at tillade mig, at indhænte Geheime Raad *Schack Rattaus* Betænkninger herom. De agter og ærer ham, hans Indsigter og Kundskab kan lige saa lidet tages i Tvivl, som hans Hensigters Redelighed og Ustraffelighed; biefalder han det, saa har de den Fordeel at have hans Biestand i Udførelsen, men derimod maae (De) ogsaa give mig deres Ord paa, at der ikke skal blive gjort et Skridt videre i denne Sag førend de har hørt hans Meening.

Prindsen tillod og lovede ham det, og Dagen derpaa, som var den 1ste Febr. begav *Bulou* sig til *Schack Rattau*, og gav ham en fuldstændig Beretning om alleting. Denne værdige Mands Forundring og Forskrækkelse blev overmaade stor; han biefaldt i høyeste Grad alt hvad *Bulou* (havde) forestillet Prindsen, formanede ham fremdeedes at blive Dyden og sine Pligter troe, og lovede ham at fremlægge sine Meeninger om den Sag for Prindsens Øyne, med al den Friemodighed, som en god Samvittighed indskyder, og med al den Varme, som Nidkierheden for *Cron Prindsens* og Landets Vel udkrævede af en troe Tiener og Medborger. Han holdt ogsaa sit Løfte troeligen; thi Dagen

derpaa overleverede han Kammer Junker *Bulou* et Brev til *Cron Prindsen*, hvoraf hver en linie viiste hans Kierlighed for Religionen, Konge Huuset og Fædrenelandet; udtrykket med saa megen Fyndighed, og mandig Veltalenhed at det viiste saavel den kloge, Indsigtsfulde og Statskyndige Mand, som den redelige og retskafne. *vid. Litr. F.*¹⁾

Cronprindsens Hierte var alt for ypperligt og hans Forstand alt for igiennemtrængende, at det ikke skulde have giort en god og ønskelig Virkning, men derved kom man dog ikke i fuldkommen Sikkerhed, at de, der vare af det modsatte Partie ikke ved deres *sophistiske* Grunde kunde bringe Prindsen paa andre Tanker igien. De havde strax faaet at vide, at *Bulou* var dem imod, og af alle Kræfter arbejdede paa at gjøre deres heele Anlæg til Intet, hvorfor det var høyst nødvendigt, at overtyde ham om, at Ret og Billighed var paa deres Side, og at han følgelig skadede baade Prindsen og Landet ved at arbejde dem imod. Han paa sin Side drog Beviiser mod dem deraf, at de havde giort en Hemmelighed for ham deraf, som de søgte at lægge fra dem dermed, at ingen af dem havde tordet tale til ham derom, siden Prindsen endelig vilde være den, der gav ham den første Underretning. Men alt dette, og alt hvad de søgte at overtyde ham med frugtede saa lidet, at han meget meere svarede dem: For at De kan vide hvorledes jeg er sindet og tænker i denne Sag, vil jeg reendt ud sige Dem, at jeg ikke allene paa ingen Maade vil være behielpelig til at udføre dette Foretagende, men at jeg endog af alle Kræfter vil søge at fraraade Prindsen det, og kan jeg ikke udvirke det hos ham, saa forlanger jeg samme Dag min Afskeed uden Vilkaar, og skal være tilfreds med

---

¹⁾ Findes ikke i Manuskriptpakken.

Hundrede Rigsdaler om Aaret, naar jeg fortærer dem med en god Samvittighed. Han igientog dette for Prindsen i *Schlang*: Paahør. At en overnaturlig Kraft understøttede hans Moed sees deraf, at han endog vovede at sige til Prindsen selv, paa en Tiid, da man dagligen fyldte hans Øre med, at han allene var berettiget til den af Under-saatterne overdragne Myndighed: Min naadige Herre, De kan altid stoele paa, at mit Liv og Gods er til Deres Tjeneste, naar det er for en retfærdig Sag, men i modsatte Tilfælde skal De aldrig faae mig et Skridt, dette gielder endog om De var min Konge; De kunde da vel tage mit Hoved om De var en Tyrann, men det vilde jeg tusende gange heller give Dem hen, end De skulde faae mig til at handle imod Pligt og Samvittighed.

Da man mærkede, at Prindsen blev alt meere og (meere) overtydet om Geheimeraad *Schack Ratlaus* Grunde, og hvor mange og store Fordeele han kunde høste af at tilbringe dette Aar endnu til at indhente og forøge de ham ved Bestyrelsens Tiltrædelse saa høyst fornødne Indsigter og Kundskaber, saa mærkede man at der ingen anden Muelighed var til at faae Anslaget sat i Værk, end at faae *Bülou* overtydet om dets Nødvendighed, og de store Fordeele det vilde forskaffe Land og Riger, man sadte til den Ende forskiellige Gange an paa ham, men forgieves. Derpaa foreslog de ham, at mødes med dem paa tredie Sted, for at blive ret bekiendt med Sagen og dens Sammenhæng, og høre og besvare enhvers Grunde og Indvendninger, men dette afslog *Bulou* dem, han svarede: at han paa ingen Maade tiltroede sig Kræfter til at tale for en heel Forsamling, som om han stod i Skrankerne for en Ret, og at om han ved den Leylighed ikke blev overtydet, vilde han dog vist af saa mange blive overdøvet,

de kunde komme til ham een for een, saa var han villig til at besvare enhver alle de Aarsager og Grunde de vilde og kunde forelægge ham.

Forsynet, hvis viise Haand sees og kiendes tydeligen i den heele Sag, sørgede jmidlertid selv for, at beskierme Prindsen fra at forblindes paa nye af et falskt Skyggeværk, efter at Sandhedens klare Straale havde trængt sig til hans Øye, ved at bringe *Slangebusk* fra ham, der ikke allene ved sin forstilte Kierlighed til Prinsen, havde opvakt hans Erkiendtlighed, men hvis Opvartning, som Kammer Page, gav ham den beste Leylighed til at forebringe mange Ting for Prindsen. Herskabet havde i lang Tiid været misfornøyet med *Slangebusk*, hans Hengivenhed til Drik var ikke allene bleven mærket tillige med den Forsømmelse i hvad han havde at gjøre, som samme drog efter sig, men man havde endog Aarsag til at mistænke ham for, at han forebragte og lærte Prindsen slige Ting, som kunde have den skadeligste Indflydelse. Hertil kom endnu det at han havde besvangret en gemeen og berygtet Pige¹⁾ og som hun foregav under Egteskabs Løfte, og til hvis Fuldbyrkelse hun truede at tvinge ham ved Lands Lov og Ret. Hun gik endog saa vidt, at hun anholdt hos *Stats Secretairen* om at blive adlet for at hæve Vanskelighederne ved denne Forbindelse, saa at han maatte købe sig løs med en Deel Penge. Alt dette virkede saa meget, at hans Afskeed blev besluttet, og *Overhofmesteren*, som var den, der havde sadt ham hos Prindsen, blev selv den, der paatog sig at rydde ham af Veyen, hvortil Prindsen gav sit endelige Biefald, ved *Sporons* Forestilling og

---

¹⁾ Bülow har tilføiet: „som tiendte den Gang for Kammer-Jomfrue Pige paa Slottet“.

Mellemlhandling, og ved den sidstes Recommendation blev *Harboe*¹⁾ Kammer Page i hans Sted.

*Slangebusk*²⁾ blev ved sin Afskeed udnævnt til *Assessor* i *Ober-Hof* Retten i *Norge* med 800 Rd. aarligen, en ganske god Begyndelse for ethvert ungt Menneske, men en overmaade stor Naade for een, hvis Forhold var af en Beskaffenhed, der kunde gjøre ham meere berettiget til en skarp Reyselse end en anseelig Befordring. Men *Slangebusk* ansaae den saa langt under ham og det han ventede, og det bragte ham, som han sagde, saa langt af sin Vey, at han ikke kunde beqvemme sig til at tiltræde den ham anbetroede Post; dog vovede han ikke at vægre sig derved, og tog altsaa sin svage Helbred til et Paaskud at gjøre Ansøgning om, at maatte gaae paa nogen (Tiid) til de sydlige Lande og imidlertid nyde sin *Gage*, som ham ogsaa blev bevilget. Dette allene var nok til at beviise hvad *Slangebusk*s Hensigt havde været, med de Raad han havde givet Prindsen, nemlig den: uden Fortieneste at tilsnige sig Prindsens Fortroelighed og Greve *Bernstorff*s Høiyagtelse. Han kiendte den sidstes ædle og gavmilde Hjerter, og vidste at det i Belønningens Uddeeling indrettede dem meere efter Belønnerens Ære og Værdighed end den Belønnedes Fortieneste, og saa sig altsaa i Aanden ved den Kunst at viise en Iver og Hengivenhed, som han ikke følede, opløftet til Ærens og Lykkens høyeste

¹⁾ F. H. W. v. Harbou, f. 1767 † 1832, blev juridisk Kandidat 1787, Kammerjunker 1790, Directeur i Generalpostdirektionen 1809, Kammerherre 1810, Toldforvalter i Rendsborg 1820.

²⁾ Et Brev fra *Slangebusk* til *Bülou* af 29de Februar 1783, som findes i Manuskriptpakken og er skrevet kort Tid efter hans Afskedigelse, viser, hvorledes han, skjøndt *Bülou* havde været hans Modstander, stræbte efter at staae i et godt Forhold til denne og faae ham til at give *Bernstorff* gode Tanker om sig.

Spidse, og vilde altsaa tilbringe den Tiid, indtil det kunde skee, paa fremmede Steder.

Imedens dette gik for sig søgte de, som *Slangebusk* havde draget ind i det gjorde Anlæg, snart ved Overtalelser, snart ved Bebrejdelser at bringe *Bulou* til at blive af Meening med dem, og foreholdt ham idelig, at alt det Onde, som han befrygtede kunde allene have Sted i hans Hierne, thi naar det kunde drage slige Følger efter sig, og var saa stridig mod Landets Grund Love, som han foregav, saa kunde umuelig tvende saa viise, kyndige og retskafne Mænd, som Greve *Bernsdorf* og Geheime Raad *Stampe* af alle Kræfter understøtte og biefalde det. Da dette var den eneste Indvendning, som han ikke tilfulde kunde besvare, siden han havde formegen Fornuft til at tænke, end sige at udlade sig med, at han saae Tingen bedre og nøyere ind end de, og tillige var bange for, at Vægten af disse store Mænds Navn maatte bringe Prindsen til at vakle paa nye, saa fattede han det Forsæt, at gaae selv til *Stampe* for at høre hans Tanker derom af hans egen Mund, og som han og ved første givne Leylighed dertil udførte.

Han havde neppe udøst sit Hieft for denne værdige Mand, førend han med den ham egne Redelighed og Oprigtighed svarede ham: At han havde holdt alt det, man havde sagt ham derom for Narrerie og troet, at der vilde komme saa mange Forhindringer i Veyen, at det vilde falde bort af sig selv: Man havde aldrig sagt et Ord angaaende det Brev, som Kongen havde skreven til *Eichsted*, og fra den Tiid, at Greve *Ludevig Reventlau* havde sagt ham, at General *Hutt* meente man kunde befrygte, at Dronningen vilde forgive *Cron Prinsen*, saa havde han ei vildet havt meere med dem at bestille, og siden den Tiid

ey talt oprigtig med dem, uden i det, at han havde bedet *L(udvig) R(eventlau)* ey at komme til ham uden meget sielden. *Bülou* forlangede derpaa at vide hans Meening om at Prindsen strax skulde træde ind i Stats Raadet; og *Stampe* svarede ham derpaa, at han aldrig havde sagt eller meent andet, end at Prindsen endnu allene skulde sidde der, som *Auscultant* og uden at sige sin Meening, og at han selv maatte begiere det. *Bülou* sagde ham derpaa, at man idelig og altid beraabte sig paa, at der ingen Konge var uden *Cronprindsen*, og at ingen anden burde erkjendes derfor. Dette har *Ludevig Reventlau* og sagt engang til mig, sagde *Stampe*, men jeg svarede ham: Deri gaaer de meget for vidt, men hvad skal man sige derom, det er kun unge Mennesker, og de sværmer almindelig. Da man ved alle Leyligheder idelig beraabte sig paa ham, saa bad *Bülou* ham at sige ham med faa Ord: Om *Cron Prinsen* allene var at ansee for Konge? Hvorpaa han med Ivrighed svarede: Ney, det maae de sikkert ikke; thi det kan ingen underskrive. Man kan ikke saa let beviise, at Kongen ikke har sin Samling; i Konge Loven staaer Intet og Følgerne kunde blive skrækkelige for Prindsen. Da *Bülou* nu havde faaet den Oplysning af ham, som han ønskede og haabede bad han ham, at give ham sin Betænkning paa følgende Spørgsmaal skriftlig, som han ogsaa gjorde:

Qv: var det anstændigt og antageligt om Hans Kongelige Høyhed *Cron Prindsen* efter den Kongelige skriftlige Forsikkring om at blive *confirmeret* og at tage Deel i *Stats Raadets* Forsamling vilde med Magt afkorte den Tiid?

Svar: Alt hvad der har mindste Anseelse af Magt er alletiider *odieus*, og her vilde det være endnu meere, da man seer, at det, som *intenderes* derved om-

trent vil falde og komme af sig selv, da det vil være baade behageligere og Nyttigere, ligesom det og er uden for al *Contradiction* at det i sig er høyst lovlig.

Den 16de April 1783.

Stampe.

Den Overbeviisning, som *Bulou* herved havde faaet, at man havde givet *Stampes* Ord den Meening, som man vilde at de skulde have, gjorde ham temmelig vis paa, at man havde gjort det samme med Greve *Bernsdorff*, og et Brev, som Greven havde skrevet i *August* i 1782, overtlydede ham fuldkommen derom; thi i det forudsætter Greven ikke allene, at *cron Prindsens Confirmation* kunde blive udsat til 1784, men raader ham endog om det skulde skee, at oppebie det med Taalmodighed og ikke skade sig og sine priisværdige Forsætter ved frugtesløse Forsøg til at komme før til Maalet *vid. Litr. G.* *Bulou* forsømte ikke at drage alle muelige Fordeele deraf; og disse Twendes Meening, som Prinsen agtede og ærede i samme Grad, som *Schack Ratlau*, gjorde det Forsæt, som dennes Grundige Forestillinger havde opvakt i Prindsens Hierte ganske urykkeligt. Han havde ved *Bulou* ladet sige til *Schack Ratlau*, hvad Virkning hans Forestillinger havde gjort, denne takkede Prindsen derfor i et Brev, som *Bulou* overleverede Prindsen den 17de *Fbr. vid: Litr. H.* Nogle Dage derefter skrev Prindsen ham egenhændig til og *Schack Ratlaus* Taksigelse for denne Naade, gjør denne værdige Mands Hierte og Forstand lige saa stor Ære som de forrige *vid. Litr. I.*¹⁾

¹⁾ Intet af 3 paa denne Side citerede Aktstykker findes i Manuskriptpakken.

En af Prinsens Hoved Aarsager til at hige efter at afkaste det ham paalagde trykkende Aag, var hans Afskye for den paa hans Vegne indgangne Ægte Forbindelse, som han da, allerhelst da Forslaget ikke var overvejet i *Stats Raadet*, ved Greve *Bernsdorffs* Biestand haabede at blive befriet for. Han havde i nogen Tiid ikke hørt tale derom, men da han den første *Martii* kom fra Taffelet var han saa fortreden og ilde til Mode, at det gav *Bulou* Anledning til at spørge, hvad der var mødt ham? Han svarede: Nu har Dronningen sagt mig, at Kongen har skrevet til Kongen af Preussen, at Formæhlingen skulde *declareres* imellem Princessen og mig, og hun vilde dog sige mig det og vide hvorledes jeg var fornøyet dermed, men jeg maatte ikke sige det til noget Menneske. Jeg sagde, at naar det var Kongens Villie, saa maatte jeg vel tie; hvorpaa jeg spurgte hvori *Declarationen* skulde bestaae? og hun sagde: at det blev skreven til alle Hoffer, og saa blev jeg *gratuleret* dertil. Hvordan skal jeg nu forekomme denne Ulykke, thi dertil beqvemmer jeg mig aldrig; hielp mig nu ud deraf. *Bulou* svarede ham; at det egentlige Spørgsmaal var allene om han vilde have hende eller ey; i første Tilfælde behøvede han kun at tie, men i det sidste, var det nødvendigt at forebygge Brevets Bortsendelse med Posten, som formodentlig ikke var skeedt endnu; men kun en Tiid af tree Qvarteer dertil. Da han hverken havde til- eller fra-raadet Prinsen at tage hende til Gemalinde, men han selv havde yttret en slags Modbydelighed for hende, saa var alt hvad han for sin Part ønskede det, at der i dette Øyeblik ikke maatte foretages noget, som man siden fortrød. Jeg vil *absolut* ikke, sagde Prindsen derpaa med Heflighed, og hvorledes kommer vi nu ud deraf? Saa maae De svarede *Bulou*, strax sende Bud til *Oberhofmesteren*, betro

ham Sagen, og med Venlighed søge at faae ham til at forebygge Brevets Afgang, og beqvemmer han sig da ikke dertil, saa maae De med en ferm Tone *declarere*, at De ei tillader, at der skeer mindste Skridt i denne Sag førend efter deres *Confirmation*, at De strax vil gaae op til Dronningen og sige det samme, og om han ikke vil følges med Dem, saa gaae allene. Dette Raad biefaldt Prindsen, der blev strax sendt Bud efter *Oberhovmesteren*. Han raadede Pr(indsen) selv at tale med Dr(onningen), som han ogsaa strax gjorde. Dette gav *Gen(eralen)* Leylighed til at roese sig af Pr(indsens) Fortroelighed, ja endog at true med den.

Regenter ere Mennesker, de kan derfor lade sig føre bag Lyset ved et falskt Skin ligesaa vel som andre, og det saa meget snarere, som Egennyttens gjør, at de, som søger at viise sig for dem i et falskt Lys, giver meget nøyere Agt paa sig selv i deres Nærværelse end i alle andres hvorved det bliver endnu vanskeligere at opdage deres rette Skikkelse. Men det, som gjør Forblindelsen hos dem, der have Magten i Hænderne saa farlig, er, at den Skam, som de bilder sig ind at det er for Dem at lade sig be- drage, gjør dem uvillige til at lade sig oplyse, og bliver tusende Gange heller ved at lade sig forblinde, end at til- staae, at de have taget feyl. Med hvilken Henrykkelse bør da ikke Dannemark offre Forsynet sin Tak, der ikke allene har forleenet dets dyrebare *Cron Prinds*, saa mange og store Gaver, men endog befriet ham fra denne farlige Skrøbelighed. Han blev ikke saa snart overtødet om, at det ikke var Had, Misundelse og Efterstræbelse, men Sandheden der anklagede *Slangebusk* for adskillige nedrige Laster førend hans Agt for ham forsvandt, og med den al hans Tillid og Fortroelighed. Han indsaae hvor farlig det kunde være bleven ham selv, at have et saa fordærvet

Menneske saa nær og idelig om sig, og hans Villighed i at tilstæde at han kom bort bevidnede det klarligen. *Slangebusk*, som kiendte Prindsens fortræffelige Hierte, troede ogsaa deri at finde sin Dom; og fik derfor *Bodendieck* til at spørge ham hemmelig paa hans Vegne, om Prindsen var vred paa ham? Hvorpaa han gav dette ypperlige Svar: Spørg ham, om hans Samvittighed anklager ham for, at jeg har Aarsag dertil; og naar den ikke vidner imod ham, saa er jeg heller ikke vred. At den har gjort det er der heller ingen Tvivl om, men meget troelig, at *Slangebusk* ikke har fattet alt det der laae i Svaret som tydeligen viiser, at hverken oprørte Sindslidelser eller smigrede Sandser, men Retfærdigheden tilkiender Hans Gunst eller Vrede; thi havde han det, saa havde han vel ikke søgt at forhale Tiltrædelsen af hans Embede til den Tiid, at Prindsens vedvarende Godhed for ham, kunde befrie ham derfor, men io før io heller tiltraadt den, for ved sine Pligters strænge Udøvelse i denne Post, at udskætte det ufordeelagtige Begreb, hans Forhold i Prindsens Tieneste maatte have opvakt hos ham. Men endskiønt dette allene kunde være nok til at viise hvor liden Mægt denne falske Skamfuldhed havde overfor ham, saa sees det dog endnu tydeligere i et Brev til Grev *Bernsdorff*¹⁾, der lydede saaledes:

«Da jeg er kommen i Erfaring om alle Kammer Junker
«*Slangenbuskes* slette og ildemeente Streger; saa beder jeg
«Deres *Excellence*, at De vil vare sig for ham, ifald han reyste
«til Dem. Skulde han tale til Dem om sin Fuldmagt, da vil
«jeg sige Dem, at han haver den ikke meere. Mine Tanker

---

¹⁾ Som Bilag Nr. 5 trykkes et Brev fra Bernstorff til Kronprindsen, der vistnok er et Svar paa dette Brev.

«om Dem bliver stedse de samme, og jeg ønsker intet meere
«end ofte at kunde give Dem Prøver derpaa.

«Jeg forbliver altid Deres Ven.

Friderich.

Kbhvn., den 7de Martii 1783.

Uagtet Kammer Junker *Bulou*, som Prindsen viiste sit Brev, gav sig al optænkelig Umage at formaae ham til at formilde Udtrykkene i det, saa var han dog ikke at overtale dertil. Han svarede ham: jeg har betænkt mig en heel Dag derpaa, og det skal blive saaledes, som det er, venteligen har han troet at skylde sig selv at betage Greven al Mistanke om, at han havde kiendt *Slangenbuskes* Feyl den Tiid han skienkede ham sin Agt og Fortroelighed.

Sommeren 83 vilde Greve *Ludevig Reventlau* gjøre en Reyse til *Hannover* og ved samme Leylighed besøge Greve *Bernsdorff* til *Bostel*. Ham blev befalet af *Cronprindsen* at gjøre Aftale med Greven om adskillige Ting, og gav ham til den Ende følgende Brev med:

«Min kiere Greve *Bernsdorff*!

«Grev *Reventlau*, som snart faaer den Fornøyelse at tale
«med Dem, vil mundtlig kunde berette Dem det, som De
«her kunde have ventet skriftlig af mig. Jeg har talt med
«ham, og han veed mine Tanker. Jeg har altsaa kun tilbage
«at forsikkre Dem, min kiere Grev *Bernsdorff*, at jeg er saa
«overtydet om Deres Dyd og Retskaffenhed, at De altid skal
«finde i mig en bestandig Ven.

Friderich.

Kh: d. 29. April 1783.

Samme Leylighed betiente Kammer Junker *Bülou* sig ogsaa af til at skrive Greven til og berette ham Sagernes nærværende Forfatning, den Deel han havde havt i, at det overlagde

Anslag ikke var bleven sat i Værk, og de Grunde, der havde bevæget ham til at handle saaledes. *vid Litr. K.*¹⁾ og hvor stærk han var overbevist om hans Forholds Rigtighed og Ustraffelighed sees deraf, at han i Brevet overdrager til Grev *Reventlau* at forklare Grev *Bernsdorff* det nøyere, som han ikke havde udført omstændeligen nok, endskiøndt Grev *Reventlau* havde i den Sag været en af hans hæftigste Modstandere, og følgelig betragtet Tingene fra en ganske anden Side end han.

Kort derefter gik Hoffet til *Fredensborg*, og det syntes, at Formynderne, som Greve *Bernsdorff* kaldte dem, enten troede, at Deres Formynderskab skulde vare evig, eller og, at de havde foresadt Dem, at smage Sødheden af en uindskrænket Magt og Myndighed i al sin Kraft til Enden. Aldrig havde *Cabinets Ordrene* været saa hyppige, og aldrig havde de nærmet sig en *despotisk* Magt, saa meget som nu. Under Forevendning af Medynk over Elendige og Undertrykte, udstædede man Befalninger, der vare ganske lovstridige, og som til Fordeel for en Landstryger, greb en Undersaats Eyendom an. Til at naae det, behøvedes intet meere end at vende sig med sine Klagemaal til Dronningen, smigre for hende med Navnet af Landets og de Be-trængtes Frelserinde, og saa var Love, Forordninger, Ret og Billighed kastede i Forglemmelsens Skiød, og den falske Naade og Mildhed traadde frem i sin Bedragelige Glands. Dronningen var, som sagt er, Rigets uindskrænkede Be-hærskerinde, *Stats* og *Cabinets Secretairen* kun et blot Rædskab i hendes Haand, og det *Organ* som forkyndte hendes Villie. Enten havde hun bildt ham ind, at han var Minister, endskiøndt han kun var blot *Theologus*, der i de

---

¹⁾ Mangler.

mange Aar, Sagerne vare gaaede igiennem hans Hænder, havde faaet en slags *Routine*, eller og han selv troede, at Kundskab om *Christo* sadte al anden Kundskab forud, i det mindste var *Theologien* den eneste Videnskab, som han sadte Priis paa.

Havde *Guldberg* foreenet Indsigter, Kundskab og Standhaftighed med sin utrættelige Fliid og Redelighed, saa havde Dannemark eyet en ubetalelig Skat i ham, men da han manglede de første Egenskaber, saa kan Historien neppe foreviise en Mand, der med de beste Hensigter har foraarsaget en Stat saa megen Skade og Fordærvelse som han. Enhver Regiering udmærker sig almindeligen ved en besynderlig Omhue for en enkelt Green, af de mange Frugtbringende en Stat blomstrer ved, og denne beskyttede, og vilde udbrede Handelen. Havde man forstaaet den Kunst, ved Friheder og Belønninger af Æres Tegn, eller visse Fortrin for dem, som beviiste, at have været de gavnligste og nyttigste for Staten, at sætte de Handlende i Drift og Virksomhed, og ved Haabet om Vindning at formaae de Formuende Borgere at træde i *Compagnie* med dem, saa havde det sikkert været et nyttigt og priseligt Foretagende; men til de Handlendes Vel at bekoste *Canaler*¹⁾ og oprette *Compagnier* af Kongens *Casse*²⁾, udtømme

1) Den slesvigholsteenske Kanal blev udført i Tidsrummet fra 1777—1784 og kostede 2½ Millioner Kourant.

2) Regeringen overtog ved Opløsningen af det almindelige Handelscompagnie 1774 Handelen paa Island og Grønland. Det kongelige Vestindiske Selskab oprettedes 1778; det Guineiske og Østersøiske Compagnie 1782; det kongelige Dansk-Norske, Slesvig-Holsteenske forenede Handels og Canal-Compagnie 1782; men det sidste kom dog ikke istand. See forøvrigt om det Tab, disse Handelsforetagender voldte Staten, Nathansons tidligere citerede Værk.

den og forarme Landet, var ikke allene uforsvarligt men drog endog mange onde Følger efter sig; thi alle syntes at vilde have deel i de store Summer Kongen anvendte paa alle disse Indretninger, de, som intet havde, laante Penge til at kiøbe *Actier* for; den eene overbød den Anden de steg dagligen og langt over deres *intrinsique Valeur*, kort sagt, den *Missisipiske* Handels Raserie¹⁾ syntes at være kommen til det kolde Norden. I Forventning af de store og riige Ladninger, der skulde hiembringes byggedes der ikke allene store Oplags- og Pak-Huuse, men Indretninger, som høysalig Kongen havde gjort og anvendt mange Penge paa, bleve ødelagde og opoffrede i Haabet om det tilkommende. Det almindelige Hospital var bygget paa et Sted, at det blev de store Handels Udsigter nødvendigt, og maatte altsaa overlades dertil²⁾ og for at bringe Lemmerne af det under Tag, maatte Casernerne rømmes; endskiøndt Hospitals Lemmerne hverken behøvede eller kunde bruge fierde Parten af det Rum, der var i dem. Foruden den slemme Følge, at disse tvende Regimenters Indflyttelse til Byen³⁾ forhøiede Huusleyen der allerede var stegen

¹⁾ Det Missisippiske Handelscompagni, der var oprettet af den bekjendte John Law i Paris 1717, fremkaldte en storartet Svindel og megen Forstyrrelse i Frankrig, skjøndt det ogsaa i Forening med den af Law oprettede Seddelbank gav Stødet til et materielt Opsving i forskjellige Retninger.

²⁾ Ved Resolution af 13de April 1775 blev det bestemt, at dette Hospitals Bygninger skulde overlades Grønlandske Handels og Fiskefangsts Etablissement. (See Pontoppidan: Magazin for almecennyttige Bidrag II, 229). 1785 blev Hospitalet flyttet tilbage til sin gamle Bygning (Wendt: Almindelig Hospital i Kjøbenhavn o. s. v. 1833.)

³⁾ Ved Kabinetsordre af 9de Marts 1775 bestemtes det, at Casernerne i Kjøbenhavn og Rendsborg skulde rømmes til Mikkelsdag af de deri liggende Regimenter, og disse indkvarteres i Byerne hos Borgerne.

meget høyt, til en umaadelig Priis, der ikke allene trykkede Indbyggerne, men endog forøgede Kongens Udgifter ved den Umuelighed det var at faae Soldaten bragt under meere for de sædvanlige og bestemte Qvarteer Penge; saa voldte det ogsaa den Kongelige Casse et umaadeligt Tab paa en anden Maade. *Cassernerne* vare blevne paa det allerbeste forsynede med alt det, der udkrævedes saa vel til Fornødenhed, som især til Reenlighed og god Natteleye, der er saa væsendtlige Poster til Helbredens Vedligeholdelse, hvor der ere saa mange Mennesker paa et Sted, og disse Tings Anskaffelse havde kostet utroelige Summer, og hvoraf Nyttens først med Tiiden kunde kiendes og erstattes, men som nu bleve ganske bortkastede, fordi det, som de vare anvendte paa blev gjort ubrugeligt. Havde man endda brugt den Forsigtighed, at giemme alle disse Sager i de mange overblevne ledige Værelser, indtil man saae Frugten og Nyttens af de føyede Anstalter, saa var Skaden dog ikke bleven saa stor, men enten man var saa overbeviist om, at alle de store Udsigter og Forvendtninger ikke kunde feyle, eller og, at man ved at see de store Summer, som disse Ting havde kostet, troede, at faae en næsten lige Sum under Hænderne at understøtte de nye Foranstaltninger med, saa besluttede man at sælge dem, men var det i den første Formodning, saa er den endnu meget uvis, og den sidste feylede ganske, siden alleting bleve solgte for Skam Kiøb. Jern Skuffer og Ildtange, som havde kostet 10 til 12 Mk. gik bort for lige saamange Skillinger, og man bekom for *Matratzer*, Tæpper, Lagen, Haandklæder o. s. v. ikke nær saa mange Marker, som der var bleven anvendt Rigsdalere til Anskaffelsen.

Frugten af Handelens store Udbredelse var den, at alle Levnets Midler ved den store Udskibning ikke alene

steg til en umaadelig Priis, men at endog det fornødne manglede i Landet, og vi, som Freden omgierdede, stode større Fare for Hungers Nød, og maatte betale alleting dyrere, end de, som sukkede under Krigens Plager. Det bør og maae næsten synes utroelig, at Dannemark paa en Tiid, da næsten alle de handlende Magter i *Europa* vare indviklede i en blodig Krig, og det fridt og ubehindret kunde sende sine Skibe til alle Verdens Parter, blev forarmet; men imidlertid er det dog saa; thi nogle enkelte Personers Vindning, kan ikke komme i Betragtning mod det Heeles Tab, allerhelst da det endog var skadeligt; siden disse forødede det vundne, eller i det mindste anvendte det til en fordærvelig og smitsom Overdaadighed, der udbredte sig over heele Landet.

Hvad enten nu vore Kiøbmænd havde forsømt det lykkelige Øyeblik, eller brugt Tiiden, de skulde vunden i, til at giøre Foranstaltninger til en dobbelt Vindning i de Aaringer, som Krigen efter deres Tanker maatte vare endnu, eller og i Visheden derom ikke holdt det vundne nok til Raade, er nok vanskeligt at bestemme, men vis er det, at Fredens Forkyndelse var et Torden Slag, der truede den største Deel af Dem med Undergang. Med større Hurtighed end *Actiërne* vare stegne, faldt de¹⁾; med samme Begierlighed, som man havde kiøbt søgte man nu at sælge, men da Kiøbernes Antall var formindsket i samme Forhold, som Sælgernes havde taget til, saa bekom man ikke det halve for dem af det man for faa Maaneder enten selv havde givet eller kunde faaet. Til denne store Forandring

---

¹⁾ I Nathansons tidligere nævnte Værk fremhæves adskillige Exempler paa, hvorledes Aktiërne faldt ved Versailles Freden; men der var intet Forunderligt deri, da de krigførende Magter nu ganske anderledes kunde deeltage i Verdenshandelen end under Krigen.

biedrog dog ikke Freden allene, men først og fremmest en Uorden i det *Asiatiske Compagnies* Sager, der truede med en *Cassa* Mangel af en *Million*.¹⁾ *Compagniets Direction* havde tvertimod *Conventionen* ladet Betienterne have langt større Summer under Hænder, og hverken saa nøye eller saa ofte som de burde seet Cassen efter, enten af en alt for stor og blind Tillid til Betienternes Troeskab og Redelighed, eller og af en utilgivelig Skiødesløshed. Bogholder, *Casserer* og hans Fuldmægtig havde *conniveret* med hinanden, og da det ikke kunde holde Stik længere, gjorde den første sig usynlig, den Anden syg, og ingen vidste at hitte mindste Reede i Tingene, eller at sige hvad der var og ikke var. *Interessenterne* paastode, som billig, Skadesløsholdelse af *Directeurerne*, som de, der efter *Conventionen* skulde see Betienterne paa Fingerne, og derfor bekom en aarlig Løn. Dette var een af de Stridigheder, som best og snarest kunde bleven afgjort ved Lands Lov og Ret, uden at Regieringen i mindste Maade var beføyet til at blande sig i den, men dens Nidkierhed for Handelen og de Handlendes Vel, bragte den til at frelse *Directeurene* fra Erstatningen, om det var mueligt, ved at bringe den kongelige Myndighed i en privat Trætte om mit og Dit, under Navn af hans faderlige Omhue for hans Børns Vel og den Glæde han søgte og fandt i at see dem leve fredeligen og samdrægtigen med hverandre. I *General-Forsam-*

---

¹⁾ Hos Nathanson l. l. S. 680 angives Kasse mangelen at udgjøre over $\frac{1}{2}$ Million. Jævnfør hans Fremstilling sammesteds om denne Sag, der i sin Tid fremkaldte adskillige Smaaskrifter. En Oversigt over disse findes hos Thaarup: Efterretninger om det kongelige danske asiatiske Compagnie. (Kjøbenhavn 1824.) S. 77—78.

lingen den 6te *Junii* 1782¹⁾ blev oplæst et Brev, som var skreven i Kongens Navn den 31te *May*, hvori *Interessenterne* paa de anførte Grunde formaner til Lemfældighed og Eftergivelse mod *Directeurerne*, og at overveje hvad Skade og Miscredit tree saa gamle og berømte Huuses Fald²⁾ vilde foraarsage Landet, og foreslog derfor Interessenterne at vilde til Skadesløsholdelse for dem enten strax forlænge *Octroyen* paa tie Aar³⁾, eller og ved Sagens endelige Slutning af den Kongelige *Casse* betale det, som *Directeurene* kiendtes pligtige at betale imod at tage sin *regress* igien hos dem.

Dette Brev var paa ingen Maade Interessenterne velkommen, *Octroyens* Forlængelse viiste en Nytte, der var alt for langt borte til at kunde erstatte det nærværende store Tab, og Løftet om Betalingen af Kongens *Casse* var saaledes saf paa Skruer, at de ikke torde sætte Liid til det; thi saa snart det var Kongens Forsæt, saa kunde han io lade Dommen afsiges over *Directeurene* og erlægge Pengene for dem, enten som et Laan eller paa hvad Maade man vilde, uden at blande sig videre i Sagen. De forkastede altsaa *Octroyens* Forlængelse ganske, ønskede Løftet

---

¹⁾ Ikke 1782 men 1783.

²⁾ Direktionen bestod efter Statskalenderen for 1783 af Admiral Simon Hooglant, Konferensraaderne Conrad Alexander Fabricius og og Niels Ryberg, Etatsraad Peter v. Hemmert og Justitsraad Otto Christian Haaber. Af disse Mænd vare Fabricius, Ryberg og Hemmert Chefer for store Handelshuse. Den her anførte kongelige Skrivelse findes trykt i det 1784 af Ryberg udgivne Skrift: Til Interessenterne ved det asiatiske Compagnie S. 41 ff. Naar D. Biehl i det følgende bruger Udtrykket «ved Sagens endelige Slutning», da viser den kongelige Skrivelse, at dette vil sige: hvis Generalforsamlingen paastod Direktionen skyldig at betale det Manglende.

³⁾ Det vil sige indtil Slutningen af 1802.

om Betalningen at maatte gives Dem meere bestemt o. s. v., men altsammen med den allerunderdanigste Taksigelse for hans Mayestets faderlige Naade og Ombue, og Attraen hos dem ved Efterlevelsen af hans Mayestets Villie at viise sig, som lydige Børn og troe Undersaatter. De bekom den forlangte Forsikkring i et Brev, som viiste, at deres Forhold og Beslutninger ikke vare gunstige optagne, og de, som paa *Interessenternes* Vegne, toge til *Fredensborg* for at aflægge deres allerunderdanigste Taksigelse, bleve ingens- steds tagne imod.

Imedens *Directeurerne* paa denne Maade blev understøttet, ræddedes andre ved umaadelige Summers Laan; at de, der kunde stille sikkert *Hypothèque* for hvad de begierede, bekom dem, var den største Billighed, men da Penge Mangelen gjorde det nødvendigt at gjøre flere *Banco Sæddeler*, saa svækkede deres store Overflødighed *Crediten* meere end den vedligeholdt samme, og da Vexel *Coursen* tillige derved steg til en umaadelig Høyde, saa var der ingen Post Dag, at io nogle Kiøbmænd var paa Veye at falde, og de, som ingen Laan kunde faae, faldt ogsaa virkelig. Dette Laan strakte sig nu ikke allene til Kiøbmænd, men til mange andre, som enten af Begierlighed til at blive riige, havde vovet formeget i *Actier*, eller og skiuldt deres Ødselhed og slette Huusholdning under denne Kaabe, for derved at blive sadte i Stand til at fortsætte deres vedtagne Levemaade; thi en *Abildgaard*, *Colbjørnsen*, *Westermann*¹⁾

¹⁾ Her tænkes vistnok paa de bekjendte Mænd P. C. Abildgaard, der indlagde sig et stort Navn som Veterinær og var Stadsfysikus i Kjøbenhavn fra 1775-82 (see om ham Petersens Danske Literaturhist. V, 2, 25), og den af Bondesagen saa fortjente C. Colbjørnsen (see Petersen sammesteds S. 53). En Markus Westermann blev 1781 Justitsraad og Kommitteret i General Landsoekonomi og Commercekollegiet.

Wæxelsen og fleere, som alle have meget store Lønninger, bekom nogle Tønder Guld, og da ingen kunde indsee hvad Sikkerhed disse havde kunde stillet for de store Summer, de havde faaet, saa vovede andre at begiere dem endnu større paa samme Maade. *General Krigs Commissair Brown* og *Etats Raad von Hemmert* som begge allerede havde erhholdet meget anseelige Laan¹⁾, kom paa nye ind igien, den første om 80,000 Rd. og den Anden om 200,000 Rd. uden at kunde byde noget andet *Hypothèque* end Løftet at betale Dem igien naar disse Summer løb ind fra deres Vestindiske *Debitorer*.²⁾

Man havde allerede grebet saa vidt om sig med at giøre *Banco* Seddeler af egen Myndighed og Raadighed, at man for denne Gang ønskede at have andres Tilskyndelse at besmykke dette uforsvarlige Foretagende med. Til den Ende begierede Kongen i en Skrivelse til Over *Banque Directionen*³⁾ at den skulde give sin Betænkning over *Browns* og *v. Hemmerts* medfølgende *Memorialer*. Da dette Laan, om han end ville hielpe dem ikke kunde skee i *Banquen* imod hvis *Octroy*, der alt nok var snorret, saa var det ikke heller som *Directeurer* for *Banquen*; thi som de maatte de sætte sig derimod, men som Kongens betroede Mænd, og som de, der kiendte og burde kiende det heele Creditvæsen, at han forlangede at vide deres Tanker, men da Tiiden var kort, saa maatte de om Fem Dage indsende dem med en *Estafette*; og det enten samlede eller enhvers for sig, hvorved De tillige maatte iagttage den

¹⁾ Som Oplysning om, hvorledes Regeringen tvang Banken til at udbetale Laan, see Bilag Nr. 6.

²⁾ I Texten staaer, naturligviis ved en Skrivfeil, Creditorer.

³⁾ Medlemmer af Overbankdirektionen vare dengang O. Thott, H. Stampe, C. F. Numsen, E. H. Schimmelmänn, C. L. Stemann, O. Guldberg, C. D. F. Reventlou, H. H. v. Schilden og C. Aggerskov.

yderste Taushed. Men paa det de desto hastigere kunde bestemme sig; vilde han viise Dem, hvorledes han ansaae Sagen fra begge Sider; og hvad han troede der var for og imod den, saa at de allene i deres Svar behøvede at referere sig til en af Deelene v. *Litr. L.*¹⁾

Men uagtet det tydeligen saaes, at man ønskede at de vilde referere sig til det, som var for Laanet, saa forbandt dog Ære og Samvittighed *Geheime Raad Stampe og Numsen*²⁾, *Greve Ernst Schimmelmann* og *Christian Reventlau* til, udtrykkelig at erklære sig derimod. Hvor unaadig dette Forhold var bleven dem optaget, fik de snart et eftertrykkeligt Beviis paa; thi Kongens Skrivelse til Dem var fra 1ste Augusti, den 5te skulde deres Betænkninger indløbe og den 19de bekom de alle Fiire deres Afskeed fra Over *Banque Directionen* ved *Cabinets Ordrer*, og Aarsagen til den saaes tydeligen i den til *Greve Reventlau*, som lydede saaledes:

«Min kiere *Greve Reventlau*. De høystvigtige *Deliberationer*,
 «som angaaende *Banquen* og det dermed forbundne *Credit* og
 «*Finands* Væsen hyppigen i nogle Maaneder ere forekomne,
 «have viist mig, at Du med nogle fleere af Over *Directionen*
 «have visse Grundsætninger, som ikke allene bestrides af andre
 «Medlemmer, men som, hvad meere er, paa ingen Maade kan
 «foreenes med den Plan, Vi selv have foresat Os, og de Hen-
 «sigter som Vi have, og som Konge bør have. Skjønt Jeg
 «da nu er forvisset om, at Du tillige med dem, som høre til
 «Din Meening, have fulgt eders bedste Overbeviisning, Indseer
 «jeg dog fuldkommen, at det store *Finands* Væsen ikke kan
 «bestyres af Mænd, der have de meest stridige Grundsætning-

¹⁾ Findes ikke.

²⁾ C. F. Numsen, f. 1741 † 1811, var paa denne Tid Medlem af Overbankdirektionen, Direktør for Øresundstoldkammer og Deputeret i Rentekammeret, blev Overhofmarchal 1784 og R. af E. 1810.

«ger, og at Vi nødvendig maae betroe det til saadanne, der
 «ere overtydede om Vore egne Grundsætningers Rigtighed.
 «Derfor er det, at Vi herved løslader Dig, kiere Greve, fra
 «den Forretning, som Vi hidtil i vores Over *Banque Direction*
 «haver givet; og det gjøre Vi ikke af nogen Unaade, men
 «allene (det Du selv ogsaa begriber) fordi Tingenes ovenan-
 «førte Natur saaledes fordrer. I alt øvrigt er Jeg, som Jeg
 «altid har været, Din naadige Konge.

Christian Rex.

H. Guldberg.

Prd. 19de Aug. 1783.

Alle Fornuftige har stedse været eenige om, at den største Nytte Staten hostede af at lønne mange i et *Collegio*, var den, at Regenten ved at overveje troe og redelige Mænds forskiellige Meeninger kunde af dem uddrage og bestemme det bedste og gavnligste for Riget; men alle disse store Bekostninger bliver ganske unyttige det første alle i et *Collegio* ikke allene skal være af een Mening, men det som meere er af Kongens; thi saa falder alle Beraadslaaeninger om Tingene bort af sig selv, og man kan stedse uden at vide hvorledes og af hvad Beskaffenhed de ere, give den Erklæring: Vi ere samtligen af Deres Mayestets Meening.

Greven takkede for de høye Forsikringer om Kongens vedvarende Naade i et meget underdanigt Brev til ham, *vid Litr. M:*¹⁾ det blev lagt i et til *Guldberg*, hvori han overlod det til hans Indsigt og Skønsomhed at overlevere det indlagde eller ey. *vid. Litr. N.* Denne Omgangs Maade paa engang at forfæskedige Fiire Mænd af et *Collegio*, fordi de efter Pligt og Samvittighed havde lagt deres Meeninger for Dagen i en for

¹⁾ Mangler ligesom ogsaa *Litr. N.*

Landet meget vigtig Sag, og (efterat man havde) opfordret dem dertil, havde noget saa voldsomt og *despotiskt* i sig, at det gjorde *Cabinets Ordrene* endnu meere forhadte end de vare.

En Ven af *Guldberg* gjorde ham Forestilling desangaaende, med det Tillæg, at denne almindelige Misfornøjelse endelig maatte komme *Cron Prinsen* for Ørene, og de store Klagemaal de gave Anledning til gjøre et Indtryk hos ham, der i sin Tiid kunde have meget ubehagelige Følger for ham. Intet kan være et større Beviis paa at *Guldberg* gjorde Ondt med de beste Hensigter, end det Svar, som han gav paa denne velmeente Advarsel, og som bestod deri: At *Cron Prinsen* vilde meget meere takke ham derfor, siden *Cabinets Ordrene* ikke allene vare et Beviis for den *souveraine* Myndighed, men endog næsten den eneste Lævning heraf; fordi saa snart alting skulde gaae igiennem *Collegierne*, saa havde Dannemark lige saa mange Konger, som der vare Collegier. Venteligen har han antaget denne Meening efter Hr. *Sporon*, siden hans Skrøbelighed i at lade sig leede og føre af dem, som han tiltroede Indsigter var stor nok dertil; *Sporons* Hovmod og store Egenkierlighed tillod ham derimod ikke at gjøre andres Meeninger til sine, og at dette var hans, kan der ingen stærkere Beviis gives paa, end at han engang, da *Cronprindsen* lod sig forstaae med noget om *Cabinets Ordrenes* Unødvendighed, svarede ham: At naar de bleve afskaffede, saa betydede Prinsen ikke meere end lille *Mons* i *Slangerup*.

Geheimeraad *Nunsen*, havde som *Banque Directeur* paadraget sig det herskende Parties Misfornøjelse, der i Kongens Navn udøvede den meest uindskrænkede Magt. Den Beslutning, der den Gang blev tagen, kunde lære ham, hvad han ved en anden given Leylighed kunde vente sig,

ligesom og de store Fordeele, den hastige Forfremmelse til de vigtigste Poster, og de Æres Tegn, som de bekom, der stedse rettede sig efter det mindste Vink tillige burde underrettet ham om, at om man var hævngierrig paa den eene Side, saa var man dog ikke uskiønsom paa den anden, men ligesaa redebon til at belønne som hurtig i at straffe. Men uden at agte paa noget andet, end hvad Ære og Troeskab krævede af ham, blev han som første *Deputered* i Rente Kammeret, ved at handle efter de samme Grunde han havde fulgt, som *Banque Directeur*, men det frembragte og snart en lige Virkning. Ved hver en Leylighed hvori han handlede efter den hans Embede tillagde Myndighed, uden at forespørge sig om det havde *Cabinettets* naadige Bifald, bekom han fra det en skarp Irettesættelse og Forholdsregler. Han var bleven angreben af en slem og haardnakket Feber, der stedse indfandt sig igien, og hvortil maaskee den billige Ærgernis, over den Maade han behandlede paa, ikke bidrog Lidet.

Een af disse sædvanlige *Cabinets* Breve endte saaledes: Endnu have vi denne Sommer hørt, at naar en første *Deputeret* er borte eller ikke ved Helbred, skal der være en Tilladelse, at jntet vigtigt i hans Fraværelse maae forestilles; Denne Ordre fra Os vil vi have Os *in Originali* meddeelt. *vid. Litr. O.*¹⁾ Dette Brev yttrede Vedkommendes Mishag over *Numsens* Forhold i adskillige Ting, men det som bragte *Cabinettets* Forbittrelse imod ham til den høyeste Spidse, var noget som forefaldt med en Bonde Karl fra Kronborg Amt, der havde taget Tieneste ved Prins *Friderichs* Regiment, og hvor over der kom denne Ordre fra *Cabinettet* til Rente Kammeret af 3die *Nov*: 1783.

---

¹⁾ Mangler.

«Hvad Karlen *Lars Willumsen* fra Ordbye af det Kronborgske «*District* angaaer, som har villet lade sig *engagere* ved hans «Kongelige Høyheds, Vores kiere Hr. Broders Regiment, saa «skal Kammeret strax igienkalde sit Brev af 25de *October* 1783 «til *Oberst Hazthausen, Commandeur* af bemeldte Regiment, ved «at lade Karlen strax ved Sigte af denne Vores Ordre til be- «meldte Regiment udlevere, og spørge Vi videre, hvorledes «*Collegium* har kunnet, da det mærkede, at Vores kiere Hr. «Broder, som *Collegium* fra alle Sider skyldte den dybeste Ær- «bødighed, haver i Stedet for at vende sig til Os, villet, at «hans *Oberst* skulle gaae til Kammeret, kunnet svare et Brev, «som det, *Collegium* har ladet afgaae til bemeldte *Oberst*, uden «at erindre sig, at Vores kiere Hr. Broder var der imellem, «da *Collegii* dybe Skyldighed var, i Forveyen at indhente, hvad «Vores saa dyrebare Broder i saa ringe en Sag kunde ønske, «og derpaa at andrage Os Sagen; thi *Collegium* har her vovet «at *decidere*, hvor det ikke, men Vi allene havde at sige, hvad «der burde følges. Herefter maae man vogte sig at forfalde «i saadan uærbødig Uagtsomhed.

Samme Dag var Geheimeraad *Numsen* hos Prinds *Fridrich*, og da han iblandt andet berettede ham, at en Sag, som hans *Cammertiener Lüders* havde giort An- søgning om angaaende en Mølle til hans Broder Søn, var nu kommen til Endelighed, svarede Prindsen ham: saa har da Kammeret denne Gang været saa Naadig. *Numsen* følede meget godt hvad det skulde sige, og da hans *rap- port* om hvad der skulde foretages i *Stats Raadet* var til Ende, saa sagde Prindsen: De har io igien været syg. *Numsen* svarede derpaa, at hans Feber havde meldt sig igien, og at alle de, som det Efter Aar havde havt den, klagede over det samme, dog havde han været saa lykkelig, at den Dagen forhen var bleven ude. Hvorfor er De kommen op i Dag? og da han fik til Svar: at det var skeedt

paa det man ikke skulde troe om ham, at han forsømte noget, saa sagde Prindsen: Man vil dog ikke have, at Folk skal Myrde sig, men overalt saa bliver nok denne Post Dem for besværlig, da de er saa sygelig. Saa tydelig som end dette Udtryk lagde Hensigten for Dagen, saa stillede *Numsen* sig dog an, som om han ikke forstod det, og isteden for at Prindsen maaskee ventede paa, at han selv skulde begiere sin Afskeed, svarede han: at han arbejdede saa godt, og saa længe som det stod i hans Magt, hvorpaa han bukkede og nærmede sig Døren for at ophæve en Samtale han ikke længere var i Stand til at holde ud, da hans heele Legeme skielvede. Han havde nu største Aarsag til atvære sig dagligen ventende at bekomme sin Afskeed for Sygdom og Skrøbelighed i hans Alders 42de Aar. Han fattede og det Forsæt at tage imod den uden at sige et Ord, saafremt man lod ham beholde sin Post ved Øresunds Told, men tog man ham den med, saa vilde han forlange en *Commission* over hans Opførsel. Man lod ham ikke blive længe i en qvælende Uvished; thi Dagen efter bekom han følgende Brev fra Kongen, skreven fra først til sidst med hans egen Haand:

«Min kiere Geheime Raad *Numsen*.

«Det har gjort Os ondt at mærke, at dit svagelige Helbred og de igientagne Anstød hindrer Dig fra at følge, som «Du gierne ville, Rentekammerets Sager, og at deraf naturlig «opkommer en Ulyst til at føye Dig efter Tingene og den «Orden, som Vi vil, at de skal staae i. Derover frictage Vi «Dig herved fra Rentekammeret, men med Hensigt paa den «gode Os forhen viiste Tieneste, Ville Vi, at Du beholder *Directeur* Embedet ved Øresunds Told Kammer, og dertil et aarligt «Tillæg uden Afkortning af 500 Rd.

«Iøvrigt er vi din naadige Konge.

C. R.

Stats Secretairen havde begaaet en Feyltagelse i Udskriften af et Brev, som *Numsen* havde sendt ham tilbage for at ændre det. Hvor liden Underfundighed der laae i *Guldbergs* Siel og hvor ilde skicket han var til at forstille sig, viiser et Brev af 5te *Novbr.* 1783 til Geheime Raad *Numsen*, hvori han takker ham for Brevets Tilbagesendelse, bevidner, hvor nær det gaaer ham, at de To nu ikke i Sager skal have meere at gjøre med hinanden, og lykønsker ham af sit Hierte til at have naaet Havnen, og kan nyde sig selv, hvorved han beder ham erindre sig de Øyeblikke, hvori Venskabet imellem dem havde giort ham megen Fornøyelse, og det i saadan en elendig og med Lignelser opfyldt Stil, at den tydelig røber hans Forlegenhed *vid: Litr. P.*¹⁾ *Numsen* besvarede ham det, som en Mand, der føler sin egen Værd, og i Følge deraf den ham tilføyede Forurettelse, uden at fornede sig til at klage derover. *vid Litr. Q.*

Hvad *Cron Prindsen* tænkte ved alt dette, og hvor høyligen det forøgede hans Længsel efter Øyeblikket, hvori han blev berettiget til at gjøre Ende paa dette uretsfærdige og fordærvelige Herredømme, kan enhver let slutte. *Correspondancen* imellem ham og Grev *Bernsdorff* var bleven vedligeholdt den heele Sommer. Prindsens Breve udtrykkede hans tiltagende Agt og Tilliid for Greven, og Grevens hans Kierlighed og Hengivenhed for Prindsen og Nidkierhed for Landets Vel. Da han skrev Kammer Junker *Bulou* til viiste (han) hvor fornøyet han var med Prindsens tagne Beslutning at oppebie den

¹⁾ Baade dette og Litr. Q mangle. Derimod findes i Manuskriptpakken et Brev fra *Numsen* til *Bülow*, hvorpaa D. Biehl har bygget sin Fortælling om hans Afskedigelse. Det trykkes som Bilag Nr. 7.

af Kongen bestemte Tiid, og hvor nødvendig det var, at Prinsen forinden ikke i ringeste Maade enten yttrede Behag eller Mishag over alt hvad man foretog. *vid. Littra.*¹⁾

Bülous Breve til Greven indeholdt en fuldstændig Beretning om alt hvad der angik Prindsen, saavel i henseende til hans daglig voxende Forstand, som den Underviisning han fik. *vid. Littr.*

Prindsen vidste ogsaa saa vel at skiule de Bevægelser, som alle disse for Staten skadelige Foretagender opvakte i hans Hierte, at man enten ikke holdt det Umagen værdt, at give nøye Agt paa ham, eller og troede, at Prindsen hverken saae eller hørte noget af alt hvad man foretog sig, og om saa var, da var det ham saa ligegyldigt, at han ikke engang lagde Mærke dertil.

Den 29de *October* forlod Hoffet *Fredensborg* og den 30te blev Kammer Junker *Bülou* ansagt til at være om Aftenen i *Stats Secretairens Cabinet*. Da han havde hilset ham, sagde *Guldberg*: Jeg har vigtige Ting at sige Dem, beste Ven, men jeg taler paa Herskabets Vegne, og af Samme har jeg *Ordre* at tage det Løfte af Dem, at De som *Cavallier* giver mig Deres Æres Ord paa og for Guds Ansigt, ei at aabenbare for andre end de, som jeg tillader Dem, hvad jeg nu har at sige Dem. De har i saa lang Tiid ei vidst, hvorledes De var med mig, og en hob Omstændigheder har gjort, at jeg ei har kundet være det, som jeg

---

¹⁾ De paa denne Side citerede Breve mangle. Et enkelt ubetydeligt Brev fra Bernstorff til Kronprindsen fra denne Tid findes i Manuskriptpakken; men det interessanteste Vidnesbyrd om den nøie Forbindelse imellem dem indeholdes i et Brev fra Ludvig Reventlow til Bülou, der er trykt som Bilag Nr. 8. Baade i 1783 og i Begyndelsen af 1784 forhandlede der imellem Kronprindsen og Bernstorff foruden ved Breve ogsaa ved Ludvig Reventlow, som besøgte Bernstorff.

vilde, men jeg har i lang Tiid *præparert* det, som jeg nu har at sige Dem, men glem ikke det Løfte, som De har giort om Taushed. De skal være *Marchal* hos *cron Prindsen* og jeg *gratulerer* Dem af mit ganske Hierte og ønsker Dem Guds Velsignelse dertil. Herskabet vil selv sige Dem det, Geheime Raad *Schack* og *Etats Raad Sporon* har arbejdet paa det samme som jeg, og disse To kan De tale reendt ud med i denne Materie, de har begge ønsket det og fornøyer dem derover. Jeg anbefaler Dem, som et Mønster at følge i den Forfatning De kommer Geheime Raad *Schack*, ham saae jeg og kiendte, og han har aldrig svigtet mig, ligesom jeg igien er hans beste Ven. Hans Exempel maae De i et og alt følge, forstaaer De mig? og da vil De blive roelig og lykkelig som han. En Hofmand bør ei blande sig i *Affairer*; thi han kan ei følge dem, lad de, som kan følge dem blive derved, og beklag dem for deres Aag. Altsaa det *Schack* har været mig, det maae De være *Sporon*; jeg kan nu og sige Dem, at han skal være *Cabinets Secretaire* hos *Cron Prinsen*, og man er ret lykkelig i ham at have troffen den Mand, som man kunde betroe det til. Herskabet ønsker tillige, at De ei siger noget om vor Samtale til *Cron Prindsen* og ikke betroer noget deraf til nogen Ven.

Billou, der i sit Hierte var inderlig rørt over Forsynets viise Bestyrelse, der for at skaane hans erkjendtlige Barm for den Bebrejdelse at omgaaes hans Befordrer og Velgiører med Falskhed, havde maget det saa, at i samme Øyeblik, at man bekiendtgiorde ham sin Lykke, man tillige viiste ham, at Hensigten dermed var mindre at giøre Vel imod ham, end at have i ham et Redskab til at overtale *Prindsen* til at handle, som De fandt for godt, var ved disse Betragtninger kommen i en Sinds Bevægelse, der neppe

tillod ham at svare, men *Guldberg* uden at give Agt derpaa, blev ved: Jeg *gratulerer* Dem, lille kiere, Hans Kongelige Høyhed er endnu ung, og nu haaber jeg at have givet Dem Beviis paa, at Jeg er Deres Ven, Nu kan De og tænke paa at tage Dem en lille Kone, Jeg har før talt med Dem derom, og jeg skal giøre alt dertil, som jeg kan. Jeg seer, at vor Samtale giør Indtryk paa Dem, *afficerer* den Dem kun ikke formeget, maae jeg give Dem et Glas Vand? *Bülau* forbad sig det, hvorpaa *Guldberg* sagde: Jeg kan ikke sige Dem hvor glad jeg har været, siden i Tiirsdays, da jeg fik Tilladelse at sige Dem dette, jeg bad mig det ud, som en Naade, og at jeg siiger Dem det nu strax i Dag vil De finde er det stærkeste Beviis paa mit Venskab for Dem; thi det er skeedt for at De desto bedre kunde vogte Dem for at føde en Mistanke, som visse *Liaisons* har paadraget Dem, De er iblandt andet meget *lieret* med *Numsen*, tildeels med *Schimmelmann*, og mindre med *Reventlau*; Angaaende den Første —

Ved et blot Løfte om en Befordring, der var tilkommen *Bulou* for længe siden, strax at lade sig mærke med, at man troede derved at have tilkiøbt sig en Rettighed over ham, der skulde strække sig lige indtil hans Følelser af Venskab og Høyagtelse, syntes ham at gaae noget for vidt, og paa det man ikke skulde udtolke hans Taushed som et Samtykke til alle disse græsselige Fordringer, sagde han: Nu maae Deres *Excellence* tillade mig, at jeg falder Dem ind i Talen, for det er ikke mig ligegyldigt om jeg giver Dem Oplysning herom nu strax eller siden. *Numsen* var i *Garden*, som *Major*, da jeg blev sat derind som *Lieutenant*; jeg var ung og havde ingen Bekiendtskab. *Numsen* tog sig af mig og har siden den Tiid altid været artig og venskabelig imod mig, og jeg kan tillige

bevidne, at jeg altid har mærket den beste Tænkemaade hos ham. Om Deres *Excellence* har han og altid talt med megen Hengivenhed. Nu seer De Grunden til mit Venskab for ham; jeg veed vel, at Herskabet ei er fornøyet med ham; men det er mig io en ganske uvedkommende Sag, og om han var nok saa ulykkelig kunde det ei formindske mit Venskab og deri troer jeg, at Deres *Excellence* ei vil finde, at jeg har Uret.

Jeg har nok troet, svarede *Guldberg*, at der har været noget *Anterieur* i Deres Venskab, men De maae vel vogte Dem; Herskabet er ikke fornøyet med ham, og De har ikke heller Aarsag til at være fornøyet med ham. Jeg har og altid holdt meget af ham, og jeg har givet ham de største Prøver derpaa, men siden *Januarii* Maaned i dette Aar kiender jeg ham ikke meere, men det er ikke ham selv men en Søster¹⁾ der er Aarsag dertil, og der kunde jeg da sige meere om. Søg nu Leylighed, Lille Kiere, at tale med *Sporon* og Geheime Raad *Schack*, og med dem kan De tale reent ud, naar De vil tale med mig, saa kan De komme herop, og saa skal De altid finde Deres Ven. Lad os nu sidde et Øyeblik. — Men nu maae De vel vogte Dem for *General Eichsted*, De veed, at denne Gamle har Spioner overalt; Jeg veed, hvorledes De tænker i Henseende til ham, jeg har og undertiiden sagt Herskabet noget af vore Samtaler paa hans *Chapitre*, da vi boede lige over for hinanden paa Fredensborg; Nu kiender man ham nøye. *Bulou*, der havde meget gode Grunde for ikke at indlade sig i den Materie, sagde, uden at svare det ringeste dertil, *Numsen* skal være heftig syg. Ja; det gjør mig

---

¹⁾ Denne Søster er vistnok Magdalene Charlotte Hedevig, gift med Baron Løvenskjold til Løvenborg, f. 1731 † 1786.

meget ondt, svarede *Guldberg*, han tillige med nogle andre deres Opførsel er mig ubegribelig. Jeg kan ikke faae dem til noget, alt hvad jeg har gjort siden Nye Aar har været blot Nød Værge. Vær De for Alting forsigtig, kiere Ven, vogt Dem for Venner; jeg har prøvet mange, og kan sige, hvad der er ved dem at gjøre. Jeg kan iøvrigt sige Dem, at jeg har ret meget gode Tanker om Deres Prins; Dronningen er og særdeles fornøyet med ham; jeg har nyelig talt med ham, han var lykkeligere end mangan en Cron Prinds i at komme saa tilig til *Affairene*, og dem skal han faae nok af, Ja lige op til begge Ørene. Nu Jeg kan ikke sige Dem hvor det fornøyer mig, at Herskabet har biefaldet denne Sag med dem, da jeg har været den, som har skaffet Dem til Prindsen.

Faa Mennesker besidde den Gave at gjøre Forbindtligheds Vægt dobbelt ved Maaden at paalægge den. Havde *Guldberg* forkyndt *Bülou* sin Forfremmelse ikke som en Naade og Velgierning, hvorved man vilde købe ham lige indtil hans mindste Siele Ævne, men som noget han ved sin lange og troe Tieneste længe havde fortient; og isteden for at gjøre sig en Fortieneste af at have talt for ham, som om det han fik, var uendelig mere end hans høyeste Forvendtning kunde gaaet ud paa, gjort hans i lang Tiid udviiste Koldsindighed og Tilbageholdenhed mod *Bülou* for en Virkning af hans Skamfuldhed over, at Omstændighederne havde gjort det nødvendigt, at han ikke før havde faaet Prøver paa, hvor fornøyet man var med hans Forhold, saa kunde man dog havt et Skin af Haab til at føre ham bag Lyset. Men at gjøre det, som man ikke uden en aabenbare Uretfærdighed kunde betage ham, til en Velgierning, som det havde kostet Møye at erholde for ham, og som han maatte stræbe at forliene ved at være en blot

Machine og Redskab i en stolt og opblæst Mands Hænder¹⁾, som ingen Fornuftig kunde bære sand Agt for, det var at dæmpe den Erkiendtligheds Gnist, der kunde fænge i et ædelt Hjerte, der med den allerstørste Beskedenhed, dog nødvendig maatte foragte sig selv, dersom det ikke havde følet sig ydmyget ved slig en Anmodning og sligt et fremsadt Mønster.

Desforuden vidste *Bulou* meget vel, at man sikkert ikke havde valgt ham, dersom man havde tørdet vove at gjøre Prindsen i mod i denne Post; thi *Cron Prindsen* havde tre Dage førend de reyste fra *Fredensborg* under Tavsheds Løfte betroed ham, at *Sporon* om Morgenens havde sagt til ham, at han vilde spørge Prindsen om noget, men han maatte give ham et *cathegorisk* Svar, nemlig: om han var fornøyet med Kammer Junker *Bülou* og ønskede at beholde ham hos sig? Hvorpaa Prindsen svarede: at han var meget vel fornøyet med ham, og ønskede inderlig at beholde ham. Man viiste for liden Opmærksomhed for Prindsen at dette Spørgsmaal kunde være gjort ham, fordi man søgte at indrette alleting efter hans Behag, og kunde altsaa ingen anden Hensigt have end at faae udfrittet af Prindsen, om *Bülou* var ham saa ligegyldig, at man kunde give ham en anden *Marchal* uden at opvække Misfornøelse hos ham.

Da man under den Titel Herskabet forstod Dronningen og Arve Prindsen, saa kunde *Bulou* være sig ventende, at det ikke vilde vare længe førend de selv vilde forkynde ham den store Naade, de havde ladet ham vederfare; og to Dage efter at han havde talt med *Guldberg* blev han ansagt at komme til Prinds *Friderich*. Efter en kort Samtale om ligegyldige Ting, sagde Prindsen: De har talt med

---

¹⁾ Herved menes *Sporon*.

Geheime Raad *Guldberg*, og det fornøyer mig at kunne *gratulere*. Jeg mærkede, at *Cron Prinsen* ikke var imod Dem, at han nu kunde vel lide Dem, og havde Fortroelighed til Dem. *Bülou* svarede, at han havde Aarsag at være tilfreds, Hans Kongelige Høyhed viiste megen Naade imod ham, og han torde haabe, at han ikke skulde fortryde paa, at han skulde blive, paa nogle Aar havde han ikke tordet vove at ønske det, da han indsaae hvor vanskeligt det var at være hos saa ung en Herre, der var saa mange Forførelser underkastet. Prindsen svarede dertil: De har nu saa længe været hos Prindsen, og jeg har mærket, at De altid har været saa meget forsigtig, og at De har søgt at bringe Prindsen til at elske sin Familie, i det mindste troer jeg for en stor Deel, at Vi have Dem at takke. Dronningen er og meget fornøyet med Prindsen. *General Eichsted* kiender man nu ret godt, han har engang forrige Vinter talt med Dronningen om de Forandringer ved Cronprindsens Hof, og da talte han og om Dem, og svarede Dronningen, aa Ja! som i Tanker, men saa har han nok sagt Dem det for at han vilde have Takken. *Bulou* sagde, at han for sin Person ikke havde at klage over *Generalen*, at der kun havde været een Trætte af Vigtighed imellem dem, og at han i den havde givet ham dobbelt saa megen *reparation*, som han kunde forlange, at han paa ellefte Aar vel havde *probeert* endeel, men Gud havde hidtil været saa naadig at give ham Kræfter og Moed, og paa hans Bistand forlod han sig ogsaa for Fremtiden. Hvorpaa Prindsen svarede: Da De har været saa længe hos Cron Prindsen, og han saa got kan lide Dem, saa kunde De altid vente Dem at blive vel aflagt. Vi troer at kunne forlade Os paa Dem, og at De ikke *melerer* Dem med noget for det

er det Beste, jeg troer ikke heller De skjøtter derom. Dronningen vil nok selv sige Dem det.

Prinds *Friderich* havde fuldkommen ret i, at det var *Billou*, der søgte at bringe Cron Prindsen til at oversee alt hvad der kunde være at udsætte paa Dronningens og Arve Prindsens Forhold og allene at betragte dem, og omgaaes dem endog i Fremtiden, som sine nærmeste Paarørende, og aldrig viise Fortørnelse eller Nag imod dem, men tvertimod gjøre dem Livet saa behageligt som muligt. Da han ofte igientog det, saa svarede Prindsen ham en Dag, da han var i ond Luune? Men De taler altid saa meget om, at jeg skal være god imod dem, det er nok for Deres egen Sikkerheds Skyld. *Billou* svarede: Jeg haaber, at De ikke kan troe, at jeg i dette Tilfælde tænker paa min Person, De veed mine Grunde dertil; det er for Deres egen Roeligheds Skyld, for at forskaffe Dem den hærlige Triumpf at belønne Ondt med Godt, og for det, som Publicum vil dømme derom, der endog, hvor lemfældig Deres u(d)øvede Retfærdighed var, vilde slaae sig paa de Lidendes Side, og allene see en høylig elsket Konges Enke og Søn i dem. Jeg har sagt Dem, og saa længe jeg har den Lykke og Naade at være om Dem skal jeg uafsladelig sige og bede Dem, at viise Overbærelse for det forbiegangne, Aarvaagenhed i det Nærværende, og en Afskrækkende Strængighed mod alle tilkommende Laster og Forbrydelser; thi derved viiser De sig, som Folkets sande Fader og gjør Deres Undersaatter til lydige og tilliidsfulde Børn. Imidlertid, min naadige Herre, maae jeg tilstaae Dem, at jeg er i den allerubehageligste Forfatning og som ikke volder mig liden Bekymring; Herskabet vil vist nok herefter viise mig megen Fortroelighed, og naar de saa herefter seer hvorledes det gaaer, hvad vil de da ikke forekaste mig? Hvorledes skal

jeg bære mig ad dermed? De, skal, svarede Prindsen, viise megen Fortroelighed mod dem igien; det er io for en god Sag, og De bør gjøre det, om De holder af mig. Jeg seer, sagde *Bilou*, at Skinnen vist vil blive imod mig, men jeg haaber at handle saaledes, at jeg skal kunne forsvare det for Gud, mig selv og Dem, min naadige Herre.

Tredie Dagen efter at *Bilou* havde været hos Prinds *Friderich* blev han ved en Svæddel fra *Ober Hoff Marchallen* ansagt til *Audience* hos Dronningen. Da han kom ind til hende, sagde hun: at han vel vidste hvorfor han var kaldet. *Bilou* kyssede hendes Kiøle og takkede, hvorpaa Dronningen sagde, at han maatte tage *Geheime Raad Schack* til Mønster og føre sig op som han og ei melere sig med noget. Da han havde lovet det, sagde Dronningen: Jeg veed ikke hvorledes det gaaer til meere hos Dem? Og han svarede, at han haabede, at hendes Mayestet var fornøyet med Prindsen? Hun svarede: Ja; og spurgte videre: om Prindsen aldrig havde sagt ham noget om at blive hos ham? *Bilou* forsikkrede Ney, og at han altid havde søgt at undviige alt hvad som kunde give Anledning dertil. Dronningen sagde: Deri har De gjort meget ret, men det undrer mig dog, at Prindsen ikke har sagt noget derom. Der findes vel ogsaa dem, som tænker at blive, saa besynderligt, som det ogsaa er. Han svarede, at for et Aar siden havde vel *General Eichsted* talt om at gaae bort, men nu gik det Rygte, at han tænkte paa at blive. Da er dog, sagde Dronningen, Kongens Brev tydelig nok, og jeg veed ikke, hvad han vilde være; thi han kan dog ikke som Stats Minister blive hos Prindsen. I hvorlænge end *Bilou* havde været til Hove, var han dog ikke bleven Hofmand nok til at foregive den samme Uvidenhed, som Dronningen foregav, men sagde reent ud, at han ikke ret vidste *Eichsteds*

Hensigt, men han skulde egentlig grunde sit Haab derpaa, at Hendes Mayestet havde sagt ham, at han ikke skulde komme ud af Slottet, førend man bar ham ud; og det i den Anledning, at han i Begyndelsen af dette Aar havde spurgt om han skulde blive eller ey, for derefter at bestemme Tiiden Bygningen paa *Liselund* skulde være færdig i. Det veed jeg aldrig at have sagt, svarede Dronningen, thi det kunde jeg ikke, fordi Kongen maatte sige det, og har jeg sagt det, saa om jeg maae sige det, har jeg ikke selv vidst hvad jeg sagde; men naar jeg besinder mig, saa troer jeg dog, at han har talt derom engang, da han var misfornøyet over noget og var saa meget syg. Vi veed vel, at De har ret gode Venner, men de maae ikke have noget hermed at bestille, det var ikke heller smukt om De vilde forlade dem nu, men de maae dog ikke vide noget om nogen Ting. Faaer de noget at vide, saa vil det ikke feyle, at de io vil giøre meget for mange Ting. *Bulou* forsikkrede, at opføre sig saaledes, at han stedse kunde vedligeholde en god Samvittighed. Dronningen svarede, at de forlode dem derpaa, og spurgte, om Prindsen vidste, at han var der? Han svarede Ney; men at han ønskede, hendes Mayestet vilde have den Naade og sige ham det. Hun svarede, Ja; men endnu kan det ikke skee; og De maae for alting ikke sige ham, at De har været her. *Bulou* bukkede, og havde ikke heller sagt det, dersom Kammer Junker Giedde ikke ved en Hændelse havde faaet at vide, at han var hos Dronningen, og da det maatte komme Giedde besynderligt og fremmet for, saa var det at formode, at han talede derom, og gjorde han det, og *Bülou* tav dermed, saa maatte han befrygte, at det kunde opvække Mistanke hos Prindsen. Han sagde ham det altsaa, at Dronningen havde bekræftet det, som

Guldberg havde sagt, og talt med megen Kierlighed om Prindsen.

Med ulige Sindsbevægelser og ganske forskellige Forventninger bleve Øynene vendte til den 4de *April*, som var den til *Cron Prindsens Confirmation* bestemte Dag og man overlagde paa begge Sider de beste og tienligste Midler til at hoste Frugt af den. Dronningen, som stred for at beholde Herredømmet, snoede og vikklede sig om *Cron Prindsen*, som en Konge, og syntes ligesom at vilde læse hans Ønsker i hans Øyne for at kunne forekomme dem, men da Indflydelsen det kunde give hende over ham var meget uvis, saa holdt hun det fornødent at føye saadanne Anstalter, at om hun ikke kunde bemestre sig hans Villie, da at sætte den saa snevre Grændser, at Prindsen aldrig kunde faae noget udført, uden hvad hun vilde, og i de beste og nyttigste Forslag at blive overstemmet, dersom hun ikke fandt sin Regning ved at det gik igiennem. Dertil var nu intet tryggere og beqvemmere Middel end at besætte det Geheime *Stats Raad* med Folk, som hun kunde dreye og lede, som hun vilde, og Omstændighederne understøttede hendes Forehavende saa vel, at det syntes at være en Nødvendighed at giøre nye Statsministre. Siden *Bernsdorffs* Afgang havde der kun været Fiire: *Thott*¹⁾, *Eichsted*, *Schack Ratlau* og *Godsche Moltke*²⁾. Men *Thots* svagelige Helbred havde næsten et heelt Aar holdt ham fra (at) møde i det, og *Eichsted*

¹⁾ Otto Thott til Gaunø, f. 1703 † 1785, Medlem af Geheimekonseillet fra 1758—1770 og fra 1772 til sin Død, ophøiet i den lehnsgrevelige Stand 1767, Oversekretær i Danske Kancelli 1763, R. af El. samme Aar.

²⁾ Joachim Godske Moltke, siden Greve til Bregentved, f. 1746 † 1818, Deputeret i Admiralitets og Kommisariatskollegiet samt i Finanskollegiet 1772, R. af D. 1773, Medlem af Geheimekonseillet 1781, R. af El. 1783; jævnfør om ham S. 280.

skulde gaae ud af det, saa der blev kun to, hvoraf hun vidste, at den ene, nemlig *Schac Ratlau* var paa Prindsens, og den Anden paa hendes Partie, men da det var giørligt, at ventende Fordeele kunde bevæge Grev Moltke til at sadle om, saa var det fornødent at indrette det saaledes, at hun i saa Fald endog beholdt de fleeste Stemmer. Geheime Raad *Rosencrone*, der ved Kongen af *Preussen* var bleven Minister for de udenlandske Sager og til Ære for hans høye Befordrer lod Ministerne skrive 8te til 9 Breve i Rad og begiere Forholds *Ordre* i vigtige Begivenheder, uden at besvare dem eet, havde vel havt Sæde, men ingen Stemme i Stats Raadet, og da man alletiider kunde være vis paa hans, saa var det en Følge han maatte have den; og hvilken nyttigere hvilken brugbarere Mand kunde der findes end *Stats Secretairen*, der i saa lang en Række af Aar havde havt alleting under sine Hænder. Men disse to kunde ikke endnu give Udslaget, dersom *Grev Moltke* svigtede, der maatte altsaa være een endnu, og dertil blev Geheime Raad *Stemann*¹⁾ valgt, hvorved man tillige vandt det, at Grev *Schimmelmann*, som man ikke kunde lide, blev tvungen til at begiere sin Afskeed. Stats Raadet, saaledes besadt, gav Dronningen heele Regierings Tømmet i Hænderne, uden at det engang havde Anseende af, at hun rørte ved det, og for at gjøre dette endnu sandsynligere skulde *Cabinettet* forflyttes fra Prinds *Friderich* til *Cron Prindsen*, *Sporon* som *Cabinets Secretaire* gjøre Forestillinger efter *Stats Secretairens* Godtbefindende, og denne igien indhente Dronningens Samtykke dertil, og Misfornøyelsen hos det Al-

¹⁾ Chr. L. Stemann, f. 1730 † 1813, var paa denne Tid Medlem af Overbankdirektionen, Skatkammerdirektionen, Bjergværksdirektionen og Deputeret i Finanskollegiet, blev R. af D. 1776, R. af El. 1809.

mindelige, over hvad der blev foretaget, falde paa Cron Prindsen. *)

Cron Prindsen paa sin Side forsømte nu ikke heller at lægge Planen til det, som han, naar Tiiden kom, vilde have sat i Værk¹⁾, hvorved han havde den Fordeel, at da ingen ventede det, saa fattede heller ingen mindste Mistanke derom, eller skiulede hvad de havde i Sinde, enten i den Tanke, at han ikke kunde indsee hvad det sigtede til, eller og, at hans Ærgierrighed vilde finde sig noksom kildret og tilfredsstillet, ved at blive adspurgt, om han ikke fandt det og det, saa for godt, eller havde noget derimod. Han vidste altsaa ikke saasnart, hvem det nye Stats Raad skulde bestaae af, førend han ogsaa fattede Hensigten deraf, og foresatte sig, at skaffe dem alle ud af det igien, naar han først havde tiltraad det. Den gamle *Thott*, Greve *Bernsdorff* og *Schack Ratlau* vare de tree Mænd, som han sikkrest og tryggest kunde vælge til sine Ledsagere og Understøttere paa den besværlige Bane han skulde betræde, men da *Thott* var lidet eller juset meere at giøre Regning paa, og Stats Raadet nødvendig maatte bestaae af meere end to, saa maatte der udvælges nogle til at besætte deres Pladser med, som han vilde give Afskeed. Geheime Raad

---

*) *Sporon* sagde til *Cronprindsen*: Jeg skal være den Mand hvorigiennem alt skal gaac, naar De vil noget hos Arve Prindsen, saa siger De mig det, og naar Arve Prindsen vil noget hos Dem, saa sender han Bud til mig.

---

¹⁾ Som Exempel paa, hvorledes Kronprindsens Tilhængere i denne Tid søgte at sætte ham ind i Regeringsvæsenet, henvises til Bilag Nr. 9, et Brev fra Numsen, som findes i den Bülowske Samling i Sorø 70 A 10 a.

Schack Ratlau holdt det for best og raadeligst at Prindsen indsadte det gamle 1770 forafskeedigede *Conseil* igien, siden det var Mænd, som havde megen Kundskab og Erfarenhed ved den lange Tiid, de havde havt Tingene under Hænder, og kunde følgerigen blive Prindsen til overmaade stor Gavn og Nytte. Geheime Raad *Stampe* og nogle fleere vare af samme Meening og Grev *Bernsdorff* havde jntet derimod. Men *Cron Prindsen* selv stod dette Forslag i ingen Maade an foruden de særdeles Grunde, som han havde at anføre imod enhver især var det ham nok, at de havde været meere hadet end elsket af Folket, at det aldrig vilde eller kunde fatte Fortroelighed til Dem, og derfor med Frygt og Misfornøjelse saa Tingenes Bestyrelse i deres Hænder, og deri var General *Hutt* og Kammer Junker *Bülou* eenig med ham, og denne blev det overdraget, at opsætte de Indvendinger, som Prindsen havde imod dem, skriftlig. Saa nødig som han end vilde, saa maatte han dog, og den gamle *Moltkes* Egennytte¹⁾ og Lyst til at beriige sig, *Rosenkrandses*²⁾ sorte og rænkefulde Hierte, og *Reventlaus*³⁾ grumme Forhold imod Kongen og den skadelige Virkning det vilde (have) hos ham at see *Reventlau* saa ofte og nær ved ham, blev sat i saa klart et Lys imod deres Forstand, Indsigter og Fortienester, at disse ikke kunde veye op derimod. v. *Litr.*⁴⁾ *Schack Ratlau* tilstod ogsaa, at hans Forstand var overtydet, endskiønt hans Ønske ikke var ganske borte,

¹⁾ Her menes Adam Gottlob Moltke.

²⁾ F. C. Rosenkrantz, f. 1724 † 1802, Deputeret i Admiralitets og Generalkommissariatskollegiet 1754, R. af D. 1760, Oversekretær ved Sæetaten 1763, Medlem af Geheimekonseillet 1767, R. af El. 1769.

³⁾ Ditlev v. Reventlow, født 1712 † 4de December 1783. See om denne Hist. Tidsskrift III, 4de Bind S. 284 Note 2 og S. 343 ff.

⁴⁾ Findes ikke i Manuskriptpakken.

og bad altsaa *Bulou*, da det var Nødvendighed at have flere, at foreslaae Geheime Raad *Blohme*¹⁾, Geheime Raad *Rosenorn*²⁾ og Grev *Haxthausen*³⁾ for Prindsen.

Da det var høyst nødvendig, at bruge den yderste Forsigtighed for ei at opvække Mistanke om, at Prindsen tænkte paa at foretage den ringeste Forandring, saa maatte *Bülou* ogsaa opfylde *Guldbergs* Begiering og gaae til *Ober Hoff Marschallen* og *Sporon*; den første vexlede en *Hoben Complimenter* med ham, og den Anden viiste sig saaledes i sin fulde Skikkelse, at den meest Taabelige maatte kiendt ham for en opblæst Giek. Om hans Hensigt var, at lade *Bulou* vide hans Meeninger om alle Ting, paa det han kunde rette sig efter dem, eller om han vilde sætte ham i Forundring over hans Viisdom og Vigtighed, eller og maaskee begge Deele; men han lod Munden løbe idelig og om alt hvad der faldt ham ind. Han begyndte med at paalægge *Bülou* Tavshed om denne Samtale i Henseende til Prindsen, og derpaa sagde han ham, at (han) havde ladet sig overtale til at blive *Cabinets Secrétaire*, men allene paa Vilkaar, at *General Eichsted* skulde bort; Han vilde sætte *Generalen* Fingeren paa Øyet og taalte ikke et Ord, og agtede, naar han ikke havde meere med ham at bestille,

¹⁾ Der var dengang 2 Mænd af dette Navn. Den ene var Wulf v. Blome, R. af D. 1767, Landraad i Holsteen 1769, Geheimeraad 1773, † 1784; den anden Otto v. Blome til Heiligenstädt, R. af D. 1773, envoyé i Frankrig siden 1770, Geheimeraad 1779, blev siden R. af El. 1797 † 1803. Her tænkes vistnok paa den sidste.

²⁾ Peter Rosenørn, R. af D. 1767, Geheimeraad 1774, Geheimekonferensraad og Justitiarius i Høiesteret 1780, Overskjønck 1782.

³⁾ Gregers Christian Greve af Haxthausen, f. 1732 † 1802, Deputeret i Admiralitets- og Generalkommissariatskollegiet 1763, R. af D. 1766, Geheimeraad 1768, R. af El. 1783, Overhofmester ved Sorø Ridderakademi Februar 1784, blev siden Statsminister 1789.

at sige ham hvad han var for en Karl. Man maatte vel vogte *Cron Prindsen* for Prindsen af *Hessen*¹⁾ og *Württemberg*²⁾, hvilken var kommen i med *Fabricius*, og han vilde vel snart gjøre det saa galt, at han nok brød Halsen paa sig selv. Han havde mærket, at *Cron Prindsen* talte saa gierne om Kobberstykker og Malerier, men det maatte *Bülou* vare sig for; thi det gav kun Anledning til, at han gav sig i Snak med disse Kunstnere, som der ikke i Almindelighed var noget ved; og det var ham ey heller til nogen Nytte. Han holdt ogsaa vel meget af *Militairen*, men det forbød sig selv, at han førte Krig; thi der var intet at føre den for. Endnu var det ingen Under, thi de fleeste unge Herrer vilde gierne agere *Parade Majorer*, men det vilde nok falde, helst naar han fik Øynene op om Prindsen af *Württemberg*. Kammer Junker *Giedde* kunde Dronningen slet ikke lide, men hvorfor havde hun aldrig vildet sagt til *Guldberg*, men da Prindsen havde sagt ham, at han ikke havde noget imod, at han blev, saa meente han at han kunde blive opvartende *Cammerherre*, uden anden Forretning end at følge med Prindsen, naar han kiørte ud, og da kiøre foran i sin egen Vogn og være ved Paaklædningen. Man var yderst forlegen med ham, thi han vidste intet uden at spille paa Fløyte. Han var for stolt til at tage imod (en) *Legations Secrétaire* (Post), og han duede til jntet andet end at være Føde Nød. *Bülou* maatte nu ofte kome til ham, at de kunde tale med hinan-

¹⁾ Her menes vistnok Carl af Hessen.

²⁾ Friderich Wilhelm Philip, f. 1761 † 1822, opføres i Statskalenderen for 1784 som Generalmajor af Infanteriet og Chef for det Lollandske Regiment. Hvilken *Fabricius* her skal tænke paa, veed jeg ikke.

den om alle Ting; thi paa den Fod, som Sagerne skulde komme, var det gavnligt i mange Henseender at de vare eenige; til Trods for saadan et *infame* Menneske, som *General Eichsted* var, der havde sagt til nogen, at hans første Politique bestode i at stifte Ueenighed imellem *Bilou* og *Sporon*.

Den Angel Dronningen lagde for *Cron Prindsen* var vel finere, og der behøvedes uendelig megen Forsigtighed og Varsomhed til ikke at lade sig fange. Han skulde nu vide alting og spørges om alleting, og hun syntes ligesom at udøse sit ganske Hierte for ham, og meddeele ham sine lønlige Tanker. Da han en Dag var hos hende bragte hun Talen hen paa Geheime Raad *Schack Ratlau*, roste ham meget for sin Forstand og Duelighed, men sagde tillige, at han var saa vankelmødig. Foreslog ham Kammer Junker *Bilou* som *Marchal*, *Ludvig Brockenhuus*¹⁾ og *von Krogen*²⁾ til Kammerjunkere, og Giedde til at gaae af som *Kammerherre* og beholde sin *Gage* i Pension, indtil der blev et Amt ledigt, hvilket Prindsen altsammen biefaldt, men foreslog 1000 Rd. til *Giedde*. Hun foreslog ham og, at gjøre *Eichsted* til *Ober Cammerherre*, lade ham beholde sin heele *Gage* som Pension og beholde sine Værelser paa Slottet, men gaae ud af *Conseillet*. Da Prindsen havde intet at indvende derimod, sagde hun, at der var endnu noget at tale med ham om, men som hun vilde bie med. Prindsen spurgte hvad det var? og Dronningen svarede: om den Preussiske Princesse, hvorpaa Prindsen svarede: Det har

---

¹⁾ Johan Ludvig Brockenhuus var dengang Kammerjunkere hos Juliane Marie; han blev R. af D. 1801, Overhofmester hos Dronningen 1808, † 1830.

²⁾ Godske Hans v. Krogh.

min naadige *Grand Mama* io lovet mig ei at tale om førend jeg er *Confirmeret*. To Dage derefter, taledes hun med ham om Nødvendigheden, at der kom nogle nye i *Stats Raadet*; naar *Eichsted* gik af; thi da der ikke var nogen Regning meere at giøre paa *Thott*, saa var der ingen uden *Schack Ratlau* og *Molike*, og spurgte ham derpaa hvad han syntes om *Guldberg* og *Stemann*, og om man ikke kunde sætte dem deri? Prindsen svarede: Ja; meget gierne, de kan være ret gode.

Det første Prindsen havde forladt Dronningen og var allene med *Bülou* fortalte han ham det, og *Bülou* sagde derpaa: Om De tillader det, min naadige Herre, saa var det i ingen Maade vel gjort efter det Forsæt De har at lade dem gaac ud igien; thi naar De engang har givet Deres Biefald saa utvunget, saa er De pligtig at holde det; og handler ikke som De bør, naar De siden jager dem bort. Ja, det er sandt, svarede Prindsen, nu indseer jeg det først, og jeg begriber ikke hvorledes jeg kunde være saa dum. Det værste, sagde *Bülou*, er det, at De udsætter Dem for, at man ei foretager sig det ringeste uden at spørge Dem først derom, og saa maae De io altid siige Ja i Blinde for ey at opvække Mistanke, da Dronningen nu roeser sig af at kunde vinde Dem om en Finger. De udsætter sig for, at man foreslaaer Dem at afskaffe *Commerce Collegium*, og saa maae De io samtykke, at *Schimmelmänn* faaer sin Afskeed, hvilket De dog ei gierne vilde, og naar *Stemann* skal blive i *Conseillet*, saa maaskee *Bernsdorff* ei kommer, og *Schimmelmänn* gaaer til sine Godser. Med Deres Hoffstat var det en anden Sag, det angik Deres Person, men alt andet er uden for Dem endnu. Det er sandt, sagde Prindsen, men hvordan skal jeg komme ud af det, hvad raader Herr *von Bülou* mig nu til? Naar

De tillader mig, svarede han, at jeg maae sige Dem min Meening, saa naar De vil blive Deres Forsæt troe, da bør De aldrig sige Ja eller Ney til noget, men hvad end Dronningen *proponerer*, da allene at svare: Det kan jeg ikke svare paa; jeg kan ikke bedømme det; jeg kiender det ikke; og naar De kommer til Dronningen igien, og hun atter spørger Dem om noget, da ikke allene svare saaledes, men endog lægge til, det kan jeg ligesaa lidet dømme om, som hvem der kan komme i *Conseillet* hvorved De da faaer Leylighed til at forklare Dem i den Materie, men saa maae De ogsaa tale saa reent ud, at der ikke kan tales meere om det. Man ønsker, man attraaer intet høyere, end at De nu vil give Deres Samtykke og Biefald til alle de Forandringer, som man vil gjøre; thi saa har De siden intet at forekaste dem; Men hvad vilde *Publicum* sige? og hvad vilde De sige Dem selv? Man maae altid lade dem blive i Uvidenhed, i det mindste i Uvished om hvad Deres Tanker ere; thi saa kan De siden altid gjøre hvad Ret er. Det er Dem uværdigt, min naadige Herre, at i det Dronningen foreslaaer Dem noget, og De biefalder det, at De da tænker: saasnart jeg kan skal det gøres om igien; det er ikke redeligt, og man bør stedse handle saaledes, at man kan agte sig selv. Det er kun for at undgaae et meget større Onde, at man har Lov til at vælge det mindre. De kan ved at skiule Deres Meeninger ikke bebrejde Dem selv Noget, og alle andre lige saa lidet, som man ellers med rette kunde. Jeg troer altsaa at De gjorde vel, i Morgen Aften i *Comediën* at sige til Prinds *Frederich* at Dronningen havde sat Dem i stor Forlegenhed og saa videre. Han vil strax sige *Guldberg* det, han det igien til Dronningen, og saa faaer De Leylighed at sige

Deres Tanker. Prindsen takkede ham kierligen for dette givne Raad og lovede at følge det.

Han holdt og sit Løfte troeligen; thi da han første Gang derefter var hos Dronningen og hun ingen Anledning gav ham til at komme frem med hvad der laae ham om Hiertet, saa begyndte han af sig selv derpaa og sagde: Min naadige *grand Mama*, Jeg har i Forgaaers sagt noget, som gjør mig ondt, fordi jeg ikke burde sige det; da jeg aldrig har eller endnu vil *melere* mig med noget. Det vilde være lige saa slet om jeg nu bekymrede mig om Regieringen, som om jeg ikke vilde gjøre det, naar jeg er kommen i *Stats Raadet*, og derfor veed jeg ikke heller at sige, om det er godt at *Guldberg* eller *Stemann* kommer i *Stats Raadet*. Dronningen sagde, at det var et Tegn til hans Godhed, og at han vilde haandthæve *Souverainiteten*¹⁾, men til hende kunde han derfor alletider i Fortroelighed sige sine Tanker. Prindsen svarede dertil: Ney det kan jeg slet ikke, fordi jeg aldeles ingen Tanker har i den Sag; jeg kan ikke dømme derom, og jeg siiger hverken, at jeg er fornøyet eller misfornøyet om *Stemann* og *Guldberg* kommer i *Conseillet*. *Numsen*, *Schimmelmann* og *Reventlau*, sagde Dronningen, er det dog umueligt at sætte i *Conseillet*. Det veed jeg ikke heller, svarede *Cronprindsen*.

Imidlertid vare de fleeste af *Cron Prinsens* Raadgivere endnu af den Meening at det vilde være til megen Fordeel for Prindsen, at det gamle *Conseil* blev indsadt igien, især da *Ober Cammer Herre Reventlau* døde, og derved den vigtige

---

¹⁾ Bülow har tilføiet: og græd meget som skeede ved alle slige Leiligheder.

Indvendning, om Kongens Rædsel og Forskrækkelse for ham, faldt bort, og forøgede Attraaen til at drage Fordeele af *Rosencrandses* Kundskaber og store Gaver; der fra hans onde og rænkefulde Side betragtet kunde blive farligere og skadeligere uden for *Conseillet*, end i det. Desforuden havde han i mange Aar været *Ober Secretaire* for Søe *Etaten*, den elskede ham endnu, den trængte til en Mand, der kunde sætte den i Stand igien, og raade Bod paa den Fordærvelse, som dagligen tog til, og at denne Mand fandtes i *Rosencrands* var der ingen Tvivl om, men hans bekiendte rænkefulde Siel voldte, at Prindsen paa ingen Maade kunde fatte Tilliid til ham. De, som Geheime Raad *Schack Ratlau* ved Kammer Junker *Bülau* havde ladet bringe i Forslag, stode ham ikke heller an, venteligen fordi han ikke kiendte dem nøye nok til at være fuldkommen overbeviist om deres Tænkemaade og Retsindighed, for at kunde skienke dem al sin Fortroelighed; og da Kundskab, Erfarenhed og Retsindighed vare de Egenskaber, der skulde bestemme hans Valg, saa var det en naturlig Følge, at det faldt paa Geheimeraad *Stampe* og General *Hutt*, men den første vægrede sig derved paa Grund af hans meget svagelige Helbred, og den Anden frygtede for, at hans Ukynighed i Landets Sprog vilde være ham en Hinder til at blive Prindsen og Landet der saa nyttig og gavnlig, som han ønskede og attraaede; men omsider lode de sig dog overtale.

Alt som nu denne vigtige og lyksalige Tids Punct for Dannemark nærmede sig meere og meere, maatte man ogsaa være betænkt paa at drage alle de forønskede Fordeele af den. Den Fierde *April* var den af Undersaatterne saalænge attraaede *Confirmations* Dag, og den 14de skulde Prindsen træde ind i Stats Raadet. *Cabinettets* Ophævelse, Grev

Bernsdorffs Indkaldelse, og et næsten ganske nyt *Stats Raad*, var det første som skulde foretages, og Grundvolden *Statts* Redning skulde opreyses paa, men dette maatte og skulde skee med Kongens Villie og Velbehag, og paa en Maade, at ingen Ulykkelige Taare skulde formørke Glandsen af denne hærlige Dag. Hertil udkrævedes en ordentlig overvejet Plan til at handle efter; *Geheime Raad Schack Ratlau* vægrede sig ved at gjøre Udkastet til den, men overdrog det til de andre, og naar de havde den færdig, vilde han give sine Betænkninger over den. *General Hutt* og *Grev Ludvig Reventlau* indgav hver et Forslag, saavel til Forestillingen *Prindsen* skulde gjøre Kongen, Ordrene til *Canceliet* og alle Vedkommende, angaaende *Cabinettets* Afskaffelse; og saa videre; men om dette skulde skee den første Gang *Prindsen* bivaanede *Stats Raadet*, eller om det skulde bie til han fandt en beqvem Leylighed dertil, blev ikke fastsadt og lige saa lidet om Forandringen i *Stats Raadet*, skulde skee samme Dag, som *Cabinettet* blev ophævet. De flestes Meening var, at det ikke allene burde skee paa engang, men endog den første Dag, *Schack Ratlau* derimod troede, at det var bedre at bie noget, paa det Kongen kunde blive vant til at see *Cron Prindsen* der, thi da det mindste usædvanlige sadte Kongen i en hæftig Bevægelse, saa var det at befrygte, at han, som allerede ved *Prindsens* Nærværelse, der var fremmet for ham, var bragt af sin Forfatning maatte løbe bort, naar *Prindsens* Forslag, som man vist maatte formode, fik Modsigelser, og skeedte det, saa var *Prindsens* Hensigter til meere Skade end Nytte bleven bekiendte, siden de, som ikke fandt deres Regning ved Forandringen vilde voevé alt for at hindre den, hvoraf der kunde flyde store Uleyligheder, saavel for *Prindsen* selv, som for heele Landet. Alle disse

Betænkninger bleve ved *Bülou* forelagde Prindsen¹⁾, der af dem vilde selv uddrage sig en Plan at handle efter, i det Haab, at den Høyeste, som kiendte hans Hierte og Hensigter, ogsaa vilde give ham Kraft til at udføre det med Hæld og Lykke. Den eneste visse Beslutning, som der altsaa blev tagen var den; at Prindsen fra den 4de indtil den 14de maatte blive ved det samme Forhold, som han hidindtil havde viist, og da man venteligen det første *Confirmationen* var forbie vilde flytte *Cabinettet* fra Arve Prindsen ned til ham, og Papiirene overgives *Sporon*, saa maatte han først og fremmest ingen *Resolution* give paa de Forestillinger, han kunde falde paa at gjøre ham, men deels viise ham af med, at den vigtige Handling, som forestod ham, udkrævede og indtog hans Siels ganske Opmærksomhed, og naar den var forbie, da viise ham af med, at han maatte indhente nøyere Kundskab først om Sagen førend han kunde beslutte noget i den. Alt dette blev Grev *Bernsdorff* berettet, hvis Brev fra 23de *Martii* 1784 viiser hans Fornøjelse over Prindsens Valg af *Stampe* og *Hutt* til *Stats Ministre*; han raader ogsaa fra at gjøre meere Forestillinger angaaende det gamle *Conseil*, dersom Prindsens Modbydelighed for det ikke falder bort af sig selv, og troer, saavidt han i Fraværelsen kan bedømme, at det

---

¹⁾ Et Vidnesbyrd om, hvor stor Betydning Kronprindsens Venner i denne Tid tillagde *Bülou*, er et Brev fra *Schack Rathlau* til ham af 4de Marts 1784, som findes i den *Bülowske Samling* i Soro 37, b, 1. *Schack Rathlau* udtaler her sin Bekymring, fordi det er bestemt, at *Bülou* skal forlade Kronprindsens Sovegemak, saasnart denne er konfirmeret. Han beder ham udvikle Kronprindsen sine Betæneligheder i den Anledning, og den største er da den, at Kronprindsen i saa Fald netop i de vigtige Dage fra *Konfirmationen* til *Indtrædelsen* i *Statsraadet* vilde være forhindret fra i Ro at kunne overlægge Alt med *Bülou*.

var best at Forandringen skeedte paa engang, siden *Guldbergs* Indflydelse og Magt over Prinds *Friderichs* Hierte var det eneste der kunde være betydelig for Cron Prindsen, og derfor maatte *Guldberg* og *Stemann* ikke forundes Tiid til at samle sig igien af den første Forskrækkelse. *Sporøns* Magt og Anseelse vilde derimod svinde bort, som en Røg og Damp, naar han ingen Støtte havde i Prindsens Hierte. *vid. Litr. W.*¹⁾

Greve *Bernsdorffs* Biefald til de af Prindsen valgte *Stats Ministre* fornøiede ham meget, men da *Stampe* endnu syntes tvivlraadig, og Prindsen, overbeviist om sin priisværdige Hensigt, ønskede den understøttet af saa mange værdige og redelige Mænd som mueligt, saa skrev han *Stampe* følgende Brev til

«Min kiere Geheime Raad *Stampe*, Tiiden nærmer sig nu da
 «jeg skal indtræde i *Stats Raadet*, jeg har derfor vildet skriftlig
 «igientage min Begiering, at De vilde indtræde i samme tillige-
 «med Grev *Bernsdorff* og General *Hutt*. Jeg er forvissat om,
 «at jeg med disse Mænd kan udrette det, som jeg ønsker og
 «Landet haaber. De vil gjøre mig en Fornøyelse ved at under-
 «rette den brave Grev *Thott* om mit Forhavende, og bede
 «ham fra mig at være, om hans Helbred tillader det, tilstæde i
 «*Stats Raadet* i de vigtige Øyeblikke, da jeg agter at udføre det.
 «Jeg haaber, at den gode Gud vil give sin Velsignelse dertil
 «da Landets Vel er mit eneste Formaal. Derom ønsker jeg,
 «at De vil være forvissat, vær det tillige om den Agtelse og
 «Fortroelighed hvormed jeg forbliver

Christiansb. d. 2. April 1784.

Deres

bestandige Ven

Frederich.

¹⁾ Jævnfør det som Bilag Nr. 10 trykte Brev fra Bernstorff til Kronprindsen, dateret Borstel 23de Marts 1784. Men dette indeholder ikke Alt, hvad D. Biehl her synes at henføre til det. Hun har formodentlig blandet det sammen med et andet fra samme Tid.

At lægge Planen til Udførelsen saaledes, som Prindsen troede bedst at kunde sætte dette vigtige Foretagende i Værk, havde han selv paataget sig, men hvad de andre i den Tiid skulde foretage sig, og komme ham til Hielp i det, derom blev ham giort følgende Forslag, og af ham selv besvarede¹⁾:

1. Om Hans Kongelige Høyhed ikke vil foredrage Hans Mayestet Sagen for den sædvanlige Referat?

Svar: Ja, og da befales, at ingen kommer ind førend nærmere Ordre.

2. Om, naar de Hans Mayestet forelæggende Forestillinger og Befalninger ere underskrevne, Hr. Geheime Raad *Schack Ratlau* ikke strax maatte overlevere Befalningerne til een, som dertil maatte være tilstæde i Hans Mayestets Forgemak for samme at henbringe til Hr. Geheime Raad *Luxdorff*²⁾ til hastigste Expedition? Og om ikke strax en Person, som dertil maatte findes beqvem, med en Skrivelse fra Deres Kongelige Høyhed skulde sendes til Grev *Bernsdorff* for at tilkiendegive ham hans Mayestets Villie at indtræde udi Stats Raadet.

Svar: Ja. Leveres til Kämmerjunker *Bülou* til videre Befordring.

3. Om, naar Hans Mayestet skulde forlade Stats Raadet, medens disse Sager bleve Allerhøyst Samme

¹⁾ Hvorledes Planens Udførelse er bleven drøftet i det Enkelte af Prindsens Tilhængere og deres Forslag forelagte denne, faaer man Indtryk af ved et Par Betænkninger, som Bülou har forfattet, og som findes i Manuskriptpakken.

²⁾ B. W. Luxdorph, f. 1716, Generalprokurør 1771, første Deputeret i det danske Kancelli 1780, Præsæs i Videnskabernes Selskab, † 1788. Jævnfør om ham N. M. Petersens Litteraturhistorie.

forelagt til Underskrift, Deres Kongelige Høyhed ikke maatte finde for godt at følge Hans Mayestet, og dertil anmode Hans Kongelige Høyhed Prinds *Friderich* og Hr. Geheime Raad *Schack Ratlau*?

Svar: Ney; at følge allene med Kongen, og ifald Prinds *Friderich* ei var at holde tilbage da ei at gjøre videre Paastand.

4de. Om de øvrige Lemmer af *Stats* Raadet ikke skulde anvises at blive tilstæde, indtil Deres Kongelige Høyheds Tilbagekomst for at tilkiendegive dem, at hans Mayestet havde underskreven de Allerhøystsamme forelagde Befalninger?

Svar: Ja.

5te. Ifald Hendes Mayestet Dronningen skulde være tilstæde i Kongens indere Gemak?

Svar: At søge at overtale Kongen at gaae tilbage til *Stats* Raadet, og i Fald han ei vilde, Selv at gaae tilbage og i Hans Mayestets Navn at give de fornødne Befalninger.

6te. Om mod Formodning Hans Mayestet skulde nægte at underskrive og dog forblive i *Stats*raadet, Deres Kongelige Høyhed ikke vilde anmode dets Lemmer, at formaae Hans Mayestet dertil, med Betydning til enhver især, som maatte undslaae sig derfor, at ansee og offendtlig erkiende dem, som de, der sadte sig derimod, og i saa Fald efter at *Stats* Raadet er til Ende, om Aftenen at lade arretere alle dem, der i det Øyeblik torde vove at gjøre Modstand eller Modsigelse?

Svar: Ifald Kongen nægtede at underskrive, da at foreslaae at *Stats* Raadet kunde give dets Betænkning,

og blev han da endnu ved at nægte det, da overtale ham dertil ved mig selv.

7de. Om Kammer Junker *Bülou* ikke imidlertid ved Deres Kongelige Høyheds *Laquaier* eller Løber maatte lade tilsige Oberh(of) *M(archallen)*, *Chefferne* af de tvende Garder, *Commendanten*, Ober Præsidenten, Politie Mesteren, Stifts Amtmanden, de første *Deputerede* i *Departementerne* og Bispen til *Audience* i deres Kongelige Høyheds Førgemak, og Deres Kongelige Høyhed ikke strax der mundtlig vilde *declarere* dem, i hans Mayestets Navn, den Forandring, som var foregaaet med Allerhøystsammes *Cabinet*.

Svar: Ja.

8de. Om de *Ministre*, som Deres Kongelige Høyhed maatte finde for godt at tilkiendegive, at de havde at søge om deres Entledigelse, ligeledes, men en halv Time sildigere, maatte tilsiges at møde i Deres Kongelige Høyheds Førgemak for der at have *Audients* efter at Deres Kongelige Høyhed var kommen tilbage fra hendes Mayestet Dronningen?

Svar: Paa samme Tiid, men faaer først *audience*. Og alle de andre paa engang for Tiidens Skyld.

9de. Om Geheime Raad *Seack Ratlau* ikke ifald Grev *Rosencrone* blev forafskediget, imidlertid skulde anbefales det udenlandske *Departement*?

Svar: Ja, indtil Grev *Bernsdorffs* Ankomst, og tillige for det første at have *Finandsernes* Bestyrelse.

10de. Om alle de, som Deres Kongelige Høyhed har behaget at lade underrette om Deres Hensigter, ikke skulde samles paa et vist bestemmende Sted i Nærheden, som hos Kammer Junker *Bulou* og *Bo-*

dendiek, og siden, medens Sagens Udførelse, nogle begive sig i *Eremitagen*¹⁾, for der at være ved Haanden, for ved forekommende Omstændigheder at iværksætte Deres Kongelige Høyheds Befalninger?

Svar: Ja, tillige med Geheime Raad *Numsen*.

11te. Om ikke alle Befalninger, Sagens Udførelse angaaende, skulde udstædes af Deres Kongelige Høyhed efter hans Mayestets Befalning, og alle fornødne *Ordres* til *Generalitetet*, *Admiralitetet*, *General Hutt*, *Commendanten*, Ober Presidenten, *Chefferne* af Garden allerede maatte være udstædet at Deres Kongelige Høyhed strax kunde betiene sig deraf i paakommende Tilfælde?

Svar: Ja; ifald Kongen ei selv underskriver dem, og ei udleveres uden Nødvendigheden.

12te. Om i Tilfælde, at nogen skulde *arreteres*, til hvem saadan *Ordre* skulde udstædes, og hvor de skulde blive arreteret, i deres Huuse eller andensteds, og disse *Ordres* ikke ligeledes maatte være udfærdigede?

Svar: Af den Vagthavende *Officier* og bringes indtil videre imellem Kongens Spiise Gemak og *reserve Sahlen*.

13de: Om den forehavende Forandring ved Hans Mayestets Hofstat ikke strax skulde have Sted, og de

---

¹⁾ Eremitage Gemakket var et Værelse paa 3 Fag i den saakaldte Kongens Etage og vendte ind mod Slotsgaarden. De kongelige Herskaber pleiede at spise til Aften her (Junge: Kjøbenhavns Beskrivelse I.

Nye samme Aften endnu, tiltræde deres *Function?*

Svar: Ja! efter Stats Raadet.

14de. Hvorledes til den Forandring Hans Mayestets Samtykke best skulde erholdes, at han derover ikke skulde foruroeliges og bedrøves?

Svar: Ved min Forestilling.

15de. Om Grev *Thott* ikke i Forvejen var at *avertere* og formaae, om mueligt, at være tilstæde ved dette første Stats Raads Holdelse?

Svar: Derom har jeg allerede tilskrevet *Stampe*.

16de. Om ikke alle Befalninger, som betræffer Hof *Etats* Indvortes Indretninger, og som nu besørges af hans Kongelige Høyhed Arve Prindsen, i Fremtiden skulde gives af Deres Kongelige Høyhed, og ifald Hans Kongelige Høyhed Arve-Prindsen havde forbeholdt sig samme, han, ved at forestille ham de Irringer derved let kunde foraarsages, paa det venskabeligste var at formaae, at aftræde denne Bestyrelse til Deres Kongelige Høyhed.

Svar: Ja.

D. 2den April 84.

Det er høyst forunderligt og bemærkeligt, at en ung Prinds paa Sexten Aar, udrustet af Forsynet med saa overordentlige Gaver, som hans Plan og Beslutninger udviiser, kunde indrette sit heele Forhold saa viiseligen, at ikke allene de, som saa nødig vilde slippe Roeret af Hænderne, kunde dysse sig selv i Tryghedens Søvn, med den behagelige Forestilling, at leede og føre ham i Fremtiden, som de lystede; men at de af deres Tilhængere, som vare saa ofte om ham, endog ikke fattede den mindste Mistanke

om hvad der gik for sig i hans Barm. Enten maae de have været slaget med en overmaade Blindhed, eller hans Siels Styrke været overmaade stor, siden endog uventede og ubetydelige Tilfælde, der saa ofte har bragt erfarne og store Mænd ud af deres Forfatning, ingen Indtryk gjorde hos ham. At synes kold og ligegyldig naar man har belavet sig derpaa, og er bereed paa Alt hvad der kan siiges, er det lettere at beholde et uforandret Ansigt ved den vigtigste Begivenhed, end naar man uventet hører et blot Indfald, der kan hentydes til det, som vi veed med os selv; Prindsens Standhaftighed maae derfor enten have været mageles eller *Sporon* hverken haft Begreb eller Eftertanke, dersom han ikke ved et ganske ubetydeligt Tilfælde var kommet efter noget af det, der gik for sig i Prindsens Hierte. Han fortalte ham, og saavidt man kan slutte uden anden Hensigt, end at have noget at tale om, at da han nogle Aftener forhen havde spiiet hos Greve *Osten*, og Grev *Reventlau*, *Schimmelmänn* og Geheime Raad *Numsen* var kommen der forbie, saa havde *Osten* sagt: der kører det heele *Compagnie*, nu feyler kun *Schack Ratlau* i Spidsen med *Commando* Staven. Uventendes og paa saa tvetydig en Maade at høre de betydeligste af de, der vare vidende om hans Anslag, nævne, uden ved den mindste Forandring eller Forvirring, at give Anledning til Eftertanke, sætter enten den største Klogskab hos den eene, eller den yderste Dumhed hos den Anden forud.

---

¹⁾ A. S. Greve von der Osten, f. 1716 † 1797, Gesandt en Tid i Petersborg og i Neapel, blev Minister for de udenlandske Anliggender 1771, Stiftamtmand i Aalborg Marts 1773, R. af El. 1783, Overpræsident i Kjøbenhavn 1788.

Endelig brød den for Landet saa vigtige, glædelige og længe attraaede Fierde *April* frem, saa reen, saa klar og behagelig, at Firmamentet syntes at indbyde alt det, der aandede Liv til Fryd og Henrykkelse. Undersaatternes Higen og Stræben efter at være Vidne til denne høytidelige *Act* burde lært Vedkommende, hvad Folket ventede sig af den. Ved Kongens *Confirmation* havde man været tvungen til at kalde Folk ind for nogenledes at besætte Kirken, og om den nu havde været tree gange saa stor, havde den dog ikke kunde rummet alle de, der ønskede sig Sted i den; man var reyst meere end Tyve Miile for at deele Hovedstadens Glæde paa denne store Dag, og de, som ikke kunde komme i Kirken, strømmede til Slottet for i Gangene at faae et Glimt af deres Haab og Lyst at see.

Da nu Prindsen havde aflagt det store Løfte paa hvis Holdelse hans egen, tvende Rigers, ja endog de Ufødtes Lyksalighed beroer, og var kommen af Kirken i Gemakkerne, foregik Forandringen med hans Hofstat. *Oberhovmesteren*, som havde været syg, men dog fuldt med Prindsen i Kirken bekom *Ober Cammer Herre* Nøglen og et forseglet Brev af Kongen, som han puttete i sin Lomme i den Tanke, at det var en Taksigelse og en Entledigelse fra hans *Ober Hovmester Charge*, men da *Cammer Herre Castenschiold*¹⁾, som ved et egenhændigt Brev fra Kongen var udnævnt til *Commendeur* af Garden til Hest, kom til *Eichsted* og takkede ham for den Deel han var vis paa, at *Generalen* havde i den ham beviiste Kongelige Naade, saa studsede han, fik sit Brev op af Lommen og fandt at det indeholdt en Entledigelse fra alle hans *Charger*, for at han efter et saa besværligt Embede kunde nyde den for-

¹⁾ See om denne S. 278 Note 3.

nødne Roelighed, og for tillige at give ham at forstaae, at man ikke vilde have ham paa Slottet, saa sluttede Kongen Brevet med, at han stedse skulde være velkommen til Besøg. Hans Forskrækkelse over at finde sin Afskeed isteden for Taksigelser var saa stor og stærk, at han blev tvungen til paa nye at holde Sengen. Alle de ved denne Leylighed Befordrede Bekom et egenhændigt Brev af Kongen desangaaende, og Prindsen et med, hvori han, efter at have formanet ham at holde sin aflagde Bekiendelse ubrydelig, lader ham vide, at han, efter hans Moders og Broders indstændige Begiering, ikke allene udnævner ham, efter at han Skier Torsdag har nydt *Sacramentet*, strax at indtræde i Stats Raadet, men endog tillige med Kongens Broder at tage Deel i alle *Cabinets* Sager, og for at være forvisset om, at han om alt kan vorde fuld underrettet, saa beskikker han Prindsens hidtilværende *Informator* til Prindsens og hans egen *Cabinets Secrétaire* fordi han elsker Prindsen med den allerømmeste Tilliid. *Stats Secrétaire Gulberg* har han tillige befalt at giøre ham dagligen reede for alt hvad ham tilkommer; og hvad Kongen beslutter. Han be-
raaber sig paa at aldrig nogen Konge har viist slig en Tiltroe til sin Søn, men jeg kiender dig, siiger han, du skal danne dig til at være min Trøst, min gode Moders Fryd, min troefaste Broders Ven og heele Landets Haab. Han veed, at Prindsens Siel gyser ved den forestaaende Byrde, men for at styrke hans Troe og afskrække de Onde, saa skal han i alle Ting holde sig til Dronningen og Arve Prindsen, hidindtil har de tre været som eet, men nu skal de Fiire blive som Eet. Dernæst maae han i de første Aar være langsom, og allene søge at lære at kiende Tingene; vogte sig for nye og uprøvede, og allene troe de gamle Folk, som De saalænge havde

forsøgt. *Vid. Litr. X.*¹⁾ Den første *April* havde *Cron Prindsen* bekommet Forholds Regler af Dronningen i Henseende til den ham forestaaende vigtige Deeltagelse i Regierings Sagerne. I dem tilbyder hun ham ikke hendes og arve Prindsens Biestand og venskabelige Raad men at han herefter skal hielpe dem, at han ikke maae aabne sit Øre for nogen uden de, der arbeyder med dem, at han for alle Ting ikke maae begynde med at være *Militaire*, ingen *Casserner* anlægge i Kiøbenhavn, ingen Forandringer gjøre, men lade alting blive som han finder det, ingen Indretninger tænke paa, som der koster Penge, og saa videre. *vid Litr Y.*²⁾

Det er næsten ubegribeligt hvorledes Dronningen, med al sin List og Underfundighed engang kunde gjøre sig Haab om, at *Cron Prindsen* kunde lade sig fange paa saa grov en Angel. Troede hun, at ham manglede Indsigt og Kundskab til at kiende sine egne Rettigheder, og til at være overtydet om, at hun var Landet ganske fremmet og uvedkommende, og aldrig uden paa en uretmæssig Maade kunde tage Deel i Regieringen saa maatte hun formode, at han vilde lade alting gaae som det gik, og i saa fald var hendes Møye ikke allene overflødig, men den kunde endog blive hende skadelig, siden een eller anden, ved at forklare hendes Formaninger for *Prindsen*, kunde viise og overtyde ham om de Hensigter, som han hidindtil ikke havde givet Agt paa; og følede han sig selv, kiendte han sine Rettigheder, og de Pligter, som ved dem paalagdes ham, saa maatte den dumme Maade og den Uvillighed, hvormed man tildeels vilde holde ham fra deres Besiddel-

¹⁾ Findes ikke.

²⁾ Findes heller ikke i Manuskriptpakken, men er aabenbart de Regler, som ere meddeelte af C. Bruun i Danske Samlinger I, 149 ff.

delse, og tildeels fralokke ham dem, nødvendig viise ham, at hans Ære og Landets Vel udkrævede, at han paastod alt hvad ham tilkom. En Cron Prinds af Dannemark kan efter Landets Love og Indretninger ikke hielpe nogen uden Kongen hans Fader, han er for vigtig, for betydelig til at kunde, uden at glemme, hvad han skyldte sig selv og sit Folk, være et Redskab i nogen andens Haand; han kan og bør hielpe Kongen, men alle andre, indtil hans egen Moder, kan allene hielpe ham; og idet Kongen kalder ham til at deele Byrden med sig, idet man anpriiser ham denne Deelagtighed i Regierings Sagerne, som et Beviis paa Fortroelighed og Kierlighed, saa vover man at sige ham, at *Stats Secretairen* skal underrette ham om hvad Kongen beslutter, da Tingens Natur udkrævede, at *Stats Secretairen* skulde tage Kongens Beslutninger igiennem *Cron Prindsens* Mund.

For at udmærke denne vigtige Dag blev ikke allene alle 9 *Classerne* i Rang Forordningen anseelig forøget, men man var endog betænkt paa at forsøde sig den Ubehagelighed ikke at have kundet forhale den længere paa den kraftigste Maade. Dronningen og Prinds *Friderich* fandt for godt i Kongens Navn at forære sig selv de to største og hærligste Godser, som Kongen eyede i Holsteen, og det med en Selvraadighed og Eyendoms Rettigheder, som ingen Kongelige Personer før Dem havde bekommet Godser paa. Befalningen til Rentekammeret desangaaende lyder saaledes:

«Vi have denne glædelige Dag for at bevidne Vores
 «Kierlighed og Erkiendtlighed skienket og givet til Hendes
 «Mayestet Vores elskeligste Frue Moder *Friderichsruhe* i *Hol-*
 «*stein* med alt sit tilliggende rørligt og urørligt til fuld frie
 «Raadighed i alle Maader, at beholde, bortsælge eller bort-
 «skienke, som hendes Mayestet selv vil og lyster. Ligesaa

«have Vi til Vores Herr Broder Arve Prindsen skienket og givet Godset *Hanrau* i Holsteen med alt sit Beliggende rørligt og urørligt tillige den samme fulde frie Raadighed i alle Maader. Og ville Vi, at Kammeret strax derpaa haver Vores dobbelte Skiøde herpaa, i Overeensstemmelse hermed at udstæde til begge Herskaber hver sit; og siden sig hos Dem underdanigst at erkyndige, om De maaskee vil, at Kammeret for det første, som hidtil bestyrer disse Godser, og dem Indtægterne beregner og udleverer.

Christiansb. d. 4de April 1784.

Christian Rex.

For at viise deres kierlige Omhue for *Cron Prindsen* og at man ikke glemte ham naar man tænkte paa sig selv, skiondt i et meget uliige Forhold, bekom han følgende Brev fra Kongen¹⁾:

«Min allerkiereste Søn. Ligesom min *General Eichstedt*, «hvilket Du forud veed, i Dag træder fra Din Hoffstat, og «ganske *retirerer* sig, saa udnævner Jeg til *Marchal* hos Dig «nu Kammerherre *Bilou*, hvis Troeskab i Din Tieneste Du «kiender, og Vi har erfaret. Kammerherre *Giedde* sørger Vi «for, og de Kammer Junkere, som Du faacr, veed Vi, at Du er «fornøyet med. Da Vi kiender, at Du behøver for den *Situation*, hvori Vi sætter Dig, en overordentlig Indtægt, skienker «Vi Dig herved det *Odsherret* Gods, som Vi har befalt Rente- «kammeret at *administrere* for Dig, og den første *Deputeret* at «giøre Dig Selv Regnskab for, ligesom og hos Dig Selv at «indhente *Ordrer* i alt, hvad vigtigt kan være angaaende Godset, da Vor Hensigt er tillige, at Du paa den Maade kan

---

¹⁾ Omtrent paa samme Tid skrev Kongen et Brev til Kronprindsen, der viser, hvor stærk Tanken hos det herskende Parti netop nu var om at gifte ham med en preussisk Prindsesse. Dette Brev er trykt som Bilag Nr. 11.

«lære i Grunden at kiende et Jorde Gods Beskaffenhed. Dette
 «glæder Vi Os Selv ved at sige Dig, for i alt at viise Dig,
 «hvor inderlig Du elskes af

Din troefaste Fader

Christian Rex.

Christiansb. d. 4de April 1784.

Den Syvende *April* fandt man derpaa for godt at udføre sit fattede Forsæt angaaende *Stats Raadet*. Geheime Raaderne *Guldberg* og *Stemann* bleve udnævnte til *Stats-Ministre*, og Grev *Rosencrone* bekom Stemme i *Stats Raadet*. Den Vished Prinds *Friderich* derved havde faaet om stedse at have de fleeste Stemmer paa sin Side, syntes dog ikke endnu tilstrækkelig at forvise ham om at beholde Magten i Hænderne, dersom man ikke i Forveyen kunde overlægge og Aftale med hinanden, hvad der i *Stats Raadet* skulde besluttet, og til den Ende fik alle *Collegier* en mundtlig *Ordre*, at sende Prinds *Friderich* en Gienpart af alt det, der skulde refereres i *Stats Raadet* tree Dage i Forveyen, paa det man i dem kunde tage sine Beslutninger.

Den Forfald Søe *E Staten* var kommen i, Geheimeraad *Rosencrandses* Kundskab om den, og saa mange erfarne og brave Mænds eenstemmige Vidnesbyrd om den Nytte han som *Chef* for den, kunde gjøre Landet, overveyede de Indvendninger, som *Cron Prindsen* havde til at sætte ham i *Stats Raadet*, og da han i den Post havde taget sin Beslutning, gjorde han sit Udkast til den Forestilling han vilde gjøre Kongen, og overbeviist om sit Hiertes Hensigter, forlod han sig paa den Høyestes Biestand, og ventede meget roelig paa Øyeblikket til at lægge Haanden paa Værket til Landets Frelse.

Cron Prindsen tilbragte den heele Formiddag paa sin

sædvanlige Maade, hverken meere eller mindre munter end han pleyede, og i den allerstørste Sinds Roelighed. Imidlertid vare alle de anførte og af Prindsen godt befundne Foranstaltninger blevne føyede, alle de fornødne *Ordres* laae færdige i hans Lomme, og Geheime Raad *Stampe*, som Prindsens Forhavende var bekiendt, havde alting i Bereedskab til at faae dem strax udstædede fra *Canceliet*. Da Prindsen kom fra Taffelet tog han *Cabinet* Seglet og flyede *Marchal Bülow* til at forvare, noget derefter kom *Conferents* Raad *Sporon* og vilde tage det til sig, og syntes høyligen forundret over, at han ikke kunde finde det, men det første han var ude af Gemakket blev Døren slaget i Laas for at forhindre, at han ikke skulde kunde søge det nøyere, og derved blive vis paa, at det var taget bort.¹⁾ Naar Kongen var kommen i *Conseillet* skulde Kammer Junker *Høeg*²⁾ og *Møsting*³⁾ begive sig hver til sin Ende af Kongens Værelser, og Kammerherre *Brackel*⁴⁾ og *Giedde* til *Erimitagen* for at forhindre, at ingen og især *Ober Hoff Marchallen* ikke kom ind til Kongen.

Da Kongen havde taget sit Sæde i Stats Raadet vilde de tree nye indkomme *Guldberg*, *Stemann* og *Rosencrone* til at overlevere Kongen Deres Eed, men Prindsen bad dem i en meget sat Tone at bie dermed indtil Hans Mayestet naadigst vilde tillade ham at forebringe hvad han havde

¹⁾ Jævnfør en Optegnelse af Bülow, hvortil D. Biehl her har støttet sig, og der er trykt som Bilag Nr. 12.

²⁾ Om denne see Side 277 Note.

³⁾ I. S. Møsting, født 1759 † 1843, R. af El. 1815, bekjendt som Statsminister en lang Tid af 19de Aarh., Ordenskantsler og Overkammerherre. Han var Kammerjunkere hos Juliane Marie.

⁴⁾ Abraham Anton Brackel, Generaladjutant og Major i Infanteriet, siden Overceremonimester, R. af D. 1793.

at foreslaae og udbede sig hans Herr Faders naadigste *Approbation* paa. Enhver tav, og med den største Opmærksomhed lydede efter hvad *Cron Prindsen* vilde sige, og han lod dem ikke heller længe blive i Uvished om hvad det var, men tog sit Papiir op, og taledes saaledes til Kongen.

Min naadigste Konge, Fader og Herre!

«Da min naadigste Herr Fader har havt den Naade og
«Kierlighed for mig nu at sætte mig i sit Geheime Stats Raad,
«saa erkiender jeg som jeg bør, denne Deres naadige Fortroel-
«lighed med den dybeste Ærbødighed og største Taknemlig-
«hed. Men som jeg er overbeviist om, at Tingene meget bedre
«bestyres uden et Cabinet, saa maae jeg underdanigst bede
«min naadigste Herr Fader at ophæve Cabinettet, hvorved
«Statens *publique Affairer* kom igien paa den Fod, de altid
«have været indtil nu paa Fiorten a Femten Aar, og hvorved
«ogsaa Hensigten af Forordningen af den 13de *Febr.* 1772 blev
«opnaaet.»

«Ligeledes troer jeg mig forbunden i min Samvittighed
«underdanigst at foreslaae igien udi Deres Stats Raad at ind-
«sætte to brave Mænd, som før have været udi samme, og
«som nu staae paa Pension, isteden for efter deres Ønske at
«opoffre sig til Deres Mayestets og Landets Tieneste, nemlig:
«Geheime Raad *Rosencrantz* og Geheime Raad Grev *Bernsdorff*,
«samt tillige at indkalde i Stats Raadet General *Huth* og Ge-
«heime Raad *Stampe*, da alle disse Fiire Mænd foreene for sig,
«enhver især, de til en god og duelig Raadgiver fornødne
«Egenskaber, og derfor saavel inden- som Udenlands ere be-
«kiendte og agtede.»

«Skulde nu, som jeg ønsker og haaber, min naadigste
«Herr Fader i Naade biefalde disse mine velmeente Forslag,
«saa beder jeg underdanigst, at Deres *Resolution* mig herpaa
«naadigst maae meddeeles, og at den herhos føyede *Ordre* til
«det danske *Cancellie* maae blive af Deres Mayestet under-

«skreven, samt at det maae være mig tilladt strax i Deres
«Mayestets Navn at lade bemeldte Fiire brave og troe Mænd
«vide, at de skal indfinde sig i Hoystsammes Geheime
«Stats Raad.

«Jeg forbliver til min Død med den dybeste Sønlike Re-
«spect og Ærbødighed

«Min naadigste Konge, Fader og Herre
Deres Mayestets
underdanigste og lydigste Tiener
Undersaat og Søn

Frederik C. P.

Christiansb. den 14de April 1784.

Aproberet Christian R.

Da Cron Prindsen havde holdt op at læse forelagde han dette *Document* tillige med Ordren desangaaende til det danske *Cancellie*, paa det ærbødigste for Kongen til Underskrift, hvorpaa Kongen tog Pennen for at fyldestgøre sin Søns Begiering, men Arve Prindsen vilde afværge det, sagde med megen Heflighed: at Kongen ikke maatte *surpreneres*, at det var Brug, at han overveyede hvad der blev foreslaget i Stats Raadet til næste Samling, at det maatte skee ligesaa her, og at slige Forslag vare af for stor Vigtighed til at *resolvare* paa dem i samme Øyeblik. Uagtet alt dette havde Kongen begyndt at skrive sit Navn paa det forelagde *Document*, men førend han kom til Ende dermed tabte han Pennen. Cron Prindsen rakte ham den paa nye, uden i mindste Maade at foruroeliges eller opirres ved Arve Prindsens Indvendninger, og da Kongen havde skreven sit Navn, sagde Cron Prindsen med den roeligste og koldeste Tone: Vil min naadigste Herr Fader ikke viise mig den Naade og Kierlighed at skrive *aproberet* hos,

hvori Kongen ogsaa strax føyede ham. Men da Prinds *Friderich* derpaa gjorde Mine til at vilde bemægtige sig *Documentet*, som Cron Prindsen tog til sig, saa reyste Kongen sig, skyndte sig ind i sine Gemakker, hvorhen Prinds *Friderich* fulgte med ham, og slog strax Skodden for Døren og hindrede derved Cron Prindsen at komme ind til dem, som hans Hensigt var. Dette opirrede ham, han sagde til de Fiire Geheime Raader: *Moltke, Guldberg, Stemann* og *Rosencrone*, at Kongen ikke meere behøvede deres Tieneste; lod *Overhoff Marchal Schack* og *Conferents(raad) Jacobi* forkynde deres Afskeed, den første med det Forbud, ikke meere at komme Kongen nær, og skyndte sig derpaa hen at komme fra den anden Side ind til Kongen, men den var iligemaade lukket, som nær havde bragt Cron Prindsen til at aabne den med Magt, men stod strax ved den første Forestilling af *Marchal Bülow*, om at tøve dermed til det alleryderste, fra sit fattede Forsæt.

Arve Prindsen havde været i *Eremitagen* hos Kammerherre *Brackel* og *Giedde* og vilde havt nogen kaldt ind, som de efter deres bekomne Ordre ikke kunde tillade, han blev meget forbittret derover og spurgte dem, om de vidste at det var *crimen lese Majestatis* at holde sin Enevolds Herre og Konge indspærret? De forsvarede Dem med, at de hverken gjorde det, eller havde Befalning til at gjøre det, at det stod Hans Mayestet fridt for at begive sig hvorhen han lystede, men visse Personer maatte det ikke være forundt at komme til ham.

Strax efter at Cron Prindsen havde staaet fra det Forsæt at bane sig Vey til sin Fader ved Magten, kom Arve Prindsen ud i *Ermitagen* med Kongen ved Haanden for at føre ham op til Dronningen, og som det syntes ikke med Kongens gode Villie. Cron Prindsen sprang til greb

Kongen ved den anden Haand, og bad ham paa det kierligste og ærbødigste, at gaae ind i sine Værelser og være forvisset om, at der jntet skulde eller blev foretaget uden med hans allerhøyeste Biefald, og til Undersaatternes Gavn og Beste. Da Kongens Mine syntes at forkynde meere Lyst at gaae tilbage efter sin Søns Begiering end fremad paa sin Broders, saa kom denne saa ganske uden for sig selv, at han greb Cron Prindsen oppe ved Hals Kragen, og vilde med Magt rive ham løs fra Kongen, men han holdt saa fast, og brugte sin eene Arm saa vel, at Prinds *Friderich* maatte slippe ham¹⁾. Hvormeget koldt Blod den unge Herre vedligeholdte ved alt dette, og hvormegen Overlæg og Eftertanke der styrede hver og en af hans Handlinger kan tydeligen sees deraf, at i samme Øyeblik Prinds *Friderich* blev nødt til at slippe ham, greb han i sin Lomme, tog de underskrevne Ordre af den, og flyede dem til *Bülou* at tage vare paa, at ikke Prinds *Friderich* i sin Forbittrelse skulde see sit Hold til at tage dem fra ham, da han kun havde een Haand at forsvare sig med, siden han maatte holde Kongen fast med den Anden. Han havde ikke heller saa snart faaet sine Papiirer bragte i Sikkerhed, førend Arve Prindsen angreb ham paa nye igien, men enten har Forbittrelsen givet Prindsen overnaturlig Styrke, eller og een, som har været tilstæde, og af Cron Prindsens Bevægelse i at gribe til Kaarden, har frygtet for Følgerne, om man drev ham til det yderste, af den Aarsag holdt det raadeligt at komme ham uformærkt til Hielp, og passet Øyeblikket dertil saa vel, at ingen er bleven det vaer; thi med et var Arve Prindsen langt fra sin Brodersøn og henne

---

¹⁾ *Bülou* har tilføiet: Døren til Løngangen som gaaer op til Dronningen blev lukket af *B.*

i den anden Ende af Gemakket, uden selv at vide hvorledes han var kommen der. Denne Leylighed benyttede Kongen sig af til at gaae ind i sine Værelser, men ingen Forestillinger kunde bringe Prinds *Friderich* til Overtydelse om at den gjorde Forandring var af den høyeste Nødvendighed, og ikke havde mindste Indflydelse paa den Kierlighed og Forstaaelse, som Cron Prindsen af yderste Magt vilde stræbe at vedligeholde i den Kongelige Famillie. Intet syntes at være Arve Prindsen smerteligere, og gaae ham nærmere til Hierte end Geheimeraad *Schacks* Afskeed; i hvor tydelig end Cron Prindsen viiste ham, at Pligten saavel som andre og gyldige Aarsager gjorde det nødvendigt, at der kom andre om Kongens Person, saa blev han dog ved, at *Schacks* Afgang var en hvæsset Dolk igiennem hans Bryst, og at han selv vilde og Maatte forlade Hoffet med.

Grev *Christian Reventlau* fandt for godt at gjøre Dronningen den skeedte Forandring bekiendt, men om han enten ikke gav hende et ret Begreb om den, eller og om denne Tidende kom hende saa ganske uventende, at den fortumlede baade Fornuft og Eftertanke, og gjorde hende næsten rasende. Hun var saa aldeles ude af sig selv, at Grev *Reventlau* kastede sig paa Knæ for hende, besvor hende ved alt hvad der var hende helligt og kiert at fatte sig, og at overveye, at der i alt hvad der var skeedt ikke var noget, som kunde give hendes Mayestet Anledning til Klagemaal, men at Cabinetkets Afskaffelse var det tryggeste og beste Middel til at forebygge al OVERRUMPLING og hæmme Misbrugen af Kongens Navn og Myndighed. Men herved øsede han *Olie* i Ilden, hun antog det for Bebrejdelser og isteden for at høre Fornuftens Stemme, og i det mindste paa en god Maade give efter for Nødvendigheden, nu da Udfaldet viste at Magten ikke meere var i de Hænder,

som man troede at have forvissat om den for en lang Tiid, saa blev hun meere og meere rasende, fornede sig til Skiolds Ord imod Greven, og vilde til Kongen ihvad det end skulde koste.

Da Ordren om Cabinetts Afskaffelse alt var sendt til Udstædelse i *Cancelliet*, saa vel som de nye Stats Ministres Udnævnelse, saa kunde *Cron Prindsen* uden mindste Fare ladet hende komme ind til Kongen, men han søgte allene at skaane hende og hans Fader fra den Sindsbevægelse slig en Samtale maatte volde hos dem Begge. Dronningen fik ikke saa snart Øye paa Cron Prindsen førend hun overøede ham med de bittreste Bebrejdelser. Hun kaldte ham falsk og Underfundig, beskyldte ham for at have Honning paa Læberne og Galde i Hiertet, og spurgte ham, om han vilde dræbe sin Fader? Han forsikkrede hende, at han stedse skulde søge baade sin Ære og Vellyst i at give ham de meest overtydende Prøver paa, at han vidste, at han ved at være hans Søn var hans første Undersaat. Dronningen svarede ham, at han havde altid meget godt i Munden, men at det ikke var gjort dermed, at det var Gierningen der skulde tale, og at naar han vilde viise Kongen den Kierlighed og Lydighed han skyldede ham, hvorfor han da vilde berøve ham alle sine troe Folk, og hvorlænge han vilde blive ved at jage bort? Prindsen forsikkrede hende, at han ikke jagede nogen bort, men allene gjorde nogle Forandringer. At ved Cabinetts Ophævelse blev *Cabinets Secretairen* unødvendig, og følgelig kunde *Sporon* ikke være det At heele Landet havde en uliige større Tilliid til de Mænd, som Hans Mayestet efter hans indstændige Bøn havde sadt i *Stats Raadet*, end til de, der vare gaaede ud af det, og da ikke hans egen Erfarenhed endnu kunde bestemme hans Tilliid, saa maatte det Almin-

deliges Meening bestemme hans. Og da det var nødvendigt, at der beordredes meere end een til at være altid om Kongen, til at udrette hans Befalninger, saa var det bedre, at Geheime Raad *Schack* med et forlod Hoffet, end at blive ved det, efter at han ikke meere var om Kongens Person, og at han ikke meere burde være om den, maatte enhver, som Sagens Sammenhæng var bekiendt, strax tilstaae. *)

Men alle de Grunde, alle de Overbeviisninger og Forsikringer, som man søgte at overtyde Dronningen og Arve Prindsen ved, gjorde ikke ringeste Virkning, de igientog idelig hvad de havde sagt næsten hundrede Gange, og hver Gang man var kommen til Enden blev man nødt til at begynde forfra igien. **) *Marchal Bülou*, som vidste hvilken Magt *Guldberg* havde over Prinds *Friderich* og den Tillid Dronningen satte til ham, foreslog Cron Prindsen, at lade *Guldberg* kalde ned og overtyde baade Dronningen og Arve Prindsen om, at der ikke var skeedt det ringeste, som fornærmede

---

*) Der vare mange Vidner paa, at han havde mishandlet Kongen og daglig forsømt ham.

**) I dette Tidsrum, hvori *Cronprindsen* ikke kunde komme til Kongen, og Dronningen gjorde saa megen Støi og Allarm, blev *Cronprindsen* utaalmodig, og sagde: at han nødtes til at bruge Alvor og lade endeel arretere. *Marchal Bulou* gik til ham og bad ham, at tøve dermed endnu, med den Forsikkring, at det endnu var unødvendigt. Prindsen biefaldt det, og har ofte takket ham derfor. Greve *Reventlau*, som atter laae paa Knæ, bad *Marchallen* reyse sig og tie, som han da og gjorde, og noget efter gik Dronningen op igien.

Ret og Billighed. *Cron Prindsen* samtykkede det, og *Guldberg* svarede saa vel til *Bülous* Haab, og søgte ved saa rigtige og overtydende Grunde at sætte Dronningens og Prindsens Sind i Roelighed igien, at *Cron Prindsen* selv gav ham det Vidnesbyrd af en ærlig Mand.*)

Ingen af de Nye Stats Ministere blev satte i den Forundring, som Geheime Raad *Rosencrantz*, da *Cron Prindsen* bekiendtgjorte dem at Kongen havde udnævnt dem til Geheime-raader i Stats Raadet, thi endskiønt han var bleven ansagt i *Cron Prindsens* Navn, saa havde han dog troet at det kom fra *Sporon*, og da han intet mindre ventede sig end at sættes i *Conseillet* igien, saa havde han ogsaa foresat sig, at undslaae sig for alt hvad man foreslog ham; men denne Naade imodtog han med ligesaa megen Glæde som Erkiendtlighed. Endnu samme Aften gik der en *Estafette* bort til Grev *Bernsdorff* med følgende Brev:

«Kongen min Fader har opfyldt mit inderlige Ønske at kalde Dem, min kiere Grev *Berns*: tilbage i det geheime Stats Raad. Jeg har ingen større Længsel end efter at see Dem, og haaber, at De begiver Dem paa Reysen saa snart Deres Helbred tillader det. Deres Nærværelse er meget

*) Arve Prindsen bad *cron Prindsen* at følge med ham op til Dronningen for nærmere at tale om Sagen. *Cronprindsen* bevilgede ham det, og Greve *Chr. Reventlau* og *Marechal Bulou* fulgte bag efter for at være i Nærværelsen om det behøvedes. De stode i Døren til Dronningens *Garderobe*, hvor de kunde høre dem tale med megen Hæftighed. For at have et Paaskud til at blive der gav *Marechal Bulou* sig i Samtale med den gamle Frue *Jacobi* om ligegyldige Ting, men Greve *Reventlau* kunde ikke sige et eneste Ord.

«nødvendig, og vil være mig meget behagelig — De veed, hvor-
«meget De agtes af

Deres oprigtige Ven

Friderich.

Christiansb. d. 14de April 1784.

Commendanten, Chefferne af de tvende Garder, Ober Presidenten, Politiemesteren, Stifts Amtmanden, de første *Deputerede* i *Departementerne* og Bispen forkyndte Prindsen derpaa i hans Mayestets Navn, den Forandring der var foregaaet med *Cabinettet*, at alle Kongelige Befalninger efter Kongens Viillie skulde for Fremtiden gaae igiennem hans Hænder og til et Beviis derpaa paategnes af ham, saa at De paa hvilken denne Undertegning ikke fandtes vare at ansee, som ugyldige og magtesløse i alle Maader.

Imedens Cron Prindsen udstillede til enhver de fornødne Forholds Regler i alle paakommende Tilfælde, og udnævnte Geheime Raad *Numsen* til *Oberhofmarchal*, havde Dronningen, som *Guldbergs* Forestillinger vel havde giort lidet mindre heftig, men langt fra ikke roelig, ladet *Marchal Bilou* adskillige Gange kalde til sig; og hver Gang han kom var det næsten et og det samme hun vilde. Der var som sædvanligt ansagt Lille Bal til om Aftenen; dette vilde Dronningen have afsagt igien da hverken Hun eller Arve Prindsen kunde komme der. Uden at erindre hende om, at de Tiider vare forbie, da denne Aarsag kunde være gyldig til at hæme Kongens Fornøyerelser, viiste han hende hvor lidet dette af mange Aarsager var giørligt, saa at han fik baade hende og Prinds *Friderich* overtalt til at komme der, men da den Sidste virkelig ikke befandt sig vel, saa dandsede han kun et par Dandse og gik derpaa til sine egne Værelser, og søgte at forekomme Følgerne af hans

hæftige Sindsbevægelse ved at lade sig aarelade. Dronningen derimod blev indtil alting var forbie.

Dagen efter gik Prindsen uden noget andet Følge end hans *Marchal**) og en *Løber* til Fods igiennem Byen for at besøge nogle af *Conseils* Herrerne, hvorved han gjorde Begyndelsen hos den gamle *Thott*. Ved hans Hiemkomst fandt han tvende Breve fra Prinds *Friderich*, det eene til Kongen, og det andet til ham selv. Det til Kongen indeholdt først en Taksigelse for de mange erfarede utallige Prøver paa hans Mayestets sande broderlige Kierlighed især i de sidste tretten Aar, men først og fremmest for den kierlige Overbærelse, med hans Svaghed i at bære den ham anbetroede svare Byrde, særdeles i hans første Unge Aar. Men da *Cron Prindsen*, hans allerkiereste *Neveu*, nu var kommen til den Alder og Fuldkommenhed, som han længe havde ønsket, saa bad han om hans Mayestets Tilladelse at træde ud af Stats Raadet og entlediges fra alle de der forekommende Forretninger, for at leve hans Tiid i Stilhed, og glæde sig i Fraværelsen ved at høre at Kongens Ære forfremmedes og Rigerne vare lykkelige. Det til *Cron Prindsen* erindrede ham om hvor høit og inderlig han stedse havde elsket ham, og at han i Følge deraf stoelede paa hans Gienkierlighed, og som hans Beste Ven maatte overlevere indlagde Brev til Kongen med indstændig Begiering om naadig Bønhørelse. Han siiger, at han gjør det Skridt med sand Glæde, at han føler at det burde været hans første Beslutning, og beder ham, at bringe den ham

---

*) Dronningen som saac det i sit Vindue sagde, at det kom hende for, at see Kongen som *C. P.* at gaae med Grev *Laurvig*.¹⁾

¹⁾ Grev *Laurvig* o: Danneskjold *Laurvig*, om hvem see Historisk Tidsskrift III, 4de Bind 279 ff.

af Kongen underskrevne og af Statsraadet *parapherede Act* angaaende hans *Appanage* i Erindring saavelsom hvad ham ved *renunciationen* paa Bispedømmet *Lubeck* var lovet.¹⁾

Istedenfor at opfylde denne af den første Fortrydelse avlede Begiering, anholdt Cron Prindsen paa det indstændigste hos ham, om at lade det Forsæt fare og forblive som hidindtil i Stats Raadet, hvortil han da ogsaa lod sig overtale, og bekom Brevene tilbage. De af Statsraadet udgaaende Lemmer havde Cron Prindsen givet at forstaae, at De kunde søge om Deres Afskeed²⁾ men *Stats Secretairen* havde ikke ret forstaaet det, saa at han fik en Erindring desangaaende; og sendte derpaa følgende til Cron Prindsen:

«Deres Kongelige Høyhed,

«Naadigste Cron Prinds og Herre!

«Jeg vover da at legge for Deres Kongelige Høyheds
«Fødder denne min allerunderdanigste Ansøgning, som jeg i
«hørsomligst Følge af Deres Kongelige Høyheds Befalning
«allerede allerunderdanigst skulde have sendt, dersom jeg
«havde forstaaet, at denne naadigste Erindring blev mig
«given. Thi jeg erkiender det for en Naade, at jeg maae.
«Maatte denne Naade, allerdyrebareste Kron Prinds mig bevares!
«Den har saa ofte glædet mig; og jeg følede i Gaar Aftes
«meget mindre fordi Deres Kongelige Høyhed allernaadigst
«gav mig tre Gange det Vidnesbyrd af en redelig Mand; jeg
«handlede og i det, Deres Kongelige Høyhed befalede mig,
«som en redelig Mand. Tænk da i Naade paa en Mand med
«Sex Børn, og endnu bevar mig, Allernaadigste Herre, dog
«nogen Deel i Deres oplivende Bevaagenhed. Ikke med et

¹⁾ Da Arveprindsen ved Mageskifte 1773 havde maattet opgive Arveretten til Bispedømmet Lübeck, som man havde erhvervet for ham, blev der ved Kgl. Resolution fastsat en betydelig Sum, han skulde have i Erstatning.

²⁾ De fratrædende Ministres Ansøgninger om Afsked findes i den Bülow'ske Samling i Sorø 69, IV, G. 2, 1 og 2, samt 69, IV, M, R. og S.

«Ord skal jeg gjøre mig uværdig dertil, men Altid have for
 «Øyne den ubrødelige Troeskab og den Allerdybeste Underda-
 «nighed, hvormed jeg indtil min Død er

«Deres Kongelige Høyhed,
 Min Naadigste Kron Prinds og Herres
 allerunderdanigste fødte troe Tiener

H. Guldberg.

Pal. d. 14de April 1784.

Ansøgningen til Kongen om Entledigelsen fra alle hans *Charger*, der fulgte med, var næsten af samme Indhold, undtagen at han helligt bekræfter at have handlet efter bedste Overbeviisning, og at være ganske uden Midler, et uomstødeligt Beviis paa, at han var en svag og skrøbelig, men ingen Ond og begierlig Mand; og da han gjorde Ondt af Uvidenhed, og ofte troede at gjøre meget vel, saa burde ogsaa Vreden imod ham ophøre, det første Magten til at skade var ham betagen. Det gaaer med Fædrelandets Kierlighed, som med Religionen, Begge maae ofte tiene til et Skiul for sorte og nedrige Hierter. Den sande Christen beklager sin Broders Vildfarelse, men søger ikke at bringe ham fra den ved Sværd og Baal. Den sande Patriot ivres ved at see Fædrelandets Fordærvelse forøges af dem hvis Pligt det var at afværge den. Han foragter den, som forraader det, enten af Ergierrighed, Begierlighed til Rigdom, Had, eller nogen anden Sinds Lidelse, men han har Medynk med den, der har gjort Ondt af Uvidenhed, og hans Ivrig-
 hed svinder i det samme Øyeblik, at Magten til at skade er ham betaget. Men saa er det just, at den falske Patriots Ivrig-
 hed bryder allerstærkest ud, saa er det at han giver sin sorte og hadefulde Siel Tøylen, og da Mennesket finder saa stor en Fornøjelse i at bedrage sig selv, saa maaskee mange troer, at det er Dyd og Pligt, at lyve en

Ulykkelig paa, eller holder det, som deres nedrige Siel anseer for rimeligt, for urykkelige Sandheder, og sælger deres Griller for Virkeligheder.

Riegelsen havde hidindtil været Spion og Budbærer, han øynede Tidspunkten til, at belønnes for det, som han fortiente Foragt for, alt for nær til ikke at skulde fare fort, som han havde begyndt, og da de, som han ønskede at skade, vare sadte i den største *Inaction*, og følgelig Deres Handlinger ikke meere kunde anklage dem, saa maatte han bruge deres Tanker dertil, og indgav altsaa den 25de *April* følgende:

«Geheime Raad *Guldberg* frygter for at komme til at besvare Kron Prindsen følgende Spørgsmaal:

1. Hvilke vare Aarsagerne til Greve *Bernstorffs* Afskeed? Blev ikke den besluttet for at gjøre *Bernstorffs* Paa-stand frugtesløs om Kron Prindsens Indtrædelse i Stats Raadet i sit trettende Aar.
2. At angive Grundene til *Schlangbuskes* Bortjagelse, og hvorledes denne staaer i Forbindelse med det af Kongen til *Eichstedt* skrevne Brev om Kron Prindsens *Confirmations* Udsættelse — Og om man i Fremtiden troede med rette at kunne byde over Kron Prindsen ved blot at lade Faderen skrive ham til?
3. Geheime Raad *Guldberg* skulde foreviise den Almindelige Kongelige Befalning til ham, hvorpaa alle hans Cabinets Ordre grundede sig og ligesom sagde ham i hvilket Tilfælde Kongen ikke vilde holde sig til Forordningen af *April* 1772¹⁾; om Stats Raadets *Coroboration*; en lige

¹⁾ Her maa være en Skrivfeil. Der blev ikke udstedt nogen saadan Forordning i April 1772. Der tænkes vist paa Forordningen af 13de Februar 1772.

Almindelig Kongelig Befalning til ham, der foreskrev ham hvor store *Summer* der af ham skulde uddeeles til Gratialer af *Chatol Cassen* — samt Personerne bestemte til hvilke de skulde gives — iligemaade den Kongelige Befalning forelægges i Kraft af hvilken *Chatol* og *Particuliere Cassen* sammensmeltede?

4. Hvorledes det forholdt sig med Kongens Gavmildhed i at bortgive af de Vestindiske *Actier*, Kongen selv havde forbeholdt sig?

Ober Hof Marchal Schack

frygter ligeledes at ham skal tilspørges:

1. Hvorfor han ikke af Stats Raadet fordrede en *Instrux*, hvorefter han kunde rette sig i at lade Kongen underskrive, da han letteligen indsaae, at han var uberettiget til med *Guldberg* at deele den Kongelige Myndighed i tvende Deele, i *Cabinettet* og Stats Raadet, da den allene burde hvile i *Stats Raadet*?
2. At forklare paa hvilken Maade han er kommet til de Kongelige *Ordre*, ved hvilke hans Gield tvende Gange er ham bleven betalt, foruden faaet Laan til *Actie* Handel.
3. At forklare sine til *Cabinettet* indgivne Lister paa dem, der kunde betale *Ordener* og Titeler, saa at han har drevet Handel med *Æresbeviisninger*?

«Ved at vinde Kron Prindsen og at udluure hans *Pas-sioner* er det man haaber, at faae ham bøyet. *Bock*¹⁾ og «Kammer Page *Harboe* er deres eneste Haab — Kammer-«herre *von der Lühe*²⁾ var villig nok til at hielpe til, men «klager over, at de af ham selv sadte Kammer Junkere hos

¹⁾ Denne var Kammertiener hos Kronprindsen.

²⁾ Friederich Christian v. der Lühe, Kapitain i Infanteriet.

«Kron Prindsen bliver af Høystsamme saa haardt behand-
«lede. — For Resten er alting uden om roeligt, eftersom
«jeg kan erfare.»

Ordsproget siiger: Noget er bedre end Intet, men har alle Herr *Riegelsens* Beretninger ikke været af større Vigtighed og meere Troeværdighed end denne, saa kunde man med Føye sige; at jngen havde været bedre, siden Tiiden til at læse dem derved var bleven sparet. Der er ikke mindste Anledning til at troe, at Geheime Raad *Guldberg* og *Schack* har enten frygtet for, at *Cron Prindsen* vilde æske Svar af Dem paa de anførte Spørgsmaal, eller anseet dem for det vigtigste de kunde kræves til Regnskab for. *Cabinettets* og Hof *Etatens* Bestyrelse var af Kongen overdraget Prinds *Friderich*, de havde altsaa kun at holde sig de af ham givne Ordre efterrettlige, og han at staae til Ansvar for dem, og da *Stats Raadet* enten vidste, eller ikke troede sig berettiget til at kræve af Prinds *Friderich* at vise sin Adkomst til *Cabinettets* og Hof *Etatens* Bestyrelse, saa kunde det endnu langt mindre kræves af *Guldberg* og *Schack* at giøre det, da de begge, den eene, som *Stats* og *Cabinets Secretaire* og den anden, som Oberhof *Marchal* stode meere umiddelbar under Prinds *Friderichs* Befaling.

Men om nu endog denne Frygt havde bemestret sig Deres Hierter, hvoraf vidste da Herr *Riegelsen* det, var det dem selv der havde betroet ham det, og udøst deres beklemte Hierte i hans Barm, eller havde han denne Opdagelse af andre. Var det det første, saa gav *Riegelsen* derved det Vidnesbyrd imod sig selv, at af alle de falske og nedrige Siele, som havde bragt deres Magt og Anseelse Røgelse og knælet for den Dags Afgud, var hans den sorteste og nedrigste, siden han allene havde vidst at skiule

Glæden over deres Fald under *Masquen* af saa om en Deeltagelse i deres Skiebne, at de havde af den ladet sig forleede til at aabenbare deres lønligste Tanker for saa svoeren en Fiende af deres Undergang, at han heller vilde giøre sin Forstand mistænkt ved at give taabelige Beretninger, end nægte sig selv den Glæde, at giøre alt sit til at styrte faldne endnu dybere.

Han bryster sig iligemaade af at staae i saa nøye en Forbindelse med den Preussiske Minister, at han giver en fuldstændig Beretning om alt hvad Grev *Rohden* har skrevet sin Herre til angaaende den Sag. Har han havt Middel og Udveye til at kunde aabne Ministerens *Depecher* uden hans Vidende, saa kan de være troeværdige, men har han Ministerens Tillid og Fortroelighed at takke for den vigtige Opdagelse, saa kan man alletiid vædde tie imod een, at Ministeren har kiendt ham for det han var: en Spion, og ved en falsk *Confidance* givet ham noget at løbe med*). Grev *Rohden* holdes af alle for en alt for dygtig Minister, at han havde ladet Dronningen selv seet hvad Beretning han gav sin Herre om Sagen, førend han havde vidst, til hvad Side hans Herre vilde holde, end sige til hendes Pagers Hovmester. At han ikke har sin Kundskab om *Depechernes* Indhold af at have seet dem, maae man slutte deraf, at Grev *Rohden* vel ikke har tøvet mange Dage efter den Fiertende *April* for at meddeele sin Herre Efterretning om denne store Dags Tildragelser, og den 26de kom *Riegelsen* først ind med følgende Beretning:

At den Preussiske Minister, som den, der var mindst tilfreds med hvad der var skeedt den Fiertende, havde for

---

*) Tiiden har viist, at Greve *Rohde* virkelig har ladet sig narre.

at sætte sig i Gunst hos sin Herre, foreslaaet ham de tree følgende Poster:

1. At da den heele Forandring, som var foregaaet den Fiortende, var skeedt i Kongens Navn og i Kraft af hans Myndighed, saa var det endnu meget giørligt ved en af Kongen udstædet Ordre, at giøre alt det til jntet igien, som var giørt, saafremt Kongen af Preussen fandt det for godt at blande sig nøyere deri; thi i saa Fald troede han sig nok i Stand til at skaffe Personer til at udføre sligt et Forehavende, allerhelst da Dronningen og Guldberg blev ved Hoffet, og kunde sætte den heele Forbindelse i Bevægelse. Man maatte allene give Tiid dermed til Cron Prindsen, som vilde giøre en Reyse i Provindserne, var fraværende; thi naar det ikke var, saa vilde Cron Prindsens Standhaftighed og Forsigtighed foreenet med heele Nationens Kierlighed til ham giøre den best anlagde Plan frugtesløs; fordi det var umueligt at udrette noget med Magten, men hvad der skulde foretages maatte skee uventendes og ved Overumpling, som den 14de *April*.
2. Da det nye Partie ærer Kongen, som deres Herre, og Prindsen selv ved alle Leyligheder giver ham Prøver paa sønlig Lydighed og Ærbødighed, saa bør og kan man slutte, at det egenhændige Brev fra Kongen, hvori han begierer vor Prinsesse til sin Søn, aldrig bliver erklæret ugyldigt, og det saa meget mindre, som Dronningen paa sin Side ikke har undladt at skynde Prindsen til at give sin endelige Slutning i den Post, uden at hun nogensinde har formaaet at bringe ham dertil. Det værste ved denne Giftermaals Handel var altsaa, om man paa Cron Prindsens Side vedligeholdte den dybeste Taushed desangaaende, siden der vovedes for meget

ved at være den Første til at byde en saa værdig Princesse tilfals. Sagen er ikke god at røre ved allerhelst da Dronningen ikke meere er i Stand til at æske et endeligt Svar af Cron Prindsen, saa kan han spiise hende af med ubetydelige Udflugter, saalænge han lyster.

3. Jeg indseer (er Ministerens Ord til hans Herre) at *Schack Rattlau* snarere end nogen anden af de nye Stats Ministre var at bringe paa vor Side; *Bernstorffs l'Anglomanie* er uovervindelig, og derfor vilde jeg raade deres Mayestet, om De gaaer fra mit første Forslag, at anvende alle Kræfter til at vinde *Schack*, maaskee kunde det lykkes mig at saae Ueenighed og *Jalousie* imellem dem; min Samtale med *Schack Rattlau* synes at spaae mig noget sligt.

(Men for at sige Sandhed, saa kan der aldrig drages slig en Meening af det Ministeren i sit *Depeche* anfører at være sagt af *S. Rattlau*, hvoraf der fremskinner lige-saa megen Vaersomhed som Viisdom og sætter hans Herre Liid til mange slige Løfter, saa bliver han ofte bedraget.)

4. Haabet at Dronningen skulde vinde Prindsen ved forekommende Opmærksomheder og Føyelighed, synes ikke at viise en sand — det saae alt for vidtløftigt ud at haabe at faae Magt over ham ved Sindslidelserne, hans Ærgierrighed er for stor til at det kunde skee med Hast, og de Personer, der ere om ham, har for megen Forstand og Retsindighed til ikke at forebygge det.

Saafremt det virkelig skulde være Grev *Rohdens* Beretning til hans Herre saa gjør den hans Forstand kun Liden Ære, men Parenthesen imellem tredie og fierde Post Herr *Riegelsens* endnu meget mindre. Hvilket umaadeligt Forraad af dum Egenkierlighed og Stolthed udkræves der

ikke for enten at troe, at Geheime Raad *Schack Ratlaus* Troeskab og Redelighed kunde blive mistænkt ved slig en *Charteque*, eller om den blev det, at da hans Vidnesbyrd kunde betage ham den. En *Riegelsen* retfærdiggjøre en *S: Ratlau!* Dette strider saaledes imod al sund Forstand, at man næsten skulde troe, at den heele indgivne Beretning var tagen af *Riegelsens* fordærvede Hierte og Hierne, isteden for af Ministerens *Depesche*, og af Frygt for, at hans Hensigt maatte sees for tydelig, har han flikket den taabelige Parenthese ind; thi dersom han holdt for, at *S: Ratlau* behøvede Forsvar, hvi anfører han da ikke hans egne Ord, det var et Forsvar, der var slig en Mand værdig, da derimod et Menneskes Vidnesbyrd som *Riegelsens*, der flætter den ene nedrige Handling i den Anden som en Kiede, er en Fornærmelse imod hans sande og store Fortienester.

Da han havde berettet hvad Grev *Rohden* skrev, saa havde man jo kunde sadt hans Fortroelighed med Ministeren i Tvivl, dersom denne ikke havde meddeelt ham sin Konges Svar; som han foregav at være følgende:

«Kongen af Preussens trende Breve skrevne med *Chifer*, *daterede*, den 22., 24., 26. *April* til Grev *Rohde* bestode neppe af Nie Linier hver; deres Indhold gik ud paa, at Greven skulde forsikkre Hendes Mayestet Dronningen, at hans Venskab og Hengivenhed for hende var uforanderlig, ja at hun var den eeneste Person i Dannemark, der kunde være ham angelegen, at see den Agtelse hende *conserveret*, hun fortiente, og hvis den engelske *Faction* voxte hende for meget over Hovedet, ja endog gik saa vidt, at den tilføjede hende for mange Bitterheder, da kunde hun forlade sig paa hans kraftige Mellem Megling. Hvad iøvrigt Egteskabet angik, da maatte Greven næsten, for Nærværende ligesom lade, at der

aldrig var tænkt paa — vel lod det, som at Cron Prindsen havde ladet sin Fader blive i fuld Besiddelse af sin Myndighed, og derfor var det Brev, hvorefter Princessen til ham var forlangt, usvækket, men vilde Kr: Prindsen ikke godvilligen samtykke, saa stod det io i hans Magt at sige, at han ikke vilde for det første gifte sig, og i den Tiid foranstalte, at hans Fader blev erklæret for udygtig til at føre Regieringen, det var da best at være roelig i den Sag.

Forresten roeste Kongen Kron Prindsens Opførsel, og sagde at Ministerne havde været forblindede og spendt Buen for høyt. Vel havde han Aarsag at være vred paa Dronningen, da hun ikke havde benyttet sig af de Advarselser, han for nogle Maaneder havde tilskrevet hende, nemlig: at Prindsen af Hessen havde aabenbaret ham, at *Grev Bernstorff* stoed i den nøyeste Forbindning med de beste Adelige Familier i Dannemark, og at han var vis paa til Foraaret at blive igien indsadt i *Affairerne*.

Saavidt Kongen — Ministerne derimod fortalte om Kongen, at han var meget svag, næsten uden Kræfter og Hukommelse ja, at han neppe levede i trende Maaneder. Dernest advarede(s) Grev *Rohde* ikke paa mindste Maade at give Grev *Bernstorff* *Leylighed* til mindste Mishag; thi det var at fornærme Kayserinden i *Rusland*, da hun og Dannemark var eet, og der var heller ingen Tvivl om, at io Dannemark vilde paa det nøyeste foreene sig med Kayseren; saa at hans Øiemeed blev at vinde Cron Prindsen og *Bernstorff*, ja end ikke ved Omgang med de *disgraciede* Ministre eller ved al for stor Høflighed imod Dronningen at opvække mindste Mistanke hos Kron Prindsen, at man var ham imod; var det giørligt, saa gjorde han vel i at sætte Splid imellem *Schak Rallau* og *Bernst.*, men at haabe paa, at handle imod Cron Prindsen forbød den Forstand og Mod hvormed han udførte *Resolutionen* d. 14. *April*.

Mig gav Grev *Rohde* den *Commission* hemmeligen igien-

nem Ober Hofmesterinden¹⁾, at lade Dronningen forsikkre det ovenanførte Venskab fra Kongen af Preussens Side. Jeg spurgte ham, om han ikke vilde, at jeg skulde skaffe ham enten hemmelig *Audience* hos Dronningen, eller at tale med *Oberhofmesterinden*? Ney det vovede han ikke; det var tvertimod hans hemmelige Ordre, som da og var anført i *Ministerens Depescher*, nemlig, at undgaae alt det, som hos Cron Prindsen eller Grev *Bernstorff* kunde opvække mindste Mistanke om, at man var misfornøyet med det skeedte.

Min Dom er: Da Dronningen ikke meere er Regentinde i Dannemark, saa er Kongen af Preussen hendes ivrigste Ven i *Complimenter*, men og lader det blive derved.

i *Depescherne* stod og, at Rustningen i Sverrig gialt ikke Dannemark, men deres indvortes Uroelighed. *Ministeren* maatte derfor vel passe paa, om ikke en Kommende Rustning i Dannemark, snarere var en Følge af Venskabet, der maatte nu saa nøye sluttes med Kayseren og *Rusland*, og at man maaskee skiød Skylden paa Sverrig.

Iøvrigt fik Grev *Rohde* Lov til at tale modigt, at alt hvad der hændte i Dannemark var Kongen af Preussen meget ligegyldigt, og vilde Dannemark ikke søge hans *Alliance*, saa brød han sig ikke om Dannemarks.»²⁾

¹⁾ Overhofmesterinde hos Juliane Marie var dengang Geheimekonferensraadinde Margareta von der Lühe.

²⁾ Dette Brev findes i den Bülow'ske Samling i Sorø 62, B, b, a, og ved Siden af det ligger et Brev paa Fransk, der er forskjelligt derfra i formel Henseende, men hvis Indhold væsenlig er det samme. Medens det er tydeligt, at det franske Brev er skrevet til Bernstorff, er det ikke ganske klart, til hvem Riegels har sendt det danske, rimeligviis dog til Bülow. Dorothea Biehls Afskrift af dette sidste er ikke ganske fuldstændig. Efter Ordene »neppe levede i trende Maaneder» staaer der nemlig en af hende glemt eller udeladt Parenthes om Kongens utydelige Underskrift, der skulde betyde F K som han ellers i sine Velmagts Dage pleyede at skrive. Ved Slutningen af Brevet efter Ordene »skiød Skylden paa Sverrig» staaer i Originalen: Dette er

Ved falske og onde udsprede Rygter at sætte en uvidende Hob i Giering, havde været det Kunstgreb, der havde bragt Magten i de Hænder, som Cron Prindsens Fornuft og Standhaftighed havde revet den af. De glemte ikke heller at tage sin Tilflugt til dem igjen, men uden Virkning.

vist afvigende fra det jeg gav Grev Bernstorff igaaer — Hukommelsen er ikke saa tro, dog det væsentlige er nok uforandret." Hvad det franske Brev angaaer, skal jeg blot tilføie, at Riegels i Slutningen af det udtaler, at han venter paa, hvad Bernstorff vil, at han skal *«insinuer au ministre»* (naturligviis Rohde). Det kan fremdeles med Hensyn til Riegels's Forhold i denne Tid mærkes, at han i et Brev til Schæck Ratlau (18de Mai 1787), hvoraf der findes en Afskrift af D. Biehl i den Bülowske Samling i Sorø 62. B. f. f., skriver: *Le comte de Bernstorff fut hier fort content que j'étois en correspondance avec le comte (Rohde), il m'a prié de lui donner souvent mes lettres, il y repondroit ce qu'il trouvoit necessaire que je devrois insinuer au Comte.* Bernstorff blev imidlertid efterhaanden kjed af at have med ham at giøre, som rimeligt var, da Riegels ogsaa spionerede for Grev Rohde. Forholdet imellem disse var saa venskabeligt, at Grev Rohde endog besøgte Riegels paa Falster, hvor han eiede en Gaard Høiet (Brev fra Rohde til Riegels af August 1786 i den Bülowske Samling 37 d.). — Riegels søgte forøvrigt at lægge sin Begeistring for Kronprindsen for Dagen ved at ville skrive hans Opdragelses og den 14de Aprils Historie. Det synes, som om man i nogen Tid har indladt sig derpaa (see et Brev fra Riegels til Bülow i Manuskriptpakken paa det Kongelige Bibliothek og et Brev af 25de Juni fra ham ligeledes til Bülow, som findes i Samlingen i Sorø 37, d. 2.). Han har vistnok ogsaa skrevet Opdragelseshistorien, saaledes som man kan see af et Brev fra ham til Bodendieck af 23de Aug. 1786 i Samlingen i Sorø 68, 11, a; fremdeles findes imellem de Oplysninger og Vink, som Bülow har tilsendt D. Biehl, og som findes paa løse Blade i den tidt nævnte Manuskriptpakke paa det Kongelige Bibliothek ogsaa omtalt en Anekdote, der skulde staae i *«Riegels's Forsøg til Kronprindsens Opdragelses Historie»*. Derimod er han næppe kommen til at fuldende Skildringen af 14de Aprils Historie. I det Mindste seer man ham den 17de April 1787 i et Brev til Bülow (Samlingen i Sorø 37, d. 48) udtale sin Forbittelse over, at man ikke har villet tillade ham at skrive den og i det Hele Christian VII's Historie.

Almuen syntes nok, at der var skeedt noget, men den vidste ikke hvad, der blev ingen *arrete rede*; ingen hemmelige Forhører holdte, ingen usædvanlige Retter anordnede, ingen *Echaffauttes* opreyste, og naar den eene spurgte den Anden, hvad der var skeedt, saa vidste ingen at sige andet, end at der var kommen andre Ministre i Statsraadet, og disse vare valgte med saa megen Klogskab og Overlæg, at Avind selv ikke kunde finde noget at sætte ud paa dem. De saae Deres unge, haabefulde og elskede Herre at hædre gamle og værdige Mænd, og give dem Prøver paa sin Agt og Tillid, som faldt alle i Øynene, da det altsaa ingen Muelighed var at opvække Misfornøyelse, maatte man see til at indjage Frygt.

Ruslands Misfornøyelse med Grev *Bernstorff* havde givet Anledning, eller i det mindste været Paaskuddet til hans Afskeed, og i Følge deraf maatte hans Tilbagekaldelse ogsaa drage *Ruslands* Fiendskab og Forbittrelse efter sig¹⁾; og førend Tidenden derom kunde være kommen til Kayserinden, vidste man allerede her, at hun var bleven saa opbragt over den Forandring der var skeedt med Ministerne, at hun havde sluttet Forbund med Sverrig imod Dannemark, og gjort sig forbindtlig til at tvinge det til at afstaae Sverrig det halve af Øresunds Told, og da det var den største Umuelighed at imodstaae disse foreenede Magter, saa var dette ubodelige Tab for Riget en uundgaaelig Følge af Cron Prindsens overiilede Foretagende. Men endog al den Vished, som man gav dette Rygte, og saa rædsom som

---

¹⁾ At selve Regeringen har havt nogen Frygt for, at Regeringsforandringen skulde vække Mishag hos Catharina den 2den, faaer man Indtrykket af ved et Brev fra Schack Rathlau til Kronprindsen, som findes i Samlingen i Sorø 69, IV, 5, 1. Det er trykt som Bilag Nr. 13.

Russernes Overfald end syntes den forfærdede Hob, saa gjorde det dog en Modsat Virkning; en vis Følelse af *National* Stolthed lærte endog den mindre oplyste Deel af Publicum, at det var haanligt og fornærmeligt for en Konge af Dannemark, om han skulde spørge sig for hos en fremmet Magt om hvilke Ministre han maatte have eller ikke have, og de, som hidindtil havde anseet Forandringen med ligegyldige Øyne, velsignede nu Cron Prindsen for den, som et Beviis paa, at Dannemark ikke vilde lade sig skrive Love for af Fremmede.

Det var og ikke allene hos Undersaatterne at Cron Prindsens Forhold opvakte Agt og Ærbødighed, men endog hos andre Nationer; da Kayserinden af *Rusland* lik Efterretningen derom fra sin Minister lod hun Geheime Raad *Sacken*, som saa længe havde været Minister her kalde til sig; og da han havde hørt Beretningen læse, sagde Kayserinden til ham: *La Demarche du Prince Royal annonce de la fermeté & de la vigueur; je connois depuis longtems le caractere patriotique de Mr: de Sack Rallau, faites moi de celui des autres Ministres d'Etat* og da han havde giort det, svarede hun: *Je ne saurois douter que le Changement de Ministere ne touche au bien du Royaume auquel je m'interesse sincerement par l'alliance intime entre mes Etats & ceux du Roi;* og et Brev, som Cron Prindsen skrev hende til, og hvori han lod hende vide, at Kongen hans Fader havde givet ham Deel i Sagernes Bestyrelse, besvarede hun ham paa en Maade, der bevidnede hendes Agt og Venskab.

Ved en *Audience*, som vor *Ministre* i *Wien* havde hos Kayseren, og der blev talt om Cron Prindsens Indtrædelse i Stats Raadet og de *Ministre* han havde udnævnt i samme, sagde Kayseren: *On ne peut pas mieux debuter*

que ce jeune Prince vient de le faire, & l'on doit en esperer mille biens. On sait, que le Conseil est maintenant composé de bonnes tetes, & je suis bien aise de voir dans le Pr. R. un si brave Camerade, qui sait agir et choisir son Monde. Og da Kayseren vilde gaae bort, nærmede han sig til vor *Ministre* med de Ord: *Je vous prie, de faire mes Complimens au Pr. R. et de lui marquer, combien je me rejouis d'avoir un jour en lui un si digne Camerade.*¹⁾

Opvakte nu Prindsens Forhold saa megen Fornøyelse hos Danmarks Allierede, hvor ubeskrivelig maae da ikke Landets Glæde være ved at øyne Forsynets Beskiærmende Varetægt i de fortræfflige Egenskaber hvormed det saa umiddelbar har udrustet den Unge Herre, og naar hans første Morgen Straaler forkynder saa megen oplivende Varme, Med hvilket Haab, med hvilken Velsignelse maae vi da ikke see hen til den hærilige Grøde, hans fulde Middags Glands skal bringe til Modenhed og Fuldkommenhed! Alt hvad vi har tilovers at ønske og indflye til Naadens Fader om er allene det, at vor dyrebare Prinds ikke maae trættes ved Banens Møysommelighed og Længde førend han er kommen til sit forønskte Maal, det, at gjøre sit Folk lykkeligt, og det Danske Navn saa æret og frygtet i *Europa*, som det har været. Men hvor meget Arbeyde og Møye vil det ikke koste ham inden han kan vente at see Frugter af hans utrættelige Fliid! Hvor mange Ting skal ikke bringes i Orden igien! Hvor megen Misbrug og forskiellige indsnegne Fordærvelser har han ikke at hævne og

---

¹⁾ Af Interesse er det ogsaa at see, hvorledes Gustav den 3die udtalte sig om Regeringsforandringen og Kronprindsens Optræden ved denne Leilighed. See Gustaf III's efterleemnada papper, udgivne af Geijer, III, 1, 140 ff.

afskaffe, og det værste herved er endnu det, at hans Hiertes Overbeviisning vil i lang Tiid blive hans eneste Belønning for alle hans store Besværligheder, fordi den Kunst at gjøre Vel er som oftest et Middel til at mishage Menneskerne, der regieres af Sindslidelserne. En svag og qvindagtig Regiering gjør uvirksomme og efterladne Undersaatter; falsk Naade og ilde anvendt Gavmildhed forarmer ikke allene Staten, men avler tillige Vellyst og Overdaad, der svækker alle Siele Ævnerne, og dette gruelige Onde har ædt sig saa dybt ind, at Saaret maae skieres lige indtil Beenet om det nogensinde skal læges.

Almagten skienke ikke allene ham Kraft, og et standhaftigt Moed til at overvinde alle mødende Vanskeligheder og Besværligheder, men den gyde endog Viisdom og Retsindighed i alle deres Barm, som han skienker sin Tilliid og Fortroelighed, saa at de villigen maae opoffre alle særskildte Fordeele for det Heeles Vel og ikke kappes med hinanden om Fortrinet i hans Gunst, men i at fortjene den, og da, da vil ikke allene vor Tids Alder, men ufødte Slægter velsigne vor dyrebare og tilbedede *Friedrichs* Navn!

Bilag.

Nr. 1.

A Sa Majesté

La Reine Douarière de Danemarck.

Madame Ma seur. Aussi sensible à la nouvelle marque de confiance que Votre Majesté veut bien me temoigner par Sa lettre du 3 (?) Decembre, qu'à toute celle que j'ai reçuë de Sa part, j'ai à La remercier de l'amitié avec laquelle Elle a jugée a propos de me communiquer le projet dont Son ame est peinée. Si parmi les particuliers le mariage est regardé comme l'affaire la plus importante de la vie, combien ne le devient il pas lorsque l'interet d'un Etat S'y trouve engagé. Si la prudence a dicté à Votre Majesté de penser des a présent aux choix d'une Princesse qu' Elle desireroit pour Epouse au Prince Royal, l'age de Son Altesse Royale, Lui donne encore tout le tems d'apreçier Son choix sans rien precipiter, d'autant plus que mon amitié me dicte d'avouer franchement à Votre Majesté qu'il y a aparance que les parens de la Princesse de Wirtemberg Sont à la veille d'entendre pour la même Princesse des propositions de mariage de grande importance aussi pour Leurs maison.¹⁾ C'est en Vous demandant la continuation de Votre amitié Madame que je suis avec la plus haute considération l'estime et l'amitié la plus constante Madame ma Soeur

de Votre Majesté

la bonne Socur

Caterine.

à St. Petersb. ce 5. Janvier 1781.

Bülow har tilføiet:

(alt skrevet med Keyserindens egen Haand.)

¹⁾ Jævnfør S. 444.

Nr. 2.

Pour S. Maj. le Roi de Prusse.

Monsieur mon Frère. L'ancienne amitié qui subsiste heureusement entre les états de Dannemarc et de Prusse, et que Votre Majesté a bien voulu conserver pendant tout le cours de son glorieux regne: le même système politique, que nous professons et qui affermit la tranquillité du Nord; et les alliances, que nos deux maisons ont accoutumé de renouveler de siècle en siècle; tous ces motifs m'ont inspiré le désir de recevoir des mains de Votre Majesté l'Epouse du Prince Roial mon fils. Sa petite Niece La Princesse Fr. Charlotte Ulrique Fille ainée de S. Alt. R. le Prince de Prusse, étant du même age que mon fils, nous convient préférablement, si Votre Majesté veut bien nous l'accorder. La bonne education qu'Elle a, et ses agrémens personnelles assureront à mon fils son bonheur domestique; et la satisfaction, que nous aurons d'avoir parmi nous une si proche Parente, garantira à Votre Majesté ce projet de mariage, je me flatte d'obtenir son consentement, qui resserrera nos liens et augmentera s'il est possible, l'amitié sincère et la consideration infinie avec lesquelles je serai toujours

Monsieur mon Frère

de

Votre Majesté

le bon Frère et Ami.

à Christ: ce 10 d'avril 1781.

Nr. 3.

Pour S. A. R. M. le Prince de Prusse.

Monsieur mon Frère et Coûsin. En recevant cette Lettre Votre Altesse Roiale saura déjà par son Auguste, Oncle, de quoi il s'agit. Je Lui demande Son consentement pour le mariage futur de S. A. R. Princesse Friderique Sa Fille ainée

avec le Prince Roial mon fils, dans l'espérance certaine, que Sa Majesté Prussienne vaudra bien nous accorder Son approbation Roiale. Il nous a paru ici, que ces deux jeunes Personnes Se conviennent à tous égards : même age, même religion, amitié constante et ancienne de leurs familles : tout cela concourt pour désigner Leur union. Son Alt. R. retrouvera chés nous ses parens, et nous aurons pour Elle toute la tendresse qu'inspire le sang et que Ses belles qualités meritent. En mon particulier il me sera bien agréable de voir un jour ches moi une Belle fille, qui est la Petite Niece d'un grand Roi, que je vénère, et la Fille d'un Prince, qui marche avec Gloire sur les traces de ses Augustes Ancetres, et qui a pour nous Leur inclination et Leur attachement. Voila, Monsieur, ma demande et mes sentimens: ceux-ci me vaudront l'accomplissement de nos voeux; et l'estime que je Vous ai vouée, Vous sera le gage de l'amitié qui me fera être à jamais

Monsieur mon Frere et Cousin
de Votre Altesse Roiale

Le bon Frere et Cousin.

à Christiansbourg
ce 10. d'Avril 1781.

Nr. 4.

a Sa Majesté la Reine Douariere de Danemarc.
Madame ma soeur.

Madame Ma Soeur. La satisfaction que Votre Majesté veut bien me marquer par Sa lettre du 10. d'avril n. St. sur les arrangemens que j'ai prise pour faire payer les dettes de premier établissement des Princes et Princesses Ses Neveux et Nieces qui demeurent à Horsens¹⁾, ne peut que m'être infini-

¹⁾ Juliane Marie var en Søster til den bekjendte Prinds Anton Ulrich af Brunsvig, der var gift med Anna, en Søsterdatter af den russiske Keiserinde af samme Navn. Deres Børn vare Iwan, der blev udnævnt til Kei-

ment agréable, je prie Votre Majesté de vouloir bien en recevoir les assurances par celle ci, de meme que mes remerciemens de la confiance et candeur avec lesquelles Elle me fait part des nouvelles qu'Elle à reçues de Montbellard. Il faut avouer que cette Princesse de Wurtemberg, sans être une aussi riche heritiere que l'étoit Marie de Bourgogne ou la Reine Elisabeth d'Angleterre ne manque pas de pretendant. Elle a le choix des Couronnes. Je confie à Votre Majesté que l'Empereur par mon organe vient de Lui proposer le fils ainé du grand Duc de Toscane, c'étoit la les propositions desquelles j'ai parlé à Votre Majesté et que j'entrevois, mais que je ne pouvois Lui nommer parceque c'étoit le secret d'un autre. Je ne puis au reste que féliciter Votre Majesté du choix qu'Elle est intentionée de faire et de proposer au Roi Son fils pour le Prince Royal Son petit fils, de la Princesse fille ainée du Prince du Prusse, cette Princesse appartient de si près à Votre Majesté, Elle est élevée sous les yeux de la Reine Sa soeur, que je ne doute nullement que cette alliance projeté ne tourne au contentement et à la satisfaction de Votre Majesté. Qu'Elle veuille bien être persuadée d'avance de la part que mon amitié pour Elle m'y fait prendre, et des voeux sincères qu'en bonne et fidelle alliée du Roi son fils je fais pour la prosperité de son Royaume et de Sa famille en particulier étant avec la plus haute consideration — Madame ma Soeur

de Votre Majesté

la bonne soeur Catherine.

à Czarskoęelo $\frac{22. \text{ d'Avril}}{3. \text{ May}}$ 1781.

---

ser i Rusland, men afsat 6te Decbr. 1741 og myrdet 5te Aug. 1764, fremdeles Catharina, Elisabeth, Peter og Alexius, som alle bleve opdragne i Kolmogori, men i Aaret 1780 ifølge en Overeenskomst imellem det russiske og det danske Hof fik Bolig i Horsens.

Nr. 5.

Monseigneur.

L'attachement extrême que Mr. de Schlambusch m'avoit toujours marqué pour Votre Altesse Royale n'avoit pu que me donner une Idée favorable de son Caractère. Je le plains d'autant plus, d'avoir deplu a V. A. R. et de Lui avoir donné de justes Sujets de lui retirer Sa Confiance. C'est a Elle et a Elle Seule a determiner le Degré de la votre, toujours acquise a ceux qu'Elle honore ou qu'Elle honorera de la Sienne. C'est avec une Tranquillité parfaite que j'ose en donner les Assurances a votre Altesse Royale. Elle est fondée sur la Bonté de Son Coeur et sur la fermeté de son Caractere, qui sont le Base non seulement de nos Esperances mais aussi de notre Joye, et très particulièrement de la mienne: ne connoissant point de Sentiment plus vif que le devouement parfait et respectueux avec lequel je suis

Monseigneur etc.

A. P. Bernstorff.

Borstel

4. Avr.

1783.

Nr. 6.

Da imod min paa fuldkommen Overbeviisning grundet Meening i en Sag, betræffende eet stort Penge-Laan af *Banquen*, (jeg troer af 70,000 Rd.) som det *von Hemmertske* Huus her i Staden ansøgte om, Hds. Mayst^t havde tegnet *approberet* paa *Memorialet*, hvilket saaledes paategnede *Memorial* Geheime-Raad *Guldberg* heel uventet, og ikke førend vi længe havde *disputert* om Sagen, *producerte* i Ober *Banque Directicnens* forsamling paa *fredensborg* d. 17de *Octobr.* 1782, maatte jeg naturligviis lade mig det gefalde; men d. 20de *eiusd.* begjærte jeg i eet *Memorial* til Kongen, under Paaskud af mit svage Helbred, som og virkelig var meget maadelig

den gang, at gaae ud af bemelte *Direction*, saavell som af Skatt-Cammeret, af den *Extraordinaire Commission* og af *Directionen* for det *Westindiske Handels Selskab*. Jeg ledsagede dette *Memorial* med et Skrivelse til H. K. H. Arve-Prinzen, og skrev tillige eet Brev dets angaaende til Geheime-Raad *Guldberg*.

Derpaa fik jeg d. 22de *Octobr.* eet *preliminair* Svar fra H. Kgl. H., at Kongen formodentl. vilde *accorder* min Ansøgning, hvilket Geheime-Raad *Guldberg* ogsaa meldte mig den samme Dag, og den 26de *Octobr.* entledigede Hds. Mayst¹ Selv i et meget naadig Brev mig fra ovenmeldte 4 *Commissioner*.

Dette var det første Laan, som blev *accorderet* eet *Kjøbenhavns Handels Huus* af *Banquen*, og som meget blev understøttet af Geheime-Raad Grev *Reventlou* og *Etats-Raad Wendt*¹), og hvorpaa Tiid efter anden mange flere bleve bevilgede; hvilket jeg forudsaae, og derfor søgte at befries for alle forretninger i Hds. Mayst² Penge Sager.²)

Nr. 7.

Mandagen d. 3die Nov.

Det nærmer sig med store skridt til min Afskeed min bedste Ven, og herom maae jeg underrette dem. Jdag var jeg hos Prinds *fridrich*, og da jeg forebragte ham at en sag som Kammertjener *Lüders* havde ansøgt, om en Mølle til hans Broder Søn, var nu kommen til Endelighed, sagde han mig: saa har da Kammeret denne gang været saa naadig. Jeg følte det, men taug. Dernæst da jeg havde endt med at give Prindsen *rapport* om hvad i Stats Raadet skulle foretages, sagde han mig: de haver jo igien været syg. Jeg svarede derpaa at min feber var kommen igien og at alle som havde feber i dette Efteraar beklagede sig over, ey at kunne blive af dermed, men at den dog var bleven ude i gaar. Hvorfor er De da

¹) Protokolførende og expederende Bankkommissær.

²) Dette Brev er uden Underskrift, men er baade efter indre Kriterier og efter Haandskriften at domme skrevet af Schack Rathlou.

kommen op idag sagde han. Mit svar var: for det icke skulle troes at jeg forsømte noget. Derpaa sagde Prindsen: man vil dog icke at folk skald myrde sig; men overalt saa bliver nok denne Post de haver nu, dem for besværlig, da de er saa sygelig. Ihvorvel dette tydelige Udtryck naturligen gav mig den Rette Hensigt tilkiende, svarede jeg, uden tvivl imod Prindsens forventning, som maaskee troede jeg skulle lade mig forleede til at begiere min Afskeed: at jeg arbeidede saa længe og saa got som det var mig mueligt, og derpaa nærmede mig Døren for at undgaae en Samtale hvilcken jeg ey længer var istand til at udholde, thi mit hele Legeme rystede.

Jeg kand altsaa nu hver Dag vente at faae min Afskeed for Skrøbelighed, i mit Alders 42de Aar. Jeg kand Gud være lovet modtage den med oprackt hovede, og see hver Mand under Øynene for mit Embedsførelse; og det er mig nok. Stiltiende skald jeg tage imod min Afskeed, men tager man mig min Post i Helsingøer, saa forlanger jeg en *comission* over min Opførsel. Min Gud hvilcke Tiider min bedste Ven. Gud give os dog Ende derpaa! Lev vel! Jeg omfavner dem med hiertets varmeste følelser af Vendskab og høiyagtelse.

Numsen.

Nr. 8.

Monsieur!

Ayant eu le Bonheur de voir Son Excellence Mr. le Comte de Bernstorff à Borstel, je ne saurois me refuser le plaisir, de Vous en donner des nouvelles, sachant l'interret que Vous y prenés. Il etoit encore incommodé d'un accès de goute, mais il commence à se remettre, et m'a chargé de bien de complimens pour Vous, et de Vous faire ses excuses, de ce qu'il ne Vous escrit pas lui meme, mais il craint de le faire pendant Votre Sejour à Fredensbourg, au tout est remarqué de plus près, ce seroit aussi une raison pour moi, de garder le silence, mais j'ai cru mon devoir, de Vous tirer de l'embarras ou cela Vous mettroit, et surtout de Vous avertir des

discours qui se tiennent en Holstein au Sujet de Son Altesse Royale et qui ressemblent tout à fait à ceux que quelqu'un doit tenir à Copenhague. On y ajoute d'autant plus de foi, comme ces bruits sont fondés sur une autorité assez connue, c'est pourquoi on commence à le craindre très borné et sans beaucoup de faculté d'esprit. Son Excellence Mr. le Comte de Bernstorff est donc de l'avis, que Son Altesse Royale en fut instruit, pour qu'il puisse prouver le contraire par sa conduite, ce qui lui feroit gagner la confiance publique, et mettroit fin à toute sorte de comparaison, qui sans cela pourroient avoir lieu. Le But de ces propos seroit mis au vrai jour, et les auteurs confondus et comblés de honte et du mepris qui leur en reviendra. Au reste Mr. le Comte de Bernstorff croit, qu'on ne pourra faire aucun plan pour le moment, mais qu'il faut attendre et voir la tournure que les affaires prendront; Il souhaite, que Son Altesse Royale montre à chaque occasion, qui se presente, son desir et son Empressement pour acquérir les connoissances et les instructions dont on le prive si injustement, et que le public apprenne par là, que ce n'est que le vil artifice de ceux, qui veulent usurper les droits, qui ne leur appartiennent point, qui l'empêchent de se (?) les procurer; Il faudroit surtout choisir celles qui pourroient le plus en convaincre le public, c'est pourquoi il a proposé entre autres la navigation, qui surement feroit (?) grand effet sur la marine, qui lui sera d'autant plus attaché, par l'interet, qu'il prendra à tout ce qui les regarde, mais le Comte de Bernstorff desire surtout, que Son Altesse Royale ne tende point à demander hautement, s'il est possible, les instructions nécessaires pour sa Confirmation, qu'on ne pourra absolument lui refuser, et qui ne sauroient commencer trop tot. Si c'est Mr. Bastholm¹⁾ qui doit le preparer, il pourroit rester un jour de plus à frie-

¹⁾ Den bekjendte theologiske Forfatter, om hvem see N. M. Petersens Bidrag til den danske Literaturhistorie. Han var i Sept. 1782 bleven Konfessionarius og var tillige Hofprædikant.

densbourg et Son Altesse Royale auroit au moins une heure telle, qu'on puisse la desirer. Il convaincra le nation d'autant mieux par la, de ses bonnes Intentions et de son vrai amour et respect pour la religion. Quant à la lecture, que Vous procurés à Son Altesse Royale avec tant de zele, le Comte de Bernstorff reconnoit Votre desir ardent, de lui fournir les lumieres, que d'autres voudroient volontiers eteindre, et surtout de lui former ce coeur, qui est l'unique espoir, qui nous reste et qui nous retablira ce Bonheur, dont la providence nous benira; Il croit seulement, que Vattel et Bourlamaqui, quoi-qu'excellent dans leur genre, soient trop sec et ne peuvent lui etre utile, a moins qu'il eut quelqu'un qui pourroit lui en faciliter la lecture et y ajouter ce qui manque; l'instruction d'un prince ne pourra guere lui en donner d'avantage; au lieu, que les oeuvres de Rollin, son histoire ancienne et romaine, toutes les revolutions de Vertot, surtout la romaine et celle de Malthe, lui feront plus de plaisir et nourriront son Esprit et son Coeur; Les histoires de Clarendon, Burnet, l'histoire universelle pour les pais ou on n'en a point de particulier, Schmidt, Schroeckh, les memoires de Retz, de Noailles (?)¹⁾, Rapain Thoyras seront de meme tres utiles et agreables à Son Altesse Royale tout comme l'histoire de la ligue par Anticré (??)²⁾, Montesquiou sur la grandeur et la decadence des romains, Voltaire histoire de Louis XIV; Perefice est excellent, mais le Comte de Bernstorff prefere les memoires de Sully, qui sont beaucoup plus circonstancié et mieux escrit. Son Excellence souhaite aussi, que Son Altesse Royale fit des lectures, qui lui formeront le gout, et qu'il lut ces ouvrages fameux et distingués, qu'il seroit honteux pour chacun de n'avoir pas lu, comme Boileau, Pope, Young dont on a de très bonnes traductions, Gellert etc. Le Comte

¹⁾ Hvis det utydelig skrevne Navn er læst rigtig, maa der tænkes paa «Memoires politiques et militaires pour servir à l'histoire de Louis XIV et de Louis XV, redigés par Millot sur les manuscrits du duc de Noailles, Paris 1777.

²⁾ En saadan Forfatter existerer ikke; Navnet er ulæseligt.

de Bernstorff craint que les oeuvres de Pfeiffer ne soient trop abstraits, et demandent des explications qui seroient difficiles de lui procurer pour le moment, aussi ne les croit il pas pour l'usage de Son Altesse Royale; au lieu que les livres nommés ne l'instruiront pas seulement, mais satisferont son envie de lecture et formeront son gout, qu'il puisse lui meme en faire le meilleur usage, si necessaire, et surtout pour un prince, qui par la gagne les vrais moyens et les plus surs, pour s'acquérir des notions, et pour apprendre des verités, qui ne lui seroient que trop caché sans cela.

Son Excellence le Comte de Bernstorff souhaiteroit savoir, si les instructions, que Mr. Guldberg s'est proposé de donner lui meme a Son Altesse Royale à fridensbourg, ont commencé, il croit, que Son Altesse Royale feroit bien de se les faire donner par écrit, autant que possible, ce qu'il pourroit faire par le motif de soulager sa memoire, et repeter pour lui meme les leçons, qu'il lui donnoit, par ce moien, on pourroit alors etre à meme de juger de le verité des principes, qu'il lui inculque, et s'il s'en trouvoit des erronées, les mettre dans le vrai Jour à Son Altesse Royale.

J'ai l'honneur etc.

L. Reventlow.

Hannover 23. Juni 1783.

(Konvoluten med Udskrift til Bülow ligger ved Brevet.)

Nr. 9.

Underdanigst *Pro Memoria!*

Deres Kongelige Høyhed vilde naadigst tillade, at jeg hermed nedlegger til Deres Fødder, nogle Efterretninger om de vigtigste Sager, som ligge under det mig allernaadigst anfortroede *Departements Bestyrelse*. De ere samlede deels udi Rentekammerets *archiv*, og dets Forestillinger, deels udi Bøger og Historiske Efterretninger, hvor det ikke var mueligt at udfinde Tingene ved Kammeret, uden at lade dem med megen Vidtløftighed opsøge ved *Archivario* i det store *Archiv*. Med glad Haab og Længsel seer jeg med alle troe Undersaatte

den Tids Punct i Møde, i hvilken, D. K. Hd., vil bringe til Fuldkommenhed den Begyndelse, som i mange af disse Ting er gjort til Landets og Folkets Bedste, og rette det i mange Ting endnu feilende. Hvor lykkelig vilde jeg være, om De, naadigste Kronprints, vilde ansee dette mit ringe Arbeide med Naadigst Velbehag.

I dybeste Underdanighed etc.

Numsen.

2. Nov. 1783.

(Derpaa følger i Bülow's Afskrift Fremstillingen af Hovedtrækkene i Rentekammerets Historie og Organisation.)

Nr. 10.

Monseigneur.

Chaque Mot de la Lettre que Votre Altesse Royale a daigné m'écrire m'a pénétré de la Joye et de la Reconnoissance la plus vive et la plus respectueuse. Outre ses Bontés si pretieuses pour moi, je suis particulièrement touché des Sentiments qu'Elle exprime, si dignes d'un Coeur vertueux et occupé du Bien general et du Bonheur d'un Pays qui attend tout de Sa part. Jamais je ne reussirai a exprimer a Votre Altesse Royale, combien cela affecte un ancien Serviteur dont la vie a été vouée au Service de Son Maitre et a travailler au Bonheur de ses Concitoyens. Dieu benira, j'en suis seur la Pureté de vos Intentions, Monseigneur; Il la soutiendra dans Ses Vues aussi legitimes que necessaires, et Lui accordera la Satisfaction de trouver dans la Joye de tous les Gens de Bien, la premiere Recompense de la fermeté de Ses Demarches actuelles.

Votre Alt. R. connoit tous les Arguments qui plaident pour la Rentrée de l'ancien Ministere. Si Elle n'en est point convaincue, personne ne Lui demandera le sacrifice de Ses propres Sentiments. Je serois au desespoir s'il y avoit un seul Homme dans le Conceil, qui ne possedat point l'amitié et la Confiance entiere de V. A. R. Rien ne doit troubler a cet Egard Sa Tranquilité a la quelle le Bonheur public est

attaché. Les Hommes appellés a Lui faciliter la Connoissance des Affaires, a les Lui exposer, a faire usage de leurs Connoissances reunies, pour porter le flambeau de la verité dans les Matieres les plus compliquées, enfin a mettre V. A. R. en Etat de se decider, ces hommes doivent estre de Son Choix et de Son Gout. Il faut qu'il n'existe aucun Nuage a cet Egard. J'estime si particulierement Mess. de Stampe et de Huth, et je connois si bien leur Merite distingué que je suis enchanté de l'amitié que V. A. R. leur accorde.

La destruction entiere de ce qu'on appelle actuellement le Cabinet, merite a tous Egards vos premiers Soins, Monseigneur. Il a été la Ruine de l'ordre, et le fleau du gouvernement. Il est impossible qu'il existe sous votre altesse Royale, trop éclairée pour ne pas sentir et pour ne pas haïr la Contradiction perpetuelle si facheuse et si peu honorable ou cela entraine necessairement.

Ma Santé est encore trop faible pour pouvoir former des plans de Voyage tres proches. Je ne crois pas qu'il me sera possible de me mettre sitot en Chemin: j'ose meme supposer que cela ne conviendrait point aux Circonstances actuelles. Je suis tres observé. on s'etonneroit avec Raison d'un voyage entrepris dans une Saison encore peu favorable avec une Santé mal affermie. on en tireroit mille consequences. Cela generoit peutetre meme V. A. R. sur le Jour de l'Execution. Mais je prendrai tous mes arrangements pour que rien ne m'arrête au moment ou je recevrai les ordres du Roi et de Votre Altesse Royale. Pourroit-Elle douter de mon Empressement a repondre a ses Bontés qui feront le Bonheur et la Gloire de ma Vie, et qui me mettront a même de Lui prouver toute l'Etendue du Devouement fidele, soumis et respectueux avec lequel je suis

Monseigneur etc.

A. P. Bernstorff.

Borstel
23. Mars.
1784.

Nr. 11.

Min kjære Søn. Du veed at jeg har indgaaet for Dig med Kongen af Preusen den Forbindtlighed, at naar Du var *confirmeret*, skulle det Ægteskabs Løfte imellem Dig og Printsesse *Frederica* af Preusen ældste Datter af Printsen af Preusen offentlig ved begge Vores Hoffer bekendtgjøres, paa det *Europa* kunne vide dette, og saadant Ægteskab siden i sin Tid fuldbyrdes. Min Tanke er da nu at opfylde mit Kongelige Løfte, og Jeg er vis paa, at Du heri har samme Ønske. Jeg har da i sinde at d. 17. *April* skulle Vore Breve afgaae og alt styres derhen, at Vi den 14. *Mai* kunde have *Declarationen*. Vis om Dit fulde Bifald i denne vigtige Sag, som Du endog længe tilforn har været underrettet om, bereder jeg nu alt dertil og glæder mig ved, hertil at kunne give Dig min Faderlige Velsignelse.

Den Gud som velsignede Vores Storfaders Ægteskab med en *Brandenburgsk* Printsesse¹⁾ og siden to Gange i Naade har knyttet med samme Huus Vores²⁾, han mangfoldiggjøre over Dig sit Gode: saa ønsker af et rørt Hierte

Din hulde og kiærlige Fader.

Christiansborg d. 10de April.

(Dette Brev, skrevet med Kongens egen Haand, efter *Guldbergs Concept*, blev ei bortsendt, af Aarsager, som forekommer.³⁾)

Nr. 12.

Den 14. April 1784.

Under inderlig Bøn til Gud om et lykkeligt Udfald af det som skulde foretages begyndte Kr. Pr. denne Dag. Formid-

¹⁾ Christian den Første var gift med Dorothea af Brandenburg.

²⁾ I Virkeligheden var det Oldenburgske Kongehuus ved mere end to Ægteskabsforbindelser knyttet til det Brandenburgske. Baade Frederik I's Gemalinde Anna og Christian IV's Dronning Anna Catharina vare Brandenburgske Prindsesser, Christian VI's Dronning Sophie Magdalene var en Prindsesse af Brandenburg Culmbach, og Døttre af Kong Hans og Frederik I vare gifte med Brandenburgske Fyrster.

³⁾ Denne Bemærkning er tilføjet af Bülow.

dagen blev anvendt som sædvanlig. Den nye Cabinets S. Sp. havde nogle ubetydende Sager at referere og indskrev en *Cabinets Ordre* i den nye *Protocol*, imidlertid talte jeg med Huth og Haxtausen¹⁾ om de Precautioner som maatte tages, fornemmelig for at forekomme Opløb og mindste Skin af Lighed med 17. Jan. tverimod *Stambuches* gamle Forslag. Klokken 12 spisede Pr. nogle Retter som sædvanlig. Sp. og jeg tillige med Ham. Pr. *contenance* var altid den samme — efter Bordet gik Pr. ind at klæde sig paa, og leverede mig *Cabinets* Seglet for at forseigle nogle Ordre med og for at Sp. ei skulde kunde benytte sig deraf. Sp. blev tilbage i *Cabinettet* og savnede *Cabinets* Seglet, gik ind til Pr. og adskillige Gange spurgte ham derom? Pr. uden at røbe den ringeste Forlegenhed, svarede: det var nok, hvor det skulde være, og vilde det nok findes. *Spør*: lod sig nøie med den Beskeed og gik hiem. Førend Pr. gik til Taffels talte vi endnu om Sagen. Jeg foreholdt ham, at det var endnu Tid at lade alting gaae tilbage, ifald der var det ringeste efter hans Tanke, som ei kom overeens med et veltænke(nde) Menneskes Foretagende, at saa maatte jeg erindre ham tillige om det som jeg saa ofte havde bedet ham lægge paa Hiertet: *«qu'il falloit montrer de l'indulgence pour le passé, la vigilance sur le présent, et une severité imposante pour tous les crimes à venir»*²⁾. Han lovede mig og, at ingen skulde blive ulykkelig.

Nr. 13.

Monseigneur!

C'est uniquement pour obeïr aux ordres gracieux de Votre Altesse Royale, que j'ai l'Honneur de lui envoyer ci-joint le Projet d'une lettre à l'Imperatrice de Russie, car Mr. le comte de Bernstorff arrivant sans doute ici ce soir, à ce que je viens

¹⁾ General Major Haxtausen *Commendant* i Kjøbenhavn.

²⁾ Man maa kun bruge de haardere Midler hvor de lemfældigere ikke ere tilstrækkelige. (Begge disse Noter ere tilføiede af Bülow selv.)

d'apprendre dans ce Moment à ma très-grande Satisfaction, je supplie Votre Altesse Royale de ne faire aucun Usage de ce Projet avant que d'avoir ecouté l'Avis de ce Ministre, qui infiniment mieux que moi pourra Lui dire, s'il convient qu'Elle arrive à Sa M^{te} Imp ^{le} et dans quels termes il faut que la lettre soit ecrite.

J'ai l'Honneur etc.

Schack Rathlou.

à Copenhague
1. Mai 1784.
